

รายงานการศึกษาพื้นที่ย่านชุมชนเก่า
บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
เพื่อเตรียมการประกาศเขตอนุรักษ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

โดย หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์

คำนำ

ศรีเทพ เป็นอำเภอที่มีเหตุการณ์สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์มากมาย ดังหลักฐานที่พบในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปะหัตถกรรม ประเพณี ตำนาน ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิถีชีวิต อาหารการกิน เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ ในความดูแลของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จึงจัดทำโครงการประกาศย่านชุมชนเก่าศรีเทพ อำเภอศรีเทพ เป็นมรดกจังหวัด

ซึ่งทางหน่วยอนุรักษ์ฯ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้เล็งเห็นพื้นที่บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เข้าเกณฑ์การพิจารณาผลักดันให้เป็นย่านชุมชนเก่า ในเกณฑ์หัวข้อ ชุมชนที่เกี่ยวกับความทรงจำ เนื่องจากชุมชนบ้านนาตะกวดที่เกิดเหตุการณ์สำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันสถานที่เหล่านั้นไม่ได้มีหน้าที่เพื่อกิจกรรมนั้น ๆ แล้ว คงเหลือเป็นเพียงตำนานหรือเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาเท่านั้น

ทั้งนี้หน่วยอนุรักษ์ฯ จังหวัดเพชรบูรณ์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้สนใจทั้งหลายเพื่อนำไปใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่อไป

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญ	ก
บทนำ	๑
ประวัติชุมชน	๓
สภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคม	๔
ประชากร	๕
อาชีพ	๕
สายสกุลดั้งเดิมบ้านนาตะกรุด	๖
สายตระกูลสำคัญบ้านนาตะกรุด	๗
โบราณสถานและสถานที่สำคัญ	๑๗
วัดตุ้งคาราม	๒๒
วัดโพธิ์ทอง	๒๒
วัดอุทุมพรวนาวาส	๒๓
สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น	๒๔
เรือนทรงไทย	๒๔
เรือนทรงไทยแปลง	๒๔
เรือนทรงไทยอิทธิพลจากที่อื่น ๆ	๒๔
เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองใหญ่	๒๔
ประเพณี ความเชื่อ	๒๗
ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ	๒๗
ประเพณีไปส่งไปรับพ่อแม่	๒๘
ประเพณีเลี้ยงผีอิตาเจ้าบ้าน	๒๙
ประเพณีการเลี้ยงผีโรง หรือผีปู่ ย่า ตา ยาย	๒๙
ประเพณีเลี้ยงผีมอญ	๓๐
การสวดคฤหัสถ์ หรือสวดพระมาลัย	๓๐
ความเชื่อของชาวบ้านนาตะกรุด	๓๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การละเล่นพื้นบ้าน	๓๕
การเล่นรำโทน	๓๕
การร้องเพลงพื้นบ้าน	๓๕
การเล่นเป่ายี้ตีเข่า	๓๖
การวิ่งวัว	๓๖
การเล่นสะบ้า	๓๖
การเล่นโพงพาง	๓๗
การเล่นรื้อรื้อข้าวสาร	๓๘
การเล่นผีนางควาย	๓๘
การเล่นผีนางสุ่ม	๔๐
การเล่นผีสิงลม	๔๑
การเล่นผีนางสาก	๔๑
การเล่นผีนางดั่ง	๔๒
การเล่นผีนางช้าง	๔๒
ตำนาน นิทาน เรื่องเล่า	๔๓
ตำนาน เจ้าพ่อหินหัก หรือเมืองศรีเทพลุ่ม	๔๓
ตำนาน เจ้าพ่อเมืองศรีเทพ	๔๔
ตำนาน เมืองเล้ง	๔๔
ตำนาน หลง	๔๕
ตำนาน ช้างตกหล่ม	๔๕
เรื่องเล่า หูดแสนปม	๔๖
เรื่องเล่า ความมหัศจรรย์ของสระแก้วสระขวัญ	๔๖
เรื่องเล่า จระเข้วิเศษ	๔๗
เรื่องเล่า เขาตะเภาเขาตะเข้	๔๗
เรื่องเล่า เมืองลับแล	๔๗
เรื่องเล่า พระจันทโครพ	๔๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
นิทาน ผ้าขาวม้า	๔๘
นิทาน คนตาบอดกับคนขาติต	๔๘
นิทาน คนช่างคิด	๔๘
นิทาน พญาหงส์กับเต่า	๔๘
นิทาน คนโลภมาก	๔๙
ภาษาพื้นถิ่น	๕๐
บทคาถาอาคม	๕๖
เพลงพื้นบ้าน บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์	๕๙
บุคคลสำคัญ	๖๑
กำนันธีระ ชื่นพันตา	๖๒
กำนันเทียม เพชรอุดม	๖๕
กำนันเชื่อน กลิ่นโกสุม	๖๗
นายปอน สีชุมพร	๗๐
นางปรุงศรี กลิ่นเทศ	๗๒
ภูมิปัญญาการรักษา	๗๕
พืชสมุนไพร	๗๕
สูตรยารักษาโรค	๗๘
การรักษาไข้มาเลเรีย	๘๐
อาหารพื้นถิ่น	๘๖
แกงอีเหี่ยว	๘๖
แกงลูกตำลึง	๘๗
แกงบุก	๘๗
แกงมะเขือเหลือง	๘๘
ลาบปลาตุก	๘๙
ขนมตาล	๙๐
ขนมบุก	๙๐
ขนมห่อโบราณ	๙๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การถนอมอาหาร	๙๒
ผักพืชพื้นบ้าน	๙๖
ใช้ประกอบอาหาร	๙๖
สรรพคุณทางยา	๙๗
ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา	๙๘
ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตร	๑๐๔
บรรณานุกรม	๑๑๐

บทนำ

เพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ป่า และที่ราบเป็นตอน ๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปได้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบและมีเทือกเขานานกันไปทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นรูปเกือกม้า มีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญเปรียบเหมือนเส้นโลหิตของชาวเพชรบูรณ์ จากเหนือลงใต้มีความยาวประมาณ ๓๕๐ กิโลเมตร ต้นแม่น้ำมีต้นกำเนิดที่ภูเขาผาจังหวัดเลย และลำน้ำหลายแห่งรวมตัวกันไหลผ่าน อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเมือง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ เรื่อยไปจนผ่านจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสุดท้ายไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายที่ป้อมเพชร อำเภอพระนครศรีอยุธยา ตามลำดับ จึงส่งผลให้พื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ดินมีสภาพอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชทำการเกษตร

เนื่องจากสภาพภูมิอากาศพื้นที่จังหวัดมีหุบเขาล้อมรอบทำให้อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอน้ำหนาว อำเภอเขาค้อ และอำเภอหล่มเก่า จะมีอากาศหนาวที่สุด และบนพื้นที่ภูเขาจะมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี ในฤดูร้อนและฤดูฝน จะมีอุณหภูมิ ๒๐ – ๒๔ องศาเซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี

ศรีเทพ เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมชื่อ "เมืองอภัยสาส์" ภายหลังเปลี่ยนเป็น "เมืองศรีเทพ" ขึ้นอยู่กับอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาได้แยกจากอำเภอวิเชียรบุรี มาตั้งเป็นกิ่งอำเภอศรีเทพ เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๓ และได้ยกฐานะเป็นอำเภอ เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๙ เป็นเมืองประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก ที่มีการพัฒนาทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีหลักฐานทางด้านอาคารสถาปัตยกรรม แหล่งน้ำคูน้ำคันดิน เครื่องมือ เครื่องใช้ ประติมากรรม จนถึงโครงกระดูกมนุษย์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวอย่างชัดเจน ตลอดจนได้มีการขุดแต่งโบราณสถาน และได้ขุดค้นทางโบราณคดี พบหลักฐานทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น มณฑป หรืออาคารขนาดเล็กที่มีการสร้างทับซ้อนเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องราวที่เก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งคาดว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ปี จากเอกสารการเสด็จตรวจราชการหัวเมือง ตอนเรื่อง “เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค ๓ เรื่องเที่ยวเมืองเพชรบูรณ์” บันทึกโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอศรีเทพ ความว่า

“...เที่ยวเมืองเพชรบูรณ์ที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าแต่งไว้ครั้งไปตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๗ ...มีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งอยู่ใต้เมืองวิเชียรบุรีลงมา

ข้างฝั่งตะวันออกเหมือนกัน เมืองนี้เรียกว่าเมืองศรีเทพชื่อหนึ่ง อีกชื่อหนึ่งเรียกตามคำรุดงค์ว่า “เมืองอภัยสาลิ” อยู่ห่างลำน้ำสักขึ้นไปประมาณ ๑๕๐ เส้น แลอยู่ที่ป่าแดง จะไปได้ไม่ยากนัก เมื่อจะล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เอาม้าเดินมาคอยรับที่ท่านาตะกุดอันเป็นที่จะขึ้นไปสู่เมืองศรีเทพ...”

ทำให้ทราบว่า บ้านนาตะกุดเริ่มมีมาก่อน พ.ศ. ๒๔๔๗ นับถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๖๔ อายุหมู่บ้านมากกว่า ๑๑๗ ปี เป็นหมู่บ้านที่เต็มไปด้วยอารยทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนโดยเฉพาะในแง่ของประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง หรือไทแดง หรือไทยโคราช เป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มน้ำป่าสักที่แฝงไปด้วยคุณค่าในเรื่องราวเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่อิงกับประวัติศาสตร์ชาติ จึงเห็นควรให้มีการอนุรักษ์และศึกษาแหล่งศิลปกรรมดังกล่าว เพื่อสำรวจทำเป็นข้อมูลแหล่งศิลปกรรม และพัฒนาแหล่งดังกล่าวให้เป็นมรดกของจังหวัดต่อไป

บริบทชุมชนบ้านนาตะกุด

ประวัติชุมชน บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บ้านนาตะกรุด ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑, ๒ และ ๓ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งคำว่า “ตะกรุด” หมายถึงแหล่งน้ำหรือแหล่งสุดของแหล่งน้ำและมีลักษณะลำน้ำตัวนคล่องน้ำสุด เป็นการรวมกันของแหล่งน้ำที่มีอยู่มากมายหลายแห่งตามชื่อเรียกของต้นไม้หลากหลายชนิด ที่มีมากในบริเวณตะกรุดน้ำนั้น ๆ ตลอดจนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกทำไร่นา การทำมาหากินตั้งรกรากที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่อพยพจากศรีเทพน้อยเพียงไม่กี่ครอบครัวจนก่อเกิดเป็นชุมชนที่มีความสำคัญ เป็นชื่อเรียกที่มาของคำว่า บ้านนาตะกรุด จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมา

จากเอกสารเรื่อง “เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค ๓ เรื่องเที่ยวเมืองเพชรบูรณ์” บันทึกโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า

“...เที่ยวเมืองเพชรบูรณ์ที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าแต่งไว้ครั้งไปตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๗ ...มีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งอยู่ใต้เมืองวิเชียรบุรีลงมา ข้างฝั่งตะวันออกเหมือนกัน เมืองนี้เรียกว่าเมืองศรีเทพชื่อหนึ่ง อีกชื่อหนึ่งเรียกตามคำรุดงค์ว่า “เมืองภัยสาธิต” อยู่ห่างลำน้ำสักขึ้นไปประมาณ ๑๕๐ เส้น แลอยู่ที่ป่าแดง จะไปดูได้ไม่ยากนัก เมื่อจะล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เอาม้าเดินมาคอยรับที่ท่านาตะกรุดอันเป็นที่จะขึ้นไปสู่เมืองศรีเทพ...” จากเอกสารดังกล่าวทำให้ทราบว่า บ้านนาตะกรุดเริ่มมีมาก่อน พ.ศ. ๒๔๔๗ นับถึงปัจจุบัน

ก่อนที่จะเกิดเป็นบ้านนาตะกรุด ได้มีการย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านใหญ่ เดิมคือบ้านศรีเทพน้อยในปัจจุบัน ชาวบ้านได้อพยพเดินทางลัดเลาะมาตามลำคลองบ้านและลำคลองห้วยยาง ได้พากันเดินทางมา ๓ - ๔ ฟัน้อง และเมื่อมาถึงสถานที่ทำนน้ำคือสุดลำคลองพอดี ซึ่งคำว่า “ตะกรุด” มีนัยความหมายตามคำบอกเล่าอยู่หลายนัย ดังนี้

ประการแรก ตะกรุด หมายถึงแหล่งน้ำ คือแหล่งสุดของแหล่งน้ำและมีลักษณะน้ำตัวนคล่องน้ำสุดแบบนี้อยู่หลายแห่ง จึงได้เรียกชื่อว่า ตะกรุดต่าง ๆ ตามแหล่งน้ำนั้น ๆ เช่น ตะกรุดตะเข้อยู่ที่หมู่ ๕ ตะกุดยอ ตะกรุดแพบ ตะกรุดไธ้แต่และตะกรุดต่างอยู่ที่หมู่ ๓ แต่ละชื่อของตะกรุดล้วนเรียกตามต้นไม้ที่มีมากในที่พื้นที่นั้น ๆ เช่นบ้านตะกรุดจิกเพราะมีต้นจิก ตะกรุดแพบเพราะมีต้นแพบ ตะกรุดยอเพราะมีต้นยอ เพราะเหตุที่มีหลายตะกรุดจึงได้มาปรึกษากันว่าจะตั้งชื่อสถานที่นี้ว่าอย่างไรดี จึงได้ข้อสรุปกันว่าให้เรียกชื่อ “นาตะกรุด” มาจนถึงทุกวันนี้ (เสมอ โตมะนิตย์, ๒๕๖๔)

ประการที่สอง สาเหตุที่เรียกว่าบ้านนาตะกวดเพราะ หมู่บ้านนี้มีลักษณะพื้นที่เป็นแอ่งน้ำซึ่งไม่ลึกนัก เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะเต็มแอ่ง แอ่งน้ำนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “ตะกวด” ซึ่งแอ่งน้ำมีอยู่มากมายในหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำก็จะแห้ง แอ่งแต่ละแอ่งจะมีความยาวประมาณ ๑๐ วา ต่อเนื่องกันบ้างไม่ต่อเนื่องกันบ้าง ดังนั้นคำว่า ตะกวดจึงมีลักษณะคล้ายคลึง แต่ความยาวความสั้นของตะกวดนั้นเกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ เช่น ตะกวดข้าง ตะกวดยอ ตะกวดตะเข้ ตะกวดครก ตะกวดไอโซ ตะกวดจิก เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ชื่อตะกวดต่างจะเรียกตามชื่อของพรรณไม้ที่มีอยู่บริเวณนั้นเป็นจำนวนมากๆ เช่น ตะกวดยอ มาจากต้นยอ ตะกวดจิก มาจากต้นจิก เป็นต้น (ปรงศรี กลิ่นเทศ, มมป.)

และ ประการที่สาม สาเหตุที่เรียกชื่อบ้านนาตะกวด เพราะมีคนมาหาเครื่องรางของขลัง คือ “ตะกวด” นางจัน ตะกวดงามได้เล่าไว้ว่า ในสมัยก่อนบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นเมืองเก่า ต่อมาเมืองดังกล่าวเกิดการล่มสลาย ก็มีชาวบ้านจากเมืองอื่นเข้ามาหาเครื่องรางของขลังของเก่าที่มีค่า เช่น ตะกวด ชาวบ้านได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนจนกลายเป็นหมู่บ้านเรียกว่า บ้านนาตะกวด (ปรงศรี กลิ่นเทศ, มมป.)

การอพยพของชาวบ้าน จากศรีเทพน้อยซึ่งเป็นคนดั้งเดิม คนเมืองศรีเทพลงมาที่นาตะกวดเนื่องจากเกิดโรคระบาด โรคห่า อหิวาตกโรค จึงหนีจากโรคไปตามป่าเขาเพื่อตั้งรกราก ตั้งบ้านตั้งเมืองตามสถานที่ จากบ้านใหญ่เมืองศรีเทพแตกจึงมีการออกมา ตามตำนานเรื่องเล่ามีอยู่ว่า ก่อนที่เมืองเก่าจะล่ม มีวัวอยู่ตัวหนึ่งถูกเสกยาพิษเข้าท้องจากคนมีวิชา วัวตัวนี้ร้องอยู่ตลอด ๓ วัน ๗ วันเพื่อจะเข้ามาในเมืองศรีเทพให้ได้ วัวตัวนั้นร้องจนเจ้าพ่อศรีเทพทนความรำคาญไม่ไหวจึงเปิดประตูเมืองให้วัวเข้า พอวัวเข้าไปในเมืองได้ก็ท้องแตก ตายสุดท้ายจึงเป็นเหตุให้ยาพิษกระจายจึงทำให้คนเมืองศรีเทพล่มสลายแตกกระจาย (เสมอ โตมะนิตย์, ๒๕๖๔)

สภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคม

สภาพทั่วไปเป็นที่ราบสลับที่เนิน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านศรีเทพน้อย ตำบลนาสนุ่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลคลองกระจิง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านโคกสะแกลาด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านท่าไม้ทอง

การคมนาคม สามารถเดินทางได้ทุกฤดูกาล สะดวกทุกเส้นทางในการเดินทางเข้าหมู่บ้าน การใช้ยานพาหนะจะเป็นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ระยะทางห่างจากอำเภอศรีเทพ ๑๙ กิโลเมตร

ถนนเข้าสู่หมู่บ้านนาตะกวด

ประชากร

มีประชากร ๒,๐๗๒ ชาย ๑,๐๑๖ คน หญิง ๑,๐๕๖ คน ๘๖๕ ครัวเรือน

อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และรับจ้าง แม่น้ำที่ไหลผ่านคือ แม่น้ำป่าสัก

มันสำปะหลัง

อ้อย

สายสกุลดั้งเดิมบ้านนาตะกุด บ้านนาตะกุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บ้านนาตะกุด เดิมขึ้นอยู่กับตำบลนาตะกุด ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นตำบลศรีเทพ โดยเอาชื่อเมืองเก่ามาตั้ง เป็นหมู่บ้านที่มีความเก่าแก่มาก่อนปี พ.ศ.๒๔๔๗ ดังปรากฏชื่อหมู่บ้านในเอกสารเรื่อง “เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค ๓ เล่าเรื่องเพชรบูรณ์” บันทึกโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก่อนจะเป็นบ้านนาตะกุดได้มีกลุ่มคนย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านใหญ่ (บ้านศรีเทพน้อยปัจจุบัน) เดินทางมาทำมาหากิน โดยการเดินลัดเลาะมาตามลำคลองบ้าน ถึงลำคลองห้วยยาง จึงตกลงกันตั้งถิ่นฐานที่บ้านนาตะกุด เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นที่ปลายลำน้ำเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน เพราะเป็นพื้นที่ลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก

ตามคำบอกเล่าของปู่เสมอ โตะมะนิตย์ เล่าว่า **“ตอนที่อพยพมาที่บ้านนาตะกุดนั้นได้มากันหลายครอบครัว คือ ครอบครัวปู่หมอก ตะกุดเงิน ครอบครัวปู่เทา ใบสิงห์ ครอบครัวปู่แฉ่ง จันทรหอม ครอบครัวปู่เนียม งามเลิศ ครอบครัวปู่ยอด ตะกุดเพ็ง และครอบครัวย่าก้าน”**

แต่ตามคำบอกเล่าของย่าปรงศรี กลิ่นเทศ เล่าว่า **“ตอนที่อพยพมาที่บ้านนาตะกุดนั้นมีกลุ่มชาวบ้านอพยพมาด้วยกันเพียง ๓ ครอบครัว คือ ครอบครัวพ่อขุนศรี แม่ نگแก้ว (คำว่า ขุน ในสมัยนั้นเป็นตำแหน่งที่ทางราชการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลประชาชน) ครอบครัวพ่อปลื้ม แม่แรม ตะกุดอ่อน และครอบครัวพ่อชม แม่ตัม ตะกุดแจ่ม”**

จากนั้นจึงเริ่มตั้งกลุ่มบ้านเรือนเป็นบ้านนาตะกุด สมัยแรกที่มาถึงยังไม่มีนามสกุล จนถึงเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๖ จึงได้มีการตรานามสกุลใช้มาจนถึงทุกวันนี้ สันนิษฐานว่าการตรานามสกุลที่เกิดขึ้นได้นำมาจากชื่อของบรรพบุรุษ มีเพียงไม่กี่นามสกุลที่เป็นตระกูลดั้งเดิม และเมื่อสมัยนั้นมีตะกุดเยอะจึงได้นำเอาตะกุดมาตั้งเป็นนามสกุลมาจนถึงปัจจุบัน เช่น

ตะกุดโฉม	ตะกุดแจ่ม	ตะกุดแก้ว
ตะกุดงาม	ตะกุดข้า	ตะกุดคุ้ม
ตะกุดเงิน	ตะกุดทอง	ตะกุดพล
ตะกุดอ่อน	ตะกุดเดิม	ตะกุดคง
ตะกุดจันทร	ตะกุดราช	ตะกุดสงฆ์
ตะกุดเพ็ง	ตะกุดวัด	ตะกุดเที่ยง
ตะกุดปาน	ปันตะกุด	

ชื่อ-สกุล	ทายาท รุ่น ๑	ทายาท รุ่น ๒	ทายาท รุ่น ๓	ทายาท รุ่น ๔	ทายาท รุ่น ๕
พ่อแก่ขุนศรี แต่งงานกับ แม่ แก่นกแก้ว มี บุตร-ธิดา ๖ คน - แม่เมือง - แม่เกิด - แม่คร้าม - แม่ไผ่ - แม่เทียม - พ่อทุม	๑. แม่เมือง แต่งงานกับ พ่อ เขียว	๑. นายยุ่ง ๒. นายอาด ๓. นางแส ๔. นางสาว	๑. นางบวย ๒. นางอับ ๓. นางบัว ๑. นางเมือบ ๒. นายเขียน ๑. นายตู้ ๒. นางบวบ ๓. นายแพง ๔. นายดำ ๕. นายเร่ง ๖. นายพรม ๑. นางพงษ์ ๒. นางพวง		

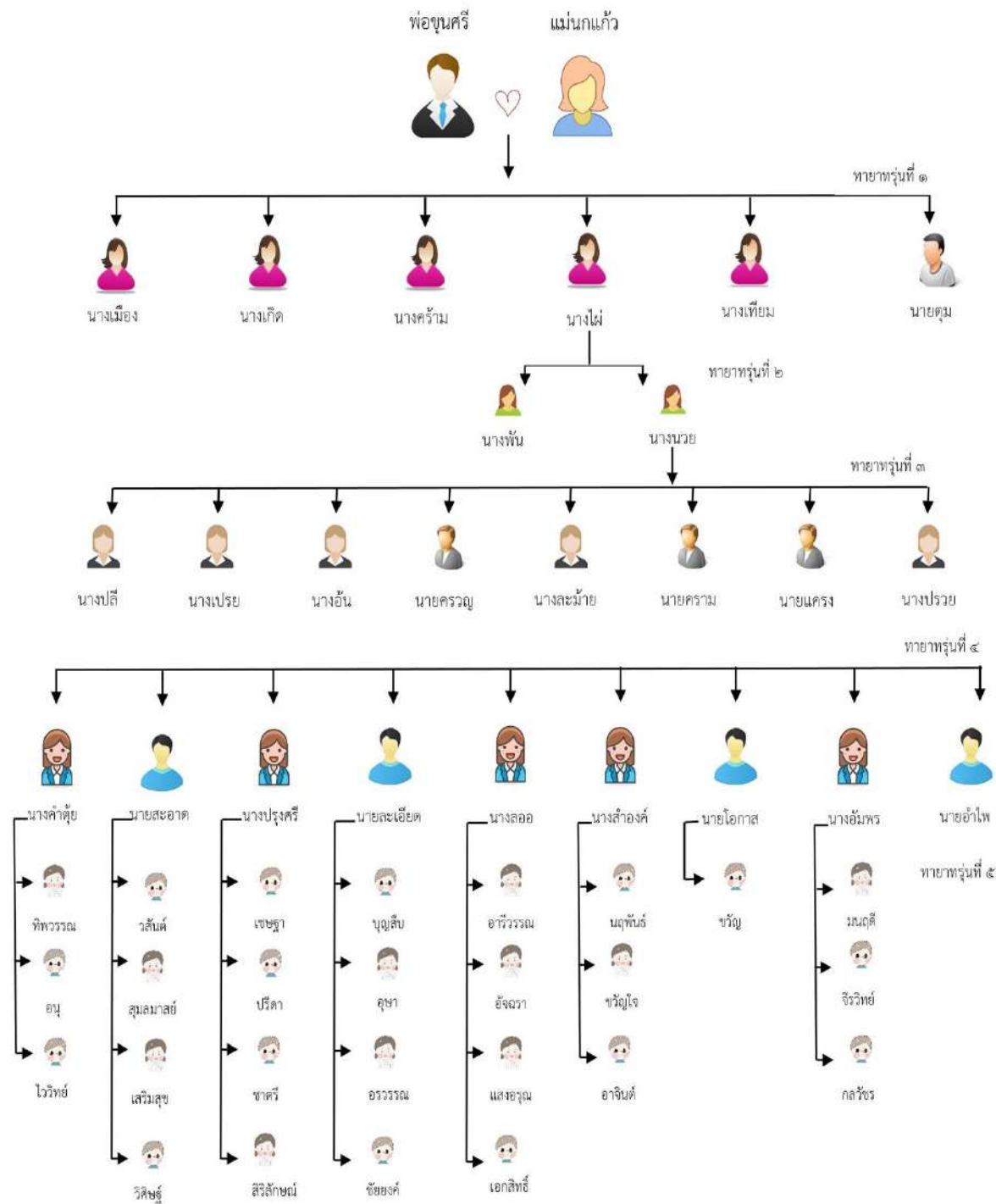
ชื่อ-สกุล	ทายาท รุ่น ๑	ทายาท รุ่น ๒	ทายาท รุ่น ๓	ทายาท รุ่น ๔	ทายาท รุ่น ๕
		๕. นายส่อง ๖. นายขาว	๓. นายภา ๔. นางมี ๑. นายทอง ๒. นางทัพ ๓. นายแถม ๔. นายเถียม ๕. นางจำนงค์ ๑. นายชวย ๒. นางด้อย ๓. นายแป้น ๔. นางแหว ๑. นายปิง ๒. นางชวน ๓. นายเปียน ๑. นายโฮก ๒. นายเหียบ ๓. นางหัน ๔. นายฮอ ๑. นายเปียน ๑. นางเทียม ๒. นายเสมียน ๓. นายสมหมาย ๔. นางสีรำ ๕. นายชอบ		
	๒. แม่เกิด แต่งงานกับ พ่อพร	๑. นางปอย ๒. นายอ่อง ๓. นายเปียน ๔. นายตะ			

ชื่อ-สกุล	ทายาท รุ่น ๑	ทายาท รุ่น ๒	ทายาท รุ่น ๓	ทายาท รุ่น ๔	ทายาท รุ่น ๕
		๕. นางบาง	๑. นางเปียง ๒. นางบึง ๓. นายเงิน ๔. นายเลียง ๕. นางนัง ๖. นางบู่ย ๗. นางป้วย ๘. นางเฉลย		
		๖. นางต่อม			
		๗. นางเอี่ยม	๑. นางเหนียน ๒. นางหนัก ๓. นายออน		
	๓. แม่คร้าม แต่งงานกับ พ่อแรม	๑. นางเหนียง	๑. นางบัว		
		๒. นางตา	๑. นายอ้อน ๒. นางไย ๓. นางยวง ๔. นายสร้อย		
		๓. นายจวง	๑. นางฉิม ๒. นายจ้วย ๓. นายจอน ๔. นางคิ้ว ๕. นาย.....	๑. นางคำตุ้ย	๑. นางทิพวรรณ ๒. นายอนุ

ชื่อ-สกุล	ทายาท รุ่น ๑	ทายาท รุ่น ๒	ทายาท รุ่น ๓	ทายาท รุ่น ๔	ทายาท รุ่น ๕
	๔. แม่ไผ่ แต่งงานกับ พ่อปลอด	๑. นางพัน ๒. นางนวย แต่งงานกับ พ่อใช้ ตะกรุดโถม	๑. นางเที่ยง ๒. นายเทียม ๓. นายทับ ๑. นางปลี ๒. นางเปรย ๓. นางอ้น ๔. นางครวญ ๕. นางละม้าย ๖. นายคราม ๗. นายแครง ๘. นางปรวย	๒. นายสะอาด ๓. นางปรงศรี ๔. นายละเอียด ๕. นางล่อ ๖. นางสาวองค์ ๗. นายโอภาส ๘. นายอัมพร ๘. นายอำไพ	๓. นายไววิทย์ ๔. นายสันต์ ๕. นางสุมลมาสัย ๖. น.ส.เสริมสุข ๗. นายวิศิษฐ์ ๘. นายเชษฐา ๙. นายปรีดา ๑๐. นายชาติรี ๑๑. น.ส.สิริลักษณ์ ๑๒. นายบุญสืบ ๑๓. นางอุษา ๑๔. น.ส.อรรวรรณ ๑๕. นายชัยยงค์ ๑๖. นางอารีวรรณ ๑๗. นางอัจฉรา ๑๘. น.ส.แสงอรุณ ๑๙. นายเอกสิทธิ์ ๒๐. นายนฤพันธ์ ๒๑. น.ส.ขวัญใจ ๒๒. นายอาจินต์ ๒๓. นายขวัญ ๒๔. พญ.มนฤดี ๒๕. นายจิรวิทย์ ๒๖. ด.ช.กมลวัชร
	๕. แม่เทียม แต่งงานกับ พ่อวัง	๑. นายเนียน	๑. นายเปียง ๒. นายสวัสดิ์ ๓. นางจอย ๔. นางสงบ ๕. นางมณี		

ชื่อ-สกุล	ทายาท รุ่น ๑	ทายาท รุ่น ๒	ทายาท รุ่น ๓	ทายาท รุ่น ๔	ทายาท รุ่น ๕
		๒. นายแนบ ๓. นายนาด ๔. นางเอี่ยม	๑. นางโอ ๒. นางสาวอ้น ๓. นางเอียน ๔. นางสาวอิก ๕. นางแอม ๖. นายสมนึก ๗. นายเสน่ห์		
	๖. พ่อตุม แต่งงานกับ แม่ปลุก	๑. นายเท ๒. นายหมวก	๑. นายเชิด ๒. นางฉาบ ๓. นายฉาก ๔. นางเฉย ๕. นายฉาย ๖. นางหน่วย ๗. นางนุ่น ๘. นางมณี		
		๓. นายหน่วย ๔. นายเดิม	๑. นางเหลียง ๒. นาย..... ๓. นางโลม		

ลำดับทายาทตระกูลพ่อขุนศรี แม่ نگแก้ว จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

อีกหนึ่งสายตระกูลที่สำคัญของหมู่บ้านนาตะกรุดคือ สายสกุล “ช่วยดับโรค” มีต้นกำเนิดมาจาก นายอินทร์ กิณขุนทด ซึ่งเป็นหมอประจำหมู่บ้านช่วยรักษาคนภายในหมู่บ้านและช่วยรักษาทหารตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยมีมาเป็นพาหนะในการไปรักษาในสถานที่ต่าง ๆ จนรัชกาลที่ ๖ เห็นถึงคุณงามความดีที่สร้างสมมา จึงได้พระราชทานนามสกุลให้แก่ นายอินทร์ ว่า “ช่วยดับโรค” ซึ่งนายอินทร์ เป็นคนโคราช แต่มาตั้งถิ่นฐานและสร้างครอบครัวอยู่ที่ บัวชุม จนมีลูกคือ พ่อแก่ก๊อ นายอินทร์ กิณขุนทด เสียชีวิตที่บ้านบัวชุม ก่อนที่ นายอินทร์เสียชีวิตนั้น ได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องสมุนไพรให้ พ่อแก่ก๊อเป็นอย่างดี แต่พ่อแก่ก๊อนั้นไม่ค่อยสนใจเรื่องยาสมุนไพรสักเท่าไร เพียงแต่นำความรู้ที่ได้นั้นมาใช้รักษาภายในครัวเรือน พ่อแก่ก๊อ ประกอบอาชีพค้าขายทางเรืออยู่ที่บัวชุม แต่งงานกับแม่แก่กล้อย มีลูกด้วยกัน ๔ คน คือ

๑. นายเกลื่อน ช่วยดับโรค ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว มีลูก ๗ คน คือ

๑. นายเล็ก ช่วยดับโรค	๕. นายจำรัส ช่วยดับโรค
๒. นายเฉลียว ช่วยดับโรค	๖. นางขวัญเรือง ช่วยดับโรค
๓. นายสุรรัตน์ ช่วยดับโรค	๗. นายนลิต ช่วยดับโรค
๔. นายบัวลอย หรือสมนึก ช่วยดับโรค	

๒. นายแดง ช่วยดับโรค ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว มีลูก ๖ คน คือ

๑. นายสำนึก ช่วยดับโรค	๔. นางยินดี ช่วยดับโรค
๒. นางแอมว่ ช่วยดับโรค	๕. นางประดับ สนประเสริฐ
๓. นายมนัส ช่วยดับโรค	

๓. นางเม็ก แสงสุข ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ มีลูก ๑๐ คน คือ

๑. นางอ๊อด ขุนจันดี	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่บ้านนาตะกรุด
๒. นางตี๋ หาญดี	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ท่าหลวง
๓. นายสุเทพ แสงสุข	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่นครสวรรค์
๔. เด็กหญิงแดง แสงสุข	ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว
๕. นางจำรัส ปานเงิน	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่บ้านนาตะกรุด
๖. นายสมบุรณ์ แสงสุข	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ท่าหลวง
๗. นางยุพา ตะกรุดโหม	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่บ้านนาตะกรุด
๘. นายสมพงษ์ แสงสุข	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ
๙. นายสมพร แสงสุข	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ท่าหลวง
๑๐. นางพัชรินทร์ นาคมี	ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ปทุมธานี

๔. นางสาว หยวกกลีน ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว มีลูก ๗ คน คือ

๑. นายเทศ หยวกกลิ่น

๕. นายกิน หยวกกลิ่น

๒. นางแต้ว หยวกกลิ่น

๖. นายสน หยวกกลิ่น

๓. นายสิน หยวกกลิ่น

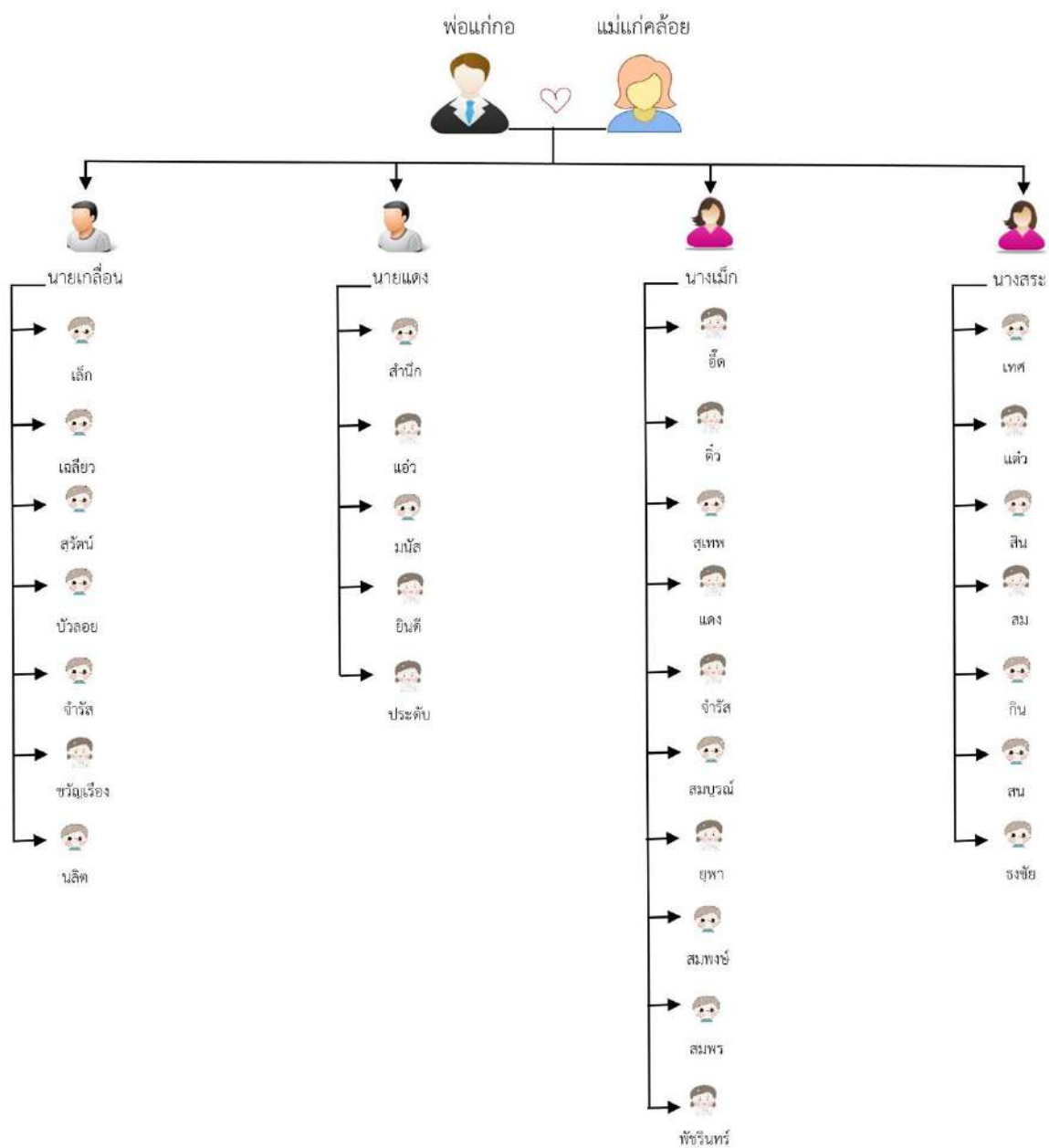
๗. นายธงชัย หยวกกลิ่น

๔. นางสาว อินทร์ประดับ

ต่อมาเมื่อนางคล้อยเสียชีวิตลง พ่อแกก่อกจึงล่องเรือขายของมาจนมาถึงนาตะกรุด ได้แต่งงานใหม่กับแม่แกม้วย พ่อแกก่อกได้พานางเม็กมาอยู่ด้วย และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นาตะกรุด นางเม็กจึงได้แม่แกม้วยเป็นแม่เลี้ยง ซึ่งแม่แกม้วยไม่มีลูกกับพ่อแกก่อก จึงดูแลนางเม็กเป็นอย่างดีเสมือนลูกตนเอง ซึ่ง ณ ขณะนั้นไม่มีใครสืบสานเรื่องยาสมุนไพรเลย เพียงแค่เรียนรู้เพื่อใช้รักษาในครัวเรือนเท่านั้น

ต่อมารุ่นนางเม็ก แสงสุข ได้แต่งงานกับนายพั่ว แสงสุข โดยนายพั่ว แสงสุข เดิมเป็นคนสระบุรีมีอาชีพค้าขายทางเรือ ส่วนใหญ่จะค้าพินหลั่ว ล่องเรือทวนน้ำไปถึงกรุงเทพฯ พอขากลับก็จะรับปลาทุ และของค้าขายอย่างอื่นกับมาด้วย ล่องเรือกลับมาถึงหล่มสัก บ้านปากไทยด่าน นอกจากนายพั่ว จะประกอบอาชีพค้าขายทางเรือแล้วยังเป็นช่างใหญ่ทำบ้านหลังใหญ่ ๆ ในหมู่บ้านด้วย นายพั่วเป็นคนฉลาด แต่เป็นคนชอบเล่นการพนัน จึงไม่สร้างบ้านเรือนอยู่ในที่ชุมชน ลูก ๆ จึงไม่ได้รับการศึกษาจะมีเพียงนายพั่วเท่านั้นเป็นคนสอนลูก ๆ เองโดยการบอกให้ลูกสะกดคำหน้าและคำท้ายส่วนคำตรงกลางความหมายจะสามารถรู้ได้เอง

ผังตระกูลช่วยดับโรค

ปัจจุบัน สายสกุล “ช่วยดับโรค” ได้ถ่ายทอดมาจนถึงรุ่นที่ ๕ นางสาวสุตารัตน์ ปานเงิน ซึ่งเป็นลูกของคุณป้าจรัส ปานเงิน มีความสนใจในเรื่องของยาสมุนไพร มีวิธีการเรียนรู้โดย ดูและสังเกตวิธีผสมยาจากคุณป้าจรัส ประกอบกับการเรียนรู้เรื่องแพทย์แผนปัจจุบันไปด้วย

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องสายสกุลจะเห็นได้ว่าสายสกุลส่วนใหญ่ของหมู่บ้านนาตะกรุต เกิดขึ้นสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้มีการตรานามสกุลใช้มาจนปัจจุบัน จากการสันนิษฐานว่าการตรานามสกุลที่เกิดขึ้นได้จากการนำชื่อของบรรพบุรุษ มีเพียงไม่กี่นามสกุลที่เป็นตระกูลดั้งเดิม

โบราณสถานและสถานที่สำคัญ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

โบราณสถาน เป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ซึ่งมีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปีขึ้นไป มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ในทางด้านประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี อาทิ วัด เจดีย์ วิหาร กำแพงเมือง เป็นต้น นอกจากนั้นโบราณสถานยังรวมถึงสถานที่ที่สำคัญหรือเป็นลักษณะเนินดินที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับทางประวัติศาสตร์ รวมถึงมีร่องรอยที่เป็นกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่และเป็นสถานที่ที่เป็นหลักฐานแสดงว่ามีเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโบราณกาลนั้นคือเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง

โบราณสถานและสถานที่สำคัญบ้านนาตะกรุด

บริเวณบ้านนาตะกรุดในอดีตเป็นโบราณสถานและมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ท่านเคยเสด็จมาขึ้นท่าเรือที่บ้านนาตะกรุด ประจักษ์ศิลปาคม (สัมภาษณ์ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๔) กล่าวว่า บ้านนาตะกรุด หรือชาวบ้านเรียกกันว่า ท่าบ้านนาตะกรุด ซึ่งผู้เรียบเรียงได้ศึกษาจากข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย กล่าวไว้ใน การเสด็จตรวจราชการหัวเมือง ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๕๕: ๓๖๙ - ๓๗๔) ซึ่งอ้างถึงใน เรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์ จากหนังสือเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ ๓ เล่าเรื่องมณฑลเพชรบูรณ์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า

“แต่เดิมข้าพเจ้าหมายใจว่าหากจะล่องเรือลงมาแต่เมืองหล่มสัก แต่ไปเข้าไม่ทันน้ำ จึงต้องเดินบกย้อนกลับมาลงเรือที่เมืองเพชรบูรณ์ให้หาซื้อเรือพายมามีประทุนอย่างย่อม ๆ สำหรับบรรทุกของและให้พวกพ่อค้าพาย ส่วนตัวข้าพเจ้าเองได้ให้ส่งเรือมาดเก้ง ๖ แจวอย่างย่อมขึ้นไปคอยรับลำ ๑ ได้มาในเรือนั้น แต่ก็นึกเสียดายเพราะเหมือนเอาเรือลำนั้นขึ้นไปยับเยินเสียทั้งลำเรือและเก้งแต่บุญหน่อยที่เป็นเรือมาดโดนต่อโดนหินเท่าใดพอทนได้ไม่แตกหักถ้าเป็นเรือต่อเช่น เรือบดก็เห็นจะไม่ได้เป็นเรือกลับมาถึงบ้าน ไปแลเห็นคุณเรือพายมาในเที่ยวนี้เอง ว่าเป็นเรือที่เขาจัดทำสำหรับใช้ในแม่น้ำที่เดินเรือยากเช่นลำน้ำสักนี้ ท้องเรือใช้มาดถึงจะเข็นลากลูงโดนอย่างใดก็พอทนทานส่วนข้างเรือที่ขึ้นกระดานทำให้เป็นเรือเบาบรรทุกได้ดีกว่าเรือมาดทั้งตัวเป็นอันมาก เป็นความคิดฉลาดไม่น้อยทีเดียว

ข้าพเจ้าล่องเรือจากเมืองเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ทางลำน้ำสักตั้งแต่เมืองเพชรบูรณ์ ลงมาทั้ง ๒ ฟากเป็นป่าช้า ต้นไม้ร่ม ครีไม่ใคร่ร้อน มีต้นตะเคียน ต้นยาง ต้นสะตือใหญ่ ๆ โดยมากที่แห้งติดลิ่งพัง ต้นไม้ใหญ่กล้มลงแม่น้ำทั้งต้นทั้งรากและกิ่งสาขาก็ดขวางทางเรือขึ้นล่องลำบากมาก บางต้นล้มทอดข้ามแม่น้ำอย่างสะพานเรือลอดมาได้ก็มีบางต้นล้มลงมาร้าน้ำต้องขึ้นเรือข้ามมาก็มี บางแห่งจะลอดหรือจะเข็นข้ามไม่ได้ทั้ง ๒ สถาน ต้องขุดตลิ่งเอาเรือหลักมาทางโคนต้นก็มีบ้าง ด้วยขอนไม้ล้มทับกีดขวางอยู่เหล่านี้ล้วนเป็นต้นไม้ใหญ่โตเหลือกำลัง พวกกลางทางจะตัดทอนจึงต้องพากเพียรเข็นเรือ หลักและข้ามขอนมาไม่รู้ว่วันละกี่ครั้ง เป็น

เครื่องลำบากและท้อใจ ในการล่องลำน้ำสักยิ่งกว่าอย่างอื่น ยังอีกอย่างหนึ่งการที่ลงมาด้วย เรือเล็ก ๆ แรก ๆ ล่องก็ดูขบขันดี แต่ครั้นหลายวันเข้าชักออกอึดใจด้วยได้แต่นอนกับนั่งพับขามาสองท่าเท่านั้น ก็เกิดอาการเมื่อยและปวดหัวเข้าเป็นกำลัง เรือมาดเก้งของข้าพเจ้ามีที่พอเอาเก้าอี้ผ้าใบเข้าไปตั้งได้นั่งเอนมาบนเก้าอี้ พอหายปวดหัวเข้าได้บ้างแต่ผงกตัวเวลาเพลอ ศีรษะก็โดนหลังคาเก้งหลายครั้งส่วนพวกเพื่อนฝูงที่มาเรือพายมานั้น ต้องแห้วมาในประทุนเรือ พวกกันบ่นกันว่าราวกับนอนมาในโรง บางคนเหลือนเข้าก็ออกไปขอเขาแจวเรือเสียเอง พอได้ยืนให้หายเมื่อยขา ที่บางคนเจาะหลังคาประทุนเรือแล้วลุกขึ้นยืนโผล่ประทุนไปครึ่งตัวให้หายเมื่อยก็มีแต่รอดด้วยเรือหลายลำด้วยกัน ต่างบ่นบอกเล่นหัวกันมากก็เลยสนุกไป แต่ถ้าจะว่าไปการล่องลำน้ำสักก็สนุกจริง ๆ ด้วย สนุกที่รู้สึกวามในป่าจริง ๆ จะแลดูไปในสรรพทิศใด ๆ เห็นแต่ต้นไม้ใหญ่หน่อย แฉกแฉมกันเหมือนเกลี้ยงแต่งให้สว่างมาพิศวงแฉะขึ้นที่ไหนก็ได้ เห็นรอยสัตว์ตั้งแต่ข้างเถื่อน เสือ กวาง สุนัขป่า ตลอดจนรอยจระเข้ใหญ่ ๆ เกือบกล่นไปแทบทุกคั้งน้ำ จะหาแม่น้ำใดที่ข้าพเจ้าได้เคยเห็นมาแล้วอุดมด้วยสัตว์ใหญ่เหมือนลำน้ำสักนี้ไม่มีเลย นกยูงก็มีชุมจับอยู่ตามยอดไม้แลเห็นไม่ขาดวัน และยังมีสัตว์แปลก ๆ เช่น ตัวบ่าง เป็นต้น รูปร่างเหมือนกระรอกตัวเกือบเท่าแมว หนึ่งตัวยัดได้เวลาจะโดดทางขา ๔ ขาให้หนึ่งยัดเป็นแผ่นถึงกันแล้วบินร่อนจากต้นไม้ไปลงต้นไม้โน้นได้ไกล ๆ ข้าพเจ้าเพิ่งเห็นตัวจริงเมื่อคราวนี้เพราะฤดูแล้งท้องที่ตอนใต้เมืองเพชรบูรณ์ป่าที่หาลำน้ำขึ้นไปเป็นป่าแดง น้ำแห้งขาดเหล่าสัตว์ป่าต้องอาศัยน้ำ แต่ในลำน้ำสักผู้คนก็ไม่มีใครมีใครไปมาทำอันตรายจึงเป็นที่สบายของสัตว์ทั้งปวง แต่ถ้าว่าสำหรับคนเดินทาง ทางลำน้ำสักนี้เปลี่ยวเป็นอย่างมาก พอพ้นบ้านนายมลงมาวัน ๑ ก็ไม่มีบ้านเรือนผู้คนเป็นแต่ป่าเถื่อน ถึงบางแห่งถามพวกนำทางว่าที่ตรงนี้เขาเรียกว่าอะไร บอกว่าไม่มีชื่อเรียกขณะนี้ก็มีเมื่อล่องลงมาได้ ๒ วันคนนำทางบอกว่าวันนี้จะถึงท่าแดง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเห็นจะมีบ้านช่อง ครั้นมาถึงเข้าเห็นไร่อยู่ริมตลิ่ง แต่ตัวเจ้าของขึ้นไปขัดห้าง อยู่บนกอไผ่ ให้ได้ถามได้ความว่ามาจากบ้านดอนระยะทาง ๑ วันมาทำไร่อยู่ชั่วคราวจะปลูกทับกระท่อมอยู่ก็กลัวเสือจึงขึ้นไปขัดห้างอยู่บนกอไผ่ เพราะทางเปลี่ยวเช่นนี้เรือที่ขึ้นล่องต้องมีเสบียงอาหารไปด้วยให้พอเพียงจะหวังหาซื้อตามระยะทางไม่ได้ขึ้นล่องถึงเวลาจะพักหลับนอนก็แล้วแต่จะเห็นหาดตรงไหนเหมาะก็จอดนอน เวลาค่ำต้องกองไฟรายไว้กันสัตว์ป่ามิให้ทำอันตราย

ล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ ๖ วันลงมาถึงเมืองวิเชียร ทางตอนนี้น้ำขึ้นล่องเรือต้องถ่อ ต่อบางแห่งจึงแจวพายได้บ้าง เป็นตอนอุดมด้วยขอนไม้กีดทางดังกล่าวมาแต่ไม่สู้มีแก่งก็แห่งนัก ที่เรียกว่าเมืองวิเชียรนั้น คือบ้านหมู่เดียวตั้งอยู่บนที่ดอนทางฝั่งตะวันออกห่างลำน้ำสัก ๒๐ เส้น (๘๐๐ เมตร) เพราะตอนริมน้ำเป็นที่ลุ่มการทำมาหากินที่เมืองวิเชียร อัดคัดเพราะอยู่ห่างเทือกภูเขาไม่มีห้วยที่จะไขน้ำมาทำเรือสวนไร่นา เหมือนที่เมืองเพชรบูรณ์ เพราะฉะนั้นถึงเขตแดนกว้างใหญ่ก็เป็นป่าเปล่า เป็นพื้นที่ดินทำไร่นาได้น้อย เมืองวิเชียรนี้เดิมเรียกว่าเมืองท่าโรง ครั้นเมื่อเมืองเวียงจันทน์เป็นขบถในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ว่าราชการเมืองท่าโรงมีความชอบในปราบขบถ ครั้นนั้นถึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ยกเมืองท่าโรงขึ้นเป็นเมืองตรีเอานามเขาแก้วอันเป็นที่สำคัญในแดนเมืองนี้ขนานเป็นนามเมือง เรียกว่าวิเชียรบุรี แต่เปลี่ยนนามผู้ว่าราชการเมือง ซึ่งแต่ก่อนเป็นที่พระศรีถมอรัตน ตามนามเขาแก้วนั้นมา เป็นพระยาประเสริฐสงคราม ใช้เป็นทำเนียบ

ตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ มาจนเมื่อจัดการเทศาภิบาลมณฑล เพชรบูรณ์จึงได้ลดเมืองวิเชียรบุรีลงมาเป็นอำเภอขึ้นเมืองเพชรบูรณ์ เข้าใจว่าเมืองหล่มสักคือเมืองหล่มใหม่ ก็คงตั้งคราวเดียว กับแยกเมืองท่าโรงเป็นเมืองวิเชียรนั่นเอง

ไปมณฑลเพชรบูรณ์ครั้งนี้ข้าพเจ้าได้อาเป็นธุระสืบถามถึงเรื่องเมืองโบราณด้วยเข้าใจว่าทางแม่น้ำสักนี้เมืองโบราณก่อนครั้งกรุงเก่าและสุโขทัย คือเมืองของพวกขอมที่สร้างปราสาทหิน เช่นที่มีในแขวงนครราชสีมาและเมืองพิมาย เป็นต้น คงจะมีอยู่บ้าง เพราะอยู่ในระหว่างเมืองโคราชและเมืองลพบุรีเมืองสุโขทัยซึ่งมีรอยเมืองโบราณ สมัยนั้นอยู่ทุกแห่งสืบถามที่เมืองเพชรบูรณ์ได้ความว่า ในระหว่างเมืองเพชรบูรณ์กับเมืองหล่มสัก ข้างฝั่งตะวันออกมีเมืองโบราณเมือง ๑ เรียกว่าเมืองนครเดิด แต่อยู่ในป่าทึบ ผู้ที่เคยไปบอกว่าเมืองนครเดิดนั้นไม่มีอันใดเหลืออยู่นอกจากเทือกเนินดิน พอเป็นเค้ากำแพงเมืองและมีสระอยู่สระ ๑ เรียกว่าสระคงคาและมีรอยพูนดินเป็นถนนลงมาทางข้างใต้แต่จะลงมาถึงไหนหาทราบไม่ มีคำของพวกชาวบ้านที่ใกล้เคียงพูดกันอีกอย่างหนึ่งว่า บางคราวคนไปหาฟันพบศิระษะยักษ์ ทำด้วยศิลามีอยู่ในเมืองนครเดิดนั้น แต่ไปวันดีคืนดีจึงจะพบบางทีไปทีหลังก็ไม่พบ ได้ความดังนี้จึงสันนิษฐานว่า เมืองนครเดิดนั้นที่จริงคงจะมีของโบราณยังเหลืออยู่บ้าง แต่เพราะไม่มีใครเอาใจใส่ค้นคว้า จึงไม่ปรากฏว่ามีอะไรมาก ถ้าจะพากเพียรค้นดูให้ได้จะต้องไปตั้งแรมให้ถากถางกันดูสัก ๗ วันจึงจะได้ความ เป็นอันสนใจด้วยไม่มีเวลาพอ ข้าพเจ้าจึงไม่ได้ไปเมืองนครเดิด

ได้ความว่ามีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งอยู่ใต้เมืองวิเชียรลง มาข้างฝั่งตะวันออกเหมือนกัน เมืองนี้เรียกว่าเมืองศรีเทพชื่อ ๑ อีก ชื่อ ๑ เรียกตามคำพระธุดงค์ว่าเมืองอภัยสาธิตอยู่ห่างลำน้ำขึ้นไปทางประมาณ ๑๕๐ เส้น (๖,๐๐๐ เมตร หรือ ๖ กิโลเมตร) และอยู่ในที่ป่าแดงพอจะไปดูได้ไม่ยากนัก เมื่อจะล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เอาม้าเดินลงมาคอยรับที่ท่านาตะกุด อันเป็นที่จะขึ้นไปดูเมืองศรีเทพและสั่งให้เรียกราษฎรชาวบ้านศรีเทพที่ได้เคยไปเที่ยวเตร่ในเมืองนั้นมาคอยพบ หมายว่าจะสืบถามหาเบาะแสและสิ่งซึ่งควรดูในเมืองศรีเทพ ครั้นลงมาถึงบ้านนาตะกุดพบราษฎรชาวบ้านศรีเทพได้ถามจะเอาความพอใจแต่อย่างไรก็ไม่ได้ ด้วยราษฎรเหล่านั้นพากันสะทกสะท้าน ตั้งใจปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่เห็นและไม่มีอะไรเสียทั้งนั้น คงได้ความแต่ว่ามีเมืองโบราณจริง และมีปราสาทอยู่ในเมืองนั้นปราสาท ๑ ในปราสาทนั้นมีพระพุทธรูปอยู่บ้าง นอกจากนี้จะชักใช้ต่อไปก็ไม่ได้ความ ข้าพเจ้านึกประหลาดใจว่าเหตุไร ราษฎรเหล่านี้จึงพูดเป็นเชิงปฏิเสธเสียด้วยกันทุกคน นึกขึ้นได้ว่า มีราษฎรจะเข้าใจความปรารถนาของข้าพเจ้าผิด เพราะยังไม่เคยพบปะใคร ที่ไปค้นคว้าหาความรู้เห็นเช่นข้าพเจ้า บางทีจะเข้าใจว่าข้าพเจ้าได้ลายแทงมาค้นคิดปริศนา ถ้าบอกว่ารู้เห็นพาไปขุดไม่ได้ทรัพย์ก็จะเอาโทษเห็นจะเข้าใจไปอย่างนี้เป็นแน่ นึกได้จึงระงับการได้ถามไว้เสียพัก ๑ จนกระทั่งกินอาหารเย็นแล้วจึงเรียกราษฎรเหล่านั้นมานั่งเข้าแถว สนทนากันต่อไป ข้าพเจ้าพยายามอธิบายให้ฟังว่าข้าพเจ้าไม่มีประสงค์ที่จะค้นคิดปริศนา อยากแต่จะเห็นของโบราณ คือของอย่างนั้น ๆ มีเครื่องศิลาเป็นต้น เหมือนอย่างที่เคยพาไปเที่ยวดูมาแล้วหลายเมือง ครั้นเมื่อราษฎรเข้าใจคำชี้แจงแล้ว ต่างคนต่างก็บอกว่ามีสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่นอกเมืองบ้าง ในเมืองบ้าง มีจนกระทั่งศิลาจารึกและเทวรูป ซึ่งข้าพเจ้าเสาะแสวงอยากจะพบเห็น เป็นอันได้ความรู้ตามต้องการทุกอย่าง ครั้นรุ่งขึ้นจึงได้ไปดูเมืองศรีเทพ มีพวกราษฎรพากันไปช่วยถากถางและนำคูของโบราณต่าง ๆ ด้วยเป็นอันมาก”

สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย กล่าวไว้ใน การเสด็จตรวจราชการหัวเมือง ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๕๕: ๓๙๖ - ๓๙๘) ซึ่งอ้างถึงใน นิทานโบราณคดีเรื่องที่ ๑๐ เรื่องความไข้ที่เมืองเพชรบูรณ์ จากนิทานโบราณคดี นิทานที่ ๑๐ เรื่องความไข้ที่เมืองเพชรบูรณ์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า

“ฉันไปมณฑลเพชรบูรณ์นั้น มีกิจอย่างหนึ่งซึ่งจะไปสืบเมืองโบราณด้วย ด้วยเมื่อแรกฉันเป็นเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ก็ไม่มีใครรู้ว่าเมืองศรีเทพอยู่ที่ไหน ต่อมาฉันพบสมุดอีกเล่มหนึ่งเป็นต้นร่าง กะทางให้คนเชิญตราไปบอกชาวสันรัชกาลที่ ๒ ตามหัวเมืองเป็นทาง ๆ ให้คนหนึ่งเชิญตราไปเมืองสระบุรี เมืองชัยบาดาล เมืองศรีเทพ และเมืองเพชรบูรณ์ ก็ได้เค้าว่าเมืองศรีเทพเห็นจะอยู่ทางลำแม่น้ำป่าสัก แต่อยู่ตรงไหนยังไม่รู้ เมื่อฉันขึ้นไปเมืองเพชรบูรณ์ให้หาผู้ชำนาญท้องถิ่นที่ถามว่า มีเมืองโบราณอยู่ทางลำแม่น้ำสักที่ไหนบ้าง ได้ความว่าข้างเหนือเมืองเพชรบูรณ์ทางฝั่งตะวันออกมีเมืองโบราณเมืองหนึ่งเรียกว่า เมืองนครเดิด แต่อยู่ในดงทึบ ยังมีแต่เทือกเนินดินเป็นแนวกำแพงและมีสระอยู่ในเมืองสระหนึ่งเรียกว่า สระคงคา บางคนได้เคยไปพบห้วยักษ์ทำด้วยหิน พอเชื่อได้ว่าเป็นเมืองพวกขอมสร้างไว้ แต่ฉันไม่ได้ไปดู เขาบอกว่ามีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งใหญ่โตมาก ชื่อว่า อภัยสาธิต อยู่ใกล้เมืองวิเชียรบุรีและอยู่ในป่าแดงไปถึงได้ไม่ยาก เมืองนั้นยังมีปรางค์ปราสาทเหลืออยู่ ฉันอยากดูจึงสั่งให้เอาม้าลงมากอยรับที่เมืองวิเชียร เมื่อฉันลงมาถึงเมืองวิเชียรทราบข่าว พระยาประเสริฐสงคราม ผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งแก่ชราออกจากราชการนานมาแล้ว ยังมีชีวิตอยู่แต่ทุพพลภาพไม่สามารถจะมาหาฉันได้ ฉันจึงไปเยี่ยมถึงบ้านถามเรื่องเมืองศรีเทพ ได้ความว่าเมืองวิเชียรนั้นเอง แต่โบราณเรียกชื่อเป็น ๒ อย่าง เมืองท่าโรงก็เรียก เมืองศรีเทพก็เรียก ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นที่พระศรีกรมอรตัน (ตามชื่อเขาแก้วซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในจังหวัดนั้น) มาจนถึงรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อครั้งปราบกบฏเวียงจันทน์ พระศรีกรมอรตันมีความชอบมาก จึงโปรดให้ยกศักดิ์เมืองศรีเทพขึ้นเป็นเมืองตรี เปลี่ยนนามเป็นเมืองวิเชียรบุรี (คงเอาชื่อเขาแก้วเป็นนิมิต) และเปลี่ยนนามผู้ว่าราชการจังหวัด จากพระศรีกรมอรตันเป็นพระยาประเสริฐสงครามแต่นั้นมา ถามแกต่อไปถึงเรื่องเมืองอภัยสาธิต แกบอกว่ามีเมืองโบราณใหญ่โตจริงแต่ชื่อที่เรียกว่าเมืองอภัยสาธิตนั้น เป็นแต่คำพระรูดงษ์บอกจะเอาเป็นแน่ไม่ได้ เป็นอันได้ความตามที่อยากรู้เรื่องตำนานเมืองศรีเทพ ถ้าหากพระยาประเสริฐสงครามไม่มีอยู่ในเวลานั้น เรื่องก็น่าจะเลยสูญ

ฉันลองเรือจากเมืองวิเชียร มาถึงบ้านนาตะกุดอันเป็นท่าที่จะขึ้นเดินบกไปยังเมืองโบราณ ในวันนั้น ให้พวกเราชาวบ้านศรีเทพอันอยู่ใกล้เมืองโบราณมาถามถึงเบาะแสและสิ่งซึ่งน่าดูในเมืองนั้น แต่คนเหล่านั้นต่างคนพากันปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่เห็น จนออกประหลาดใจ ฉันคิดใคร่ครวญดูเห็นว่าคนพวกนั้นไม่เคยพบเจ้านาย และไม่เคยได้ยินใครซักใช้ไถ่ถามเช่นนั้นมาแต่ก่อน น่าจะเข้าใจตามภาษาของเขาว่าฉันคงได้สายทางปริศนามาชุดทรัพย์แผ่นดิน ถ้าพาไปไม่ได้ทรัพย์ก็จะถูกลงโทษ จึงบอกปัดเสียให้พ้นภัย ต้องพูดจาชี้แจงอยู่นานจนคนเหล่านั้นวางใจ จึงบอกออกความตามรู้เห็น และรับจะพาไปตามประสงค์ ฉันพักแรมอยู่คืนหนึ่ง พอรุ่งเช้าก็ไปดูเมืองโบราณ ระยะทางห่างลำน้ำราว ๑๕๐ เส้น เป็นเมืองใหญ่โต ตั้งในที่ราบ มีคูรอบและมีปราการถึง ๒ ชั้น มีสระน้ำก็หลายสระ ที่กลางเมืองมีปรางค์เทวสถานทั้งข้างนอกเมืองและในเมืองเรียกรายไปหลายแห่ง แต่ข้อสำคัญของการดูเมืองโบราณแห่งนี้ อยู่ที่ไปพบของจำหลักศิลาแปลก ๆ มีอยู่เกลื่อนกล่น เพราะยังไม่มี

ใครได้เคยไปค้นของโบราณมาแต่ก่อน พวกชาวบ้านนำไปให้ฉัน เห็นสิ่งใดชอบใจฉันก็ให้เงินรางวัลแก่ผู้นำ ถ้าเป็นของขนาดย่อม พอจะส่งมากรุงเทพฯ ได้ ก็ให้นายอำเภอเอามารวมไว้แล้วส่งตามลงมาเมื่อภายหลังวิธีให้เงินรางวัลแก่ผู้นำมีผลดีมาก พวกชาวบ้านบอกให้เองไม่ต้องถาม แม้จนเมื่อฉันกลับมาลงเรือแล้วก็ยังมีคนตามมาบอกว่ายังมีรูปศิลาจำหลักอยู่ที่นั่น ๆ ข้างนอกเมือง ที่ฉันไม่ได้ไปถึงอีกหลายแห่ง ได้เครื่องศิลาหลายสิ่ง เดียวนี้ในพิพิธภัณฑสถานมีสิ่งหนึ่งซึ่งควรจะกล่าวถึง ด้วยเป็นของสำคัญทางโบราณคดีไม่เคยพบที่อื่น คือหลักเมือง ทำด้วยศิลาเป็นรูปตะปูหัวเห็ด ทำรอยฝังปลายตะปูลงในแผ่นดิน เอาแต่หัวเห็ดไว้ข้างบน จารึกอักษรเป็นภาษาสันสกฤตไว้ที่หัวเห็ด เดียวนี้รักษาไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณ เป็นตัวอย่างให้เห็นว่าหลักเมืองตามแบบโบราณเขาทำอย่างไร”

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๐: ๒๕) กล่าวไว้ในประวัติการพบเมืองศรีเทพว่า หลังจากท่านล่องเรือจากเมืองวิเชียรบุรีมาขึ้นบกที่บ้านนาตะกวด พักแรมอยู่หนึ่งคืน รุ่งเช้าจึงเดินทางไปสำรวจเมืองโบราณที่เรียกว่าเมืองอภัยสาลี ได้พบว่าเป็นเมืองใหญ่โตจริงมีคูเมือง กำแพงเมือง ปรามังคปราสาท สระน้ำ และโคกเนินโบราณสถานต่าง ๆ หลายแห่งทั้งนอกเมืองในเมือง รวมทั้งประติมากรรมหินต่าง ๆ เป็นอันมาก

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๒: ๖๙) อ้างถึง หนังสือเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ ๓ เล่าเรื่องเที่ยวเมืองเพชรบูรณ์” บันทึกโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า

“...เที่ยวเมืองเพชรบูรณ์ที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าแต่งไว้ในครั้งไปตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ.๒๔๔๗มีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งอยู่ใต้เมืองวิเชียรบุรีลงมาข้างฝั่งตะวันออกเหมือนกัน เมืองนี้เรียกเมืองศรีเทพชื่อหนึ่ง อีกชื่อหนึ่งเรียกตามคำจารึกว่า เมืองอภัยสาลี อยู่ห่างลำน้ำสักขึ้นไปประมาณ ๑๕๐ เส้น แลอยู่ที่ป่าป่าแดง จะไปดูได้ไม่ยากนัก เมื่อจะล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เอาม้าเดินลงมาคอยรับที่ท่านาตะกวดอันเป็นที่จะขึ้นไปสู่เมืองศรีเทพ...” จากเอกสารดังกล่าวทำให้ทราบว่า บ้านนาตะกวดเริ่มมีมาก่อน พ.ศ.๒๔๔๗

จากข้อความข้างต้นทำให้ทราบว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ท่านได้เสด็จมาตรวจราชการหัวเมือง ในมณฑลเพชรบูรณ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ.๒๔๔๗ หนึ่งใน การมาราชการครั้งนี้ด้วยท่านต้องการที่จะสืบถามเรื่องเมืองโบราณเพราะด้วยเข้าใจว่าทางแม่น้ำสักนี้มีเมืองโบราณก่อนครั้งกรุงเก่าและสุโขทัย เมื่อมาราชการที่เพชรบูรณ์ได้สืบถามและจึงทราบว่าเมืองโบราณอยู่ ๒ เมือง คือ

๑. เมืองที่อยู่ข้างฝั่งตะวันออก เรียกว่า เมืองนครเดิด ไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่นอกจากเทือกเนินดิน พอเป็นเค้ากำแพงเมือง และมีสระอยู่ ๑ สระ เรียกว่า สระคงคา และมีชาวบ้านพบศิระะยักษทำด้วยศิลา

๒. เมืองที่อยู่ใต้เมืองวิเชียรบุรี ลงมาทางฝั่งตะวันออก เรียกว่า เมืองศรีเทพ หรืออีกชื่อเรียกว่า เมืองอภัยสาลี ซึ่งเรียกตามคำจารึก ซึ่งเมืองนี้ยังมีปรามังคปราสาทเหลืออยู่

จากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาทำให้ทราบว่า บ้านนาตะกุดเป็นสถานที่ที่สำคัญในประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นบ้านนาตะกุดยังมีสถานที่ที่สำคัญและเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวนาตะกุด นั่นก็คือวัด (เสมียน ตะกุดราช, ๒๕๖๔) กล่าวว่า ในบ้านนาตะกุดมีวัดที่สำคัญ ๓ วัด ได้แก่ วัดธุดงค์คาราม วัดโพธิ์ทอง และวัดอุทุมพรพนาวาส ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. วัดธุดงค์คาราม ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะลำโพง ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือยาว ๓ เส้น (๑๒๐ เมตร) ๑๐ วา ติดต่อกับหมู่บ้าน และทุ่งนา

ทิศใต้ยาว ๓ เส้น ๑๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ

ทิศตะวันออกยาว ๓ เส้น ติดต่อกับทุ่งนา

ทิศตะวันตกยาว ๓ เส้น ติดต่อกับถนนสาธารณะ

ประวัติวัดท้าวราชอาณาจักร เล่ม ๖ (ม.ป.ป.: ๙๒๐) กล่าวว่า วัดธุดงค์คาราม ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.๒๓๖๐ เดิมเรียก “วัดโบสถ์” เพราะมีอุโบสถเก่าแก่ มีใบเสมาทำด้วยหินสีเขียวเป็นหลักฐาน และปัจจุบันได้รื้ออุโบสถหลังเดิมหมดแล้ว ได้ทำการก่อสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ.๒๓๖๕

สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ (๒๕๔๓: ๙๗) กล่าวว่า วัดธุดงค์คารามเป็นวัดที่มีการขุดพบวัตถุโบราณเครื่องปั้นดินเผาที่ร่วมสมัยกับศรีเทพ และพบพระเครื่องอีกจำนวนมาก (ปฐมนิเทศ, ๒๕๖๔) กล่าวว่า วัดธุดงค์คาราม ชาวนาตะกุดเรียกชื่อว่า วัดโบสถ์ ซึ่งปัจจุบันมีพิพิธภัณฑสถานของเก่าภายในวัดและเป็นของเก่าที่พบในบริเวณวัดธุดงค์คารามรวมถึงบ้านนาตะกุดและบริเวณใกล้เคียง

๒. วัดโพธิ์ทอง ตั้งอยู่ที่บ้านนาตะกุด หมู่ที่ ๓ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๖ ไร่ ๒ งาน ๑๒ ตารางวา มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือยาว ๔๐ วา ติดต่อกับทางสาธารณะ

ทิศใต้ยาว ๔๐ วา ติดต่อกับทางสาธารณะ

ทิศตะวันออกยาว ๔๐ วา ติดต่อกับทางสาธารณะ และที่ดินของนางเสมอ ไพรสิงห์

ทิศตะวันตกยาว ๗๐ วา ติดต่อกับทางสาธารณะและที่ดินของนายเสมอ ตะกุดราช ตาม น.ส.

๓ เลขที่ ๑๘๐

ประวัติวัดท้าวราชอาณาจักร เล่ม ๖ (ม.ป.ป.: ๑๐๐๗) กล่าวว่า วัดโพธิ์ทอง ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๗๖ ชาวนาเรียก “วัดนอก” ซึ่งคู่กับ “วัดใน” หรือวัดอุทุมพรพนาวาสที่อยู่ท่ามกลางของหมู่บ้าน เดิมพระสงฆ์รวมอยู่วัดในต่อมาชาวบ้านเห็นว่าวัดในคับแคบอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านขยายเสนาสนะไม่ออก จึงได้พร้อมใจกันสร้างวัดใหม่ขึ้นมา คือ วัดโพธิ์ทอง หรือที่เรียกกันว่า “วัดนอก” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๑ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

เสมียน ตะกรุดราช กล่าวว่า วัดโพธิ์ทอง ชื่อของวัดนั้นนำมาจากชื่อเดิมของวัดอุทุมพร คือ วัดโพธิ์ทอง ชาวบ้านจะเรียกอีกชื่อว่า วัดนอก วันนี้อมีความสำคัญคือมีโบสถ์ ดังนั้นเมื่อชาวบ้านจะจัดงานบวชก็จะพากันมาจัดงานที่วัดโพธิ์ทองนี้ (เสมียน ตะกรุดราช, ๒๕๖๔)

๓. วัดอุทุมพรวนาวาส ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๒ บ้านนาตะกรุด หมู่ที่ ๒ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๖ ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือยาว ๒ เส้น (๘๐ เมตร) ติดต่อกับหมู่บ้านประชาชน

ทิศใต้ยาว ๒ เส้น (๘๐ เมตร) ติดต่อกับถนนสาธารณะ

ทิศตะวันออกยาว ๓ เส้น (๑๒๐ เมตร) ติดต่อกับหมู่บ้าน

ทิศตะวันตกยาว ๓ เส้น (๑๒๐ เมตร) ติดต่อกับหมู่บ้าน

ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๖ (ม.ป.ป.: ๑๑๕๓) กล่าวว่า วัดอุทุมพรวนาวาส ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๒ บ้านนาตะกรุด หมู่ที่ ๒ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้สร้างเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๒๐ ชาวบ้านเรียก วัดใน เดิมชาวบ้านนาตะกรุดได้ย้ายมาจากบ้านศรีเทพน้อย หรือเมืองศรีเทพ เมื่อมาอยู่มากขึ้นก็ร่วมกันสร้างวัดขึ้นมา

เสมอ โตมะนิตย์ กล่าวว่า วัดอุทุมพรวนาวาส เดิมชื่อว่า วัดโพธิ์ทอง แต่ชาวบ้านเรียกว่า วัดใน ซึ่งวัดนี้มีความสำคัญคือ มีเมรุเผาศพ ดังนั้นเมื่อมีงานศพชาวบ้านจะนำศพมาเผาที่วัดนี้ (เสมอ โตมะนิตย์, ๒๕๖๔)

โบราณสถานและสถานที่สำคัญของบ้านนาตะกรุด ถือเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจของชุมชน และท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงความเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนหรือบางครั้งบ่งบอกถึงความเป็นประวัติศาสตร์ของชาติ ดังนั้นโบราณสถานและสถานที่สำคัญของบ้านนาตะกรุดจึงมีคุณค่าควรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อความเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านความเป็นเอกลักษณ์ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่แสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มาของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และทำให้ผู้คนรู้จัก บ้านนาตะกรุด หรือทำบ้านนาตะกรุด ที่เป็นสถานที่ลงเรือของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อเดินเท้าไปสำรวจเมืองโบราณศรีเทพในยุคนั้น

๒. ด้านวิชาการ เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวในอดีตและเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี แสดงความเป็นประวัติศาสตร์ของชุมชน ของชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งองค์ความรู้ให้ได้ศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

๓. ด้านสังคม เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมโบราณผนวกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ทีสอดแทรกประสมประสานกันอย่างลงตัว และด้านขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

๔. ด้านสุนทรียภาพ เป็นคุณค่าความงามทางด้านจิตใจต่อศิลปกรรมท้องถิ่นทั้งของชุมชนและประเทศชาติ

สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น บ้านนาตะกุด อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชาวอำเภอสรีเทพมีการสร้างบ้านเรือนแบบยกเสาสูง มีหน้าต่างประตู บานเล็ก สลักอกเลาประตู เป็นลวดลายแบบง่าย ๆ ฝาเรือนคือฝาปาก ฝาคือ นิยมสร้างบ้านเป็นกระจุก โดยมีการทำนา ทำไร่ อยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน การกระจุกตัวของเรือนรวมกันเป็นหมู่บ้านนั้นมีเหตุผลว่า เพื่อความปลอดภัย การแยกสร้างเรือนให้กระจายออกไปอาจถูกโจรผู้ร้ายปล้นได้ง่าย และเพื่อความอบอุ่นที่ได้อยู่อาศัยในระหว่าง ญาติพี่น้องและมิตรสหาย

รูปทรงเรือน เป็นเรือนใต้ถุนสูง โดยปกติเรือนจะยกพื้นสูงขนาดคนเดินลอดได้ คือสูงราว ๒ เมตร หลังคาเรือนในอดีตนิยมหน้าจั่ว ทรงมนิลาและทรงปั้นหยา เรือนจะหันหน้าไปได้ทุกทิศ ยกเว้นทิศตะวันตก รูปทรงของเรือนก่อนที่จะเปลี่ยนไปเป็นแบบที่เห็นในปัจจุบันมีด้วยกันหลายแบบ ที่สำคัญคือ

เรือนทรงไทย เป็นเรือนใต้ถุนสูง มีผัง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสากลมปักเอียงสอบเข้าหากัน หลังคาทรงจั่ว ตกแต่งของจั่วด้วยป้านลมที่มีเชิงเป็นรูปตัวหงา ฝาเรือนทำด้วยไม้จริง ลักษณะเป็นกรอบลูกฟัก หรือตีด้วยไม้กระดาน เรือนแบบนี้พบทั่วไป

เรือนทรงไทยแปลง เป็นแบบท้องถิ่น นั่นคือเป็นเรือนใต้ถุนสูง มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสาเอียงสอบเข้าหากันแต่ไม่เอียงมากนัก หลังคาทรงจั่วแต่มุมบนของจั่วไม่ทำเป็นมุมแหลมมาก ไม่มีป้านลม และตัวหงา ฝานิยมทำด้วยไม้กระดานหรือฝาปาก หน้าต่างมีขนาดเล็ก หรืออาจจะกล่าวได้อีกว่าแบบดังกล่าวนี้ ยึดถือระเบียบกรอบโครงสร้างแบบเรือนไทยแต่มีสัดส่วนที่โค้งมนแหลมของหลังคาน้อยกว่า

เรือนทรงไทยอิทธิพลจากที่อื่น ๆ เช่น แบบที่ได้รับอิทธิพลจากภาคอีสาน คือ เรือนใต้ถุนสูง มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสาไม่เอียงสอบเข้าหากัน หลังคาทรงจั่วมุมบนไม่แหลมมาก ไม่มีป้านลมและตัวหงา ฝานิยมทำด้วยไม้ปาก และเจาะหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก แบบที่ได้รับอิทธิพลจากชุมชนไทยยวน มีลักษณะเป็นเรือนแฝดใต้ถุนสูงหลังคาทรงจั่ว ลักษณะคล้ายกับกรอบโครงสร้างของเรือนไทยล้านนา

เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองใหญ่ เช่น เรือนหลังคาทรงปั้นหยาเป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีหลังคาเอนเข้าหากอกไก่ทั้งสี่ด้าน ไม่มีหน้าจั่ว เป็นเรือนไม้สองชั้น ยกพื้นใต้ถุนสูง เรือนหลังคาทรงมนิลา คือเรือนที่ทรงหลังคาตรงลงมาไม่มีหักหน้าจั่วเหมือนเรือนปั้นหยา แต่ไม่ถนัดเหมือนเรือน ฝากระดาน มีหลังคาล้ายกับเรือนبرانอ คือมีหน้าจั่วหลายจั่วของพวกชาวไทยมุสลิม

การใช้เนื้อที่ภายในเรือน จะกั้นภายในเรือนมิดชิดเป็นสัดส่วน เพียงส่วนหนึ่งของเรือนในขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ มีหลังคาคลุมใช้เป็นห้องโถงโล่ง ใช้ประโยชน์ของพื้นที่นี้อย่างอเนกประสงค์ เช่นพักผ่อน สังสรรค์ รับแขก รวมทั้งสามารถใช้นอนหลับได้เช่นกัน คราวไฟจะอยู่บางมุมของชั้นบนเรือน หรือแยกเป็นเรือนต่างหาก เรือนบางหลังจะมีชานโล่งประกอบ

เรือนทรงไทย เป็นเรือนใต้ถุนสูง

เรือนไทยโบราณบ้านของ นายบุญทัน ตระกุดสงฆ์ ที่ยังมีความสมบูรณ์ ลักษณะบ้านเป็นบ้านชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง พื้นบ้านเป็นไม้กระดานทำจากไม้มะค่า ส่วนฝาบ้านเป็นไม้ผสมกับสังกะสี มีห้องโถงกลางบ้านสำหรับต้อนรับแขก

หลังบ้านเป็นห้องครัวเปิดโล่ง มีช่องระบายอากาศ เพื่อระบายกลิ่นควันจากการทำอาหารได้ดี หลังบ้านมีชานต่อออกจากเรือนเป็นส่วนที่ไว้ อาบน้ำ ซักผ้า ตากผ้า

ชาวบ้านที่นาตะกรุดแทบทุกหลังในสมัยก่อน ทุกบ้านจะมีเครื่องนอนเครื่องหมัเตรียมไว้สำหรับรับรองแขกที่มาเยี่ยม หรือมีงานที่บ้าน

ประตูเป็นแบบบานเฟี้ยม ลายสายฝน ถัดขึ้นไปมีช่องระบายอากาศภายในตัวบ้าน มีความเรียบง่าย สวยงามตามแบบช่างพื้นถิ่น

ใต้ถุนบ้าน ชุมชนบ้านนาตะกรุดนิยมผูกเปลญวน เป็นที่สำหรับพักผ่อนยามว่างในเวลากลางวัน เพราะในตอนกลางวันนั้น บ้านจะค่อนข้างร้อน

ประเพณี ความเชื่อ

บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณี และความเชื่อเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมี ประเพณี และความเชื่อที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของภาคนั้น ๆ ประเพณี ความเชื่อ เป็นรากฐานความมั่นคงของชาติเพื่อเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นสังคมที่มีการอยู่ร่วมกันโดยมีวัฒนธรรม ประเพณีเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและการปฏิบัติตนในสังคมและสังคมสามารถปฏิบัติยึดถือปฏิบัติตามประเพณีในภาคนั้น ๆ เป็นสิ่งที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมที่ดีที่คนไทยต้องปฏิบัติสืบต่อกันไปสืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (จรรยา แคนนาเลิศ, ๒๕๖๒)

การละเล่นพื้นบ้านก็เป็นกิจกรรมนันทนาการประเภทหนึ่งซึ่งได้รับการยอมรับร่วมกันในสังคม โดยมีรากฐานมาจากความเป็นจริงแห่งวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินในโอกาสต่าง ๆ การละเล่นบางชนิดได้รับการถ่ายทอดสืบสานต่อกันมา และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องจนมีลักษณะเฉพาะถิ่น นับได้ว่าการละเล่นดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์มาโดยตลอด ซึ่งการละเล่นนั้นจะแสดงออกถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยมและความเชื่อของสังคมนั้น ๆ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๐)

ประเพณี ความเชื่อ และการละเล่น ถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น จะบ่งบอกถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ เช่นเดียวกันกับชาวบ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีประเพณี ความเชื่อ และการละเล่นที่เห็นได้ชัดเจน คือประเพณีการเลี้ยงเจ้าพ่อศรีเทพ ประเพณีการเลี้ยงผีโรง ประเพณีเลี้ยงตาเจ้าบ้าน รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และการละเล่นต่าง ๆ มากมาย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อดังต่อไปนี้

งานประเพณีของชาวบ้านนาตะกรุด

งานประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านนาตะกรุด ที่ผู้เรียบเรียงได้รวบรวมข้อมูลไว้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปฐกศรี กลิ่นเทศ, มปป.)

๑. ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ

ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ชาวศรีเทพจะจัดขึ้นในช่วงเดือน ๓ หรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์ งานบวงสรวงนี้จะหยุดหรือไม่จัดไม่ได้เพราะชาวเมืองศรีเทพและหมู่บ้านใกล้เคียงถือว่าประเพณีงานบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพนี้ เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ เป็นงานเฉลิมฉลองหรืองานประเพณี ก่อนถึงวันงานผู้ที่เปนม่อมจะต้องทำพิธีบอกผีตามสถานที่สำคัญในเมืองเก่าศรีเทพ เช่น บริเวณปราสาทศรีเทพ ใต้ต้นไม้ใหญ่ พอถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ จะทำพิธีจริงที่ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ ณ บ้านศรีเทพน้อย หมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านท่าโรง บ้านบ่อรัง บ้านนาสนุ่น บ้านนาตะกรุด บ้านมหาโพธิ์ บ้านบัวชุม ซึ่งเมื่อ ๓๐ ปีก่อน เมื่อถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓

จะเตรียมของมาเช่นสังเวยที่ศาลเจ้าพ่อเมืองศรีเทพทั้งหมด แต่ปรากฏว่าการเดินทางลำบาก ชาวเมืองต่าง ๆ จึงขอจัดที่เมืองนั้น ปัจจุบันยังมีเหลือที่ทำกันทุกปีก็คือชาวบ้านศรีเทพน้อย และบ้านนาตะกรุด ซึ่งมีความเชื่อและถือเป็นประเพณีสำคัญประจำหมู่บ้านแล้วได้จัดทำขึ้นทุกปีมิได้ขาด

การทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ จะเริ่มในวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ เวลาประมาณเจ็ดนาฬิกาว่า ๆ ชาวบ้านจะนำของมาเช่นไข่ ประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ หมาก พลุ ขนมนางเล็ด ขนมห้าวโปง ถ้วยข้าวขวัญจะมีถ้วยใส่มาด้วย บางคนก็ไปทำมาหากินที่อื่นหรือทำกิจการใด หรือไปที่ไหน ๆ เคยเรียกหาเจ้าพ่อศรีเทพให้ช่วยเหลือเมื่อประสบผลดังที่พูดไว้ก็จะนำสิ่งที่ตัวเองพูดไว้ เช่น ไก่ต้ม หมู เหล้า ก็จะนำมาแก้บนในวันนั้นด้วย

พิธีจะเริ่มโดยมีแม่หมอบประจำหมู่บ้านมาเตรียมจัดข้าวของขนมต่าง ๆ มาจัดวางที่ศาล เรียกว่าการตั้งสิ่งสังเวย ส่วนชาวบ้านจะจัดวางตะกร้าสิ่งของที่ตนนำมาวางไว้ข้างศาล ชาวบ้านจะนั่งอยู่รอบ ๆ ศาล เมื่อแม่หมอบพร้อมจะมีคนตีโทน ตีฆ้อง สักพักวิญญาณเจ้าพ่อศรีเทพ หรือชาวบ้านเรียกว่า เจ้าพ่อใหญ่ จะมาเข้าร่างแม่หมอบที่เป็นร่างประทับทรง ปีใดถ้ามีผู้คนมามากเจ้าพ่อศรีเทพจะดีใจ เอาเหล้ายาที่ชาวบ้านนำมาแก้บน แจกให้กินกันทั่วและชวนรำชวนเล่นอย่างสนุกสนานและยังมีวิญญาณเจ้าพ่ออุทอง วิญญาณคนเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า ข้าทาส บริวาร มาเข้าทรงเป็นจำนวนมาก โดยมาเข้าร่างประทับทรงผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีบวงสรวงนั่นเอง จากนั้นจะออกเดินไปรำโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่เจ้าพ่อมาเข้าร่างประทับทรงผู้ที่บนศาลกล่าวไว้ก็จะมามอบสิ่งของและบอกกล่าวเจ้าพ่อศรีเทพก็รับรู้และดีใจ บางคนมีญาติกำลังไม่สบายก็ไต่ถามว่าเป็นอะไรถึงไม่หายสักที ทั้งที่คนป่วยนั้นอยู่ที่โรงพยาบาลก็บอกว่าถ้าไม่ทำสิ่งนั้น สิ่งนี้ รักษาเท่าไรก็ไม่หายง่าย ๆ เมื่อผู้ไต่ถามแล้วมาทำตามคนป่วยก็หายได้เป็นเช่นนี้ก็หลายราย แต่ถ้าผู้ป่วยนั้นเป็นโรคท่านก็จะบอกโรคตัวเขาช่วยไม่ได้ก็ไม่หายจริง ๆ ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีความเชื่อสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ อันดับต่อไปเจ้าพ่อศรีเทพและผู้ติดตามมาก็จะเดินไปสังเวยขนม และสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาจนทั่วทุกตะกร้า เสร็จแล้วจะมีการรำซำ รำม้า รำดาบ ร้องเพลงเรือ อันดับสุดท้ายเรียกขวัญมาผูกให้ลูกหลานที่บ้านด้วยเป็นเสร็จพิธีงานบวงสรวงนี้จะใช้เวลาประมาณ ๒ - ๓ ชั่วโมง จึงจะเสร็จ

๒. ประเพณีไปส่งไปรับพ่อแม่

งานไปรับไปส่งพ่อแม่ ก็คืองานประเพณีก่อนที่จะมีงานบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ปู่ ย่า ตา ยาย เล่าว่าต้องทำกันทุกปีเหมือนงานบวงสรวง เมื่อถึงวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นวันที่เจ้าพ่อศรีเทพจะออกไปทัพบ้านจึงต้องจัดเตรียมเสปียงอาหารไปด้วยคือ ข้าวสาร ปลา ร้า พริก หรืออาหารแห้ง เช่น ปลาลาย เนื้อย่าง เป็นต้น นำใส่ตะกร้าไปที่ศาลเจ้าพ่อศรีเทพเช่นกัน แต่งานไปส่งนี้เจ้าพ่อนำอาหารไปทัพบนั้ใครจะไปก็ได้ไม่ไปก็ได้แต่ต้องฝากเสปียงอาหารไป ต่อมาเมื่อถึงวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ จะทำพิธีไปรับเจ้าพ่อศรีเทพกลับจากสนามรบหรือกลับจากพาทหารไปทัพบกกลับมา ตอนไปรับไม่ต้องนำเสปียงอาหารไปเพียงแต่นำเหล้า บุหรี่ไปเท่านั้น จะใช้เวลาไม่นานนักเพราะเจ้าพ่อศรีเทพเห็นว่าเป็นฤดูทำนาทำไร่จึงไม่บังคับ แต่ถ้าเป็นบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพนั้นผู้ที่เคยมาร่วมงานจะต้องมาร่วมทุกครั้ง ถ้าผู้นั้นเสียชีวิตก็จะมีลูกหลานมาร่วมพิธีแทน

๓. ประเพณีเลี้ยงอิตาเจ้าบ้าน

งานเลี้ยงอิตาเจ้าบ้านเป็นงานประเพณีความเชื่อประจำหมู่บ้านนาตะกุดมาช้านาน ปู่ ยา ตา ยาย เคยทำมาก่อน ประเพณีนี้จึงตกทอดมาถึงลูกหลานในปัจจุบัน

คำว่า อิตาเจ้าบ้าน หมายถึง ผีเจ้าของบ้านมีศาลอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูปีใหม่ คือ ประมาณช่วงเดือนหก หัวหน้าหมู่บ้าน คือ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนกำหนดและบอกแม่หมอ ซึ่งเป็นร่างประทับทรง โดยมีเครื่องสังเวียประกอบไปด้วย ไก่ต้มหนึ่งตัว เหล้า บุหรี่ มาตั้งหน้าศาล ส่วนชาวบ้านนั้นจะต้องใช้แป้งปั้นเป็นตุ๊กตารูปคนใส่เสื้อผ้าสวยงาม มีสัตว์เลี้ยงอะไรที่เลี้ยงไว้ก็ปั้นให้เท่ากับจำนวน เช่น ไก่ วัว ควาย เป็นต้น อาหารก็มีข้าว ปลา ปลาร้า พริกเกลือ และน้ำ ส่วนเงินทองก็ปั้นเป็นรูปเงินกลมสิบสอง ก้อนทองสิบห้า ปั้นเป็นรูปแหวน สร้อยคอ แล้ววางใส่ไม้ที่สานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผูกเชือกแล้วหิ้วไปร่วมพิธีทุกบ้าน เมื่อได้เวลาแม่หมอมจะทำพิธีเรียกผีเจ้าบ้านมาแล้วก็สังเวียเครื่องเช่นถือเป็นอันเสร็จพิธี

๔. ประเพณีการเลี้ยงผีโรง หรือผีปู่ ยา ตา ยาย

ผีโรง เป็นผีประจำตระกูลหรือผีปู่ ยา ตา ยาย หรือเลี้ยงเจ้าหอ เจ้าโรง จะต้องจัดเลี้ยงในช่วงเดือน ๓ หลังจากมีงานบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพแล้วลูกหลานก็จะนัดกันหรือเที่ยวบอกกล่าวบรรดาญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกันว่าจะจัดเลี้ยงผีโรง ผู้ที่เป็นลูกหลานก็จัดเตรียมเครื่องเช่นไห้วมาทุกคน ได้แก่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมนางเล็ด ขนมข้าวโปง อาหารคาว ก็จะมีแกง มีลาบแล้วแต่จะจัดมา มีเหล้า บุหรี่ หมากพลู ผ้านุ่งใหม่ ผ้าห่มใหม่ มะพร้าวยอด บายศรีปากขาม ถ้วยข้าวและด้ายขวัญ ก่อนถึงพิธีหนึ่งวันเจ้าของสถานที่ที่ผีปู่ ยา ตา ยายอยู่ด้วย หรือบรรดาญาติ ๆ ก็จะนำของเช่นไหว้ดังที่กล่าวมาแล้วมาพร้อมกัน และต้องจัดหาร่างประทับทรงมาหนึ่งคน และมีโพนสำหรับตีสองลูก

เริ่มพิธีโดยแม่หมอหรือญาติผู้ใหญ่จะเอาบายศรีพร้อมด้ายขวัญ มะพร้าว เหล้า บุหรี่ หมากพลู ขึ้นตั้งบนศาลเพียงตา ต่อมาจะใช้ขนมข้าวโปง ขนมนางเล็ดใส่จานแล้ววางซ้อนกันข้างหนึ่งหกชั้น อีกข้างหนึ่งเจ็ดชั้น ตรงกลางมีขันเหล้า ข้าวสาร เงินค่าคายแม่หมอ เทียน ธูป จะเริ่มโดยการจุดเทียนธูปเป็นการบอกกล่าวพร้อมกับตีโพน ไม่นานผีปู่ ยา ตา ยาย ก็จะเข้ามาทักทายลูกหลานที่ไปร่วมงาน รำข้าง รำม้า รำดาบ สนุกสนานและเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นแม่หมอหรือร่างทรงก็จะเรียกขวัญให้ลูกหลานเพื่อจะได้นำด้ายขวัญไปผูกข้อมือทั้งผู้ที่มาร่วมงานและผู้ที่มาไม่ได้ก็จะฝากญาตินำไปผูกให้ ซึ่งบทเรียกขวัญมีดังนี้

“ขวัญเอ๋ยขวัญของพ่อเอ๋ย พ่อไปอยู่ในน้ำ แม่จะตามไปงม ขวัญแม่ไปอยู่ในตม พ่อจะตามไปเรียกขวัญของแม่มา ขวัญของแม่เอ๋ย.... ขวัญงมา...”

นอกจากนั้น ผู้เรียบเรียงได้จากแม่หมอแอ้ว มีดังนี้

“ลูกหลานทั้งหลาย	ให้มาเถอะมาขวัญมา
ขวัญมาเถอะมาขวัญมา	ให้อยู่ในน้ำเป็นเพื่อนปลา
ให้อยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว	ให้มาเถอะมาขวัญมา
จะอยู่ภูเขาลำเนาไพร	ให้กลับมาเถอะมานะขวัญมา (โห)
ขวัญลูกเด็กเล็กแดง	ให้มาเถอะมาลูกมา

.....	ให้มาเถอะมาขวัญมา (โห)
จะอยู่ที่ไหนกลางถนนหนทาง	ให้กลับมาเถอะมาขวัญมา (โห)
จะอยู่ที่ไหนอยู่ที่ช่องน้ำไหล	ให้มาเถอะมาลูกมา (โห)
จะอยู่ที่ไหนจะอยู่ที่เขากระทบกัน	ให้ลูกรีบมาเถอะขวัญมา
ขวัญไปอยู่กับคนตาย	ก็รีบเร่งให้เอามาส่ง
ถ้านอนหลับนอนไหล	ให้มาเถอะมาลูกมา (โห)”

๕. ประเพณีเลี้ยงผีมอญ

ประเพณีเลี้ยงผีมอญในหมู่บ้านนาตะกุดนี้จะมีอยู่ไม่มาก ปู่ ย่า ตา ยายเล่าว่า ต้นตระกูลสืบต่อมาจากคนมอญที่มาอยู่ในหมู่บ้านนี้ ประเพณีเลี้ยงผีมอญจะทำขึ้นสามปีต่อครั้ง โดยจะจัดเลี้ยงหลังจากงานบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพแล้ว ซึ่งลักษณะคล้าย ๆ กับการเลี้ยงผีโรงเพราะว่าเลี้ยงผีปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อจะได้รู้ข่าวว่า ปู่ ย่า ตา ยายหรือบรรพบุรุษล่วงลับไปแล้วอยู่สุขสบายดีหรือไม่ หรือถ้าจัดเลี้ยงก็เพื่อความ เป็นสิริมงคลของลูกหลาน

วิธีการจัดเลี้ยงจะใช้สถานที่ที่มีผีมอญอาศัยอยู่กับผู้ใด บวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพเข้าก่อนแล้วให้ ผู้มาร่วมงานไปกราบไหว้ นำเครื่องเช่นสังเวชเข้าไปให้ ต่อจากนั้นแม่หมอบจะทำพิธีเรียกผีปู่ ย่า ตา ยายเข้ามา เมื่อแต่ละท่านที่เข้ามาก็จะสังเวชสิ่งของที่ลูกหลานนำมา ถ้ามีผู้มาใหม่จะต้องบอกกล่าวและต้องรำ การรำก็จะใช้โทนกับฆ้องเป็นเครื่องดนตรีให้จังหวะ ส่วนมากคนที่รำจะเป็นหญิงเสียมากกว่า

๖. การสวดคฤหัสถ์ หรือสวดพระมาลัย

สมัยก่อนเมื่อทราบว่ามีคนป่วย อาการหนัก เป็นตายเท่ากันญาติพี่น้อง และผู้คนที่รู้จักในหมู่บ้าน ก็จะมาพักทายถามข่าวคราว และนอนเป็นเพื่อนเจ้าของบ้านทุกคืน จนกระทั่งเสียชีวิต ในการมานอนเป็นเพื่อนก่อนตายนั้น หมายถึงนอนตอนกลางคืน ตอนกลางวันก็กลับไปทำงานบ้าน งานไร่ งานนา ของตนตามปกติ พอตกเย็นก็มานอนอยู่บ้านคนป่วย ใครมีฟักแพง แดงกวา มะพร้าว ข้าวสาร หอมกระเทียม ฯลฯ ก็ จะหอบหิ้วกันมา ทำกินสู่กันตั้งแต่คนป่วยใกล้เสียชีวิต เมื่อเสียชีวิตแล้วก็จะปลงศพ หลังจากทำงานศพเสร็จ แล้ว ชาวบ้านก็ยังคงมานอนเป็นเพื่อนกัน เพื่อให้เกิดความอบอุ่น ลูกหลาน ญาติสนิท คลายความเศร้าโศก จนเกือบเป็นปกติ ชาวบ้านจึงจะค่อย ๆ ห่างจากการนอนเป็นเพื่อนออกไป ซึ่งนับเวลาตั้งแต่มีคนตาย จนทำการปลงศพเสร็จแล้วมีคนมานอนเป็นเพื่อนอยู่เป็นแรมเดือน ไม่เป็นที่แปลกใจเลยว่า ทำไมชาวบ้านนาตะกุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงอยู่อาศัยกันแบบพี่แบบน้องเพราะความมีน้ำใจของพี่น้อง บ้านนาตะกุดในสมัยนั้นงดงามเป็นอย่างมาก

เมื่อมีคนในหมู่บ้านเสียชีวิตลงจะบำเพ็ญกุศลศพตามประเพณี ซึ่งแต่ละศพจะมีการสวดบำเพ็ญกุศลศพ ๑ – ๒ คืนเท่านั้น เนื่องจากบ้านเมืองยังไม่มีเครื่องเจริญวัตถุอุปกรณ์ทางการแพทย์มีไม่มากเหมือนในปัจจุบันสิ่งสามารถจะชะลอการเน่าเปื่อยของศพนั้นยังไม่มี อีกประการหนึ่งความสว่างอาศัยเพียงแสงตะเกียง น้ำมันก๊าดยังไม่มีไฟฟ้าใช้กัน ฉะนั้นเพื่อเป็นการสะดวกต่อการจัดงานศพของแต่ละเจ้าภาพ จึงเก็บศพไว้เพียง ๑ หรือ ๒ คืนเท่านั้น แล้วจัดการเผาศพที่ป่าช้า ชาวบ้านเรียกว่า วัดป่า (บริเวณโรงเรียนบ้านนาตะกุด)

การเผาศพแต่ก่อนเผาได้ทุกวันไม่เว้น ไม่มีข้อห้ามแต่ประการใดเพียงแต่ให้นำศพไปเผาก่อนที่ศพจะเน่าและส่งกลิ่นเหม็น เป็นที่น่าเวทนาต่อผู้ตายและผู้มาช่วยงาน

ต่อมาจึงค่อยเริ่มมีข้อกำหนดในการเผาศพมากขึ้น เช่น ห้ามเผาผีวันศุกร์ หรือหากมีผู้ตายวันเสาร์ ห้ามเผาวันอังคาร เป็นต้น ส่วนศพที่ตายผิดปกติจากปกติ เช่น ตายจากฟ้าผ่า อุบัติเหตุ หรือเรียกว่าผีตายโหง จะนิมนต์พระไปสวดแล้วฝังศพทันทีไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืนทันที จนเมื่อเวลาผ่านไปมากกว่า ๑ ปี ทางเจ้าภาพจะขุดเอาศพที่เหลือแต่โครงกระดูกมาทำการเผาต่อไป ทั้งนี้ยกเว้นผีเด็กและผีตายทั้งกลม จะไม่มีการขุดขึ้นมาเผา

คณะสวดสาธิตการสวดคฤหัสถ์

ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อสมัยที่ตนเป็นเด็ก อายุประมาณ ๑๑ – ๑๒ ปี ตอนนั้นยังไม่ออกโรงเรียน (ป.๔) ได้เห็นการสวดคฤหัสถ์ (สวดพระมาลัย) มีทุกบ้านที่มีคนตายโดย ผู้สวดจะเป็นผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วทั้งสิ้น มาร่วมกันสวดในงานศพทุกบ้านหลังจากที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วในแต่ละคืน

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ตอนนั้นทุกคนยังเป็นเด็กนักเรียนชั้น ป.๔ ซึ่งเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดอุทุมพรพนาวาส บ้านวัดโพธิ์ทองบ่าง วัดนอกบ่าง สลับกันโดยมีครูสุไกร จันทร์โท ครูเปรี๊ยะ มีเดช เป็นครูผู้สอน เหตุผลที่เรียนหนังสือวัดโน้นบ้างวัดนี้บ้างก็เพราะ สมัยก่อนโรงเรียนหยุดวันโกนวันพระ ยามที่วัดมีงาน เช่น เข้าพรรษา คนถือศีลแปด มานอนค้างวัด หรือยามมีงานเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งจัดในวัดดังกล่าว นักเรียนและครูก็ต้องย้ายสถานที่ที่มีการเรียนการสอนไปวัดที่ว่าง จึงทำให้ต้องย้ายสถานที่เรียนกันอยู่เสมอ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติ

การสวดคฤหัสถ์ในสมัยโน้นเป็นที่นิยมกันแพร่หลาย สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จนต่อมาบ้านเมืองเจริญขึ้น มีไฟฟ้า ถนนหนทาง การสัญจรไปมาสะดวกขึ้น การสวดคฤหัสถ์ก็ค่อย ๆ คลายความนิยมออกไป

วัตถุประสงค์ในการสวด

๑. สวดกันเป็นประเพณี ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ
๒. เป็นการสั่งสอนหลักธรรมเพื่อให้ผู้ที่มาร่วมสวด และผู้ฟังตระหนักถึงบาปบุญคุณโทษตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการสอนให้คนทำความดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ นรก สวรรค์
๓. มีความเชื่อกันว่าถ้าคนใดร่วมสวด และร่วมฟังจะได้บุญ
๔. สวดเพื่อเป็นการอยู่เป็นเพื่อนศพ และเป็นเพื่อนญาติรวมถึงผู้ที่มาช่วยงานนั้นด้วย
๕. ใช้คลายความโศกเศร้าในงานศพ

การสวดคฤหัสถ์หรือการสวดพระมาลัย ฉบับบ้านนาตะกุด

ตำราพระมาลัย

กรวยหมากบูชาครู

ก่อนการสวดพระมาลัย จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องจุดเทียนจุดธูป บูชาพระมาลัย แล้วกราบลงไปที่พระมาลัย ๓ ครั้ง แล้วจึงเริ่ม

๑. กล่าวบทบูชาคุณพระพุทธ
๒. กล่าวบทสักระเซิญเทพยดา
๓. เริ่มสวด
 - ๓.๑ ทำนองที่ ๑ ฉันท
 - ๓.๒ ทำนองที่ ๒ กาพย์
 - ๓.๓ ทำนองที่ ๓ ร่าย
 - ๓.๔ ทำนองที่ ๔ เอกบท

๔. กราบที่พระมาลัย ๓ ครั้ง ถือว่าสวดพระมาลัยเสร็จสิ้นลงแล้ว (เสมอ โตมะนิตย์, ๒๕๖๔)

การสวดจะมีกลุ่มคนที่เข้าไปเป็นลูกคู่บ้างต้นเสียงบ้าง สนุกทะเล้นเมื่อมีการทำเสียงโหยหวาน สอดแทรกเข้าไป จึงทำให้ทักษะการจดจำมีมากขึ้น และเขาเหล่านั้นก็สวดได้ดี การสวดแต่ละครั้งจะมีผู้ร่วมสวดเกินกว่า ๔ คน

การสวดแบบฉบับบ้านนาตะกรุดมี ๔ - ๕ ทำนอง กล่าวคือ ทำนองที่ ๑ - ๓ นักสวดจะนิยมสวดกัน เพราะไม่ยากนัก ความซับซ้อนน้อย ทำนองที่ยากคือทำนองร้าย ดันเสียงจะต้องดำเนินทำนองไปคนเดียวใช้ลูกคู่ช่วย คนที่สวดได้ก็มีน้อย ประการสำคัญคนที่สวดทำนองร้าย และทำนองอื่นได้นั้นเสียชีวิตไปเกือบหมด อย่างไรก็ตาม เมื่อสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้ความสำคัญที่จะพยายามฟื้นฟู การสวดขึ้นมาให้ได้ คุณตาเสมียน ตะกรุดราช กล่าวด้วยความยินดี

บรรยากาศการสวดคฤหัสถ์หน้าหีบศพ

จากการที่เส้นทางคมนาคมและความเจริญยังเข้ามาไม่ถึงชุมชนนาตะกรุด เสียงสวดพระมาลัยยังคงอยู่ในความเงียบสงัด และวังเวงของชาวบ้าน เสียงสวดรับของลูกคู่และดันเสียง ประกอบกับเสียงอื่นของผู้สวดที่สอดเข้ามาอย่างเยินยอสร้างความวังเวง สะพรั่งล้นให้กับชาวบ้าน ผู้ร่วมงานและคนบ้านใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่ง กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ในสมัยเป็นเด็กก็เช่นกัน ความที่มหรสพความบันเทิงอื่นใดไม่มี ลูกเล็กเด็กน้อย และผู้ให้ข้อมูลสมัยเด็กอายุ ๑๒ - ๑๓ ก็มักจะติดตามผู้ปกครองมาบ้านศพเพื่อฟังสวดเสมอ ๆ กลิ่นอายของการสวดที่วังเวงบางครั้งก็ทำเอาเด็ก ๆ ต้องนอนค้างที่บ้านงานศพเพราะกลับบ้านไม่ได้

ความเชื่อของชาวบ้านนาตะกรุด

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัดฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัยต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง เช่นเดียวกันกับชุมชนบ้านนาตะกรุดที่มีความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งได้ให้ข้อมูลไว้ดังนี้

๑. ห้ามขึ้นไม้ใส่สายรุ้ง เพราะฟ้าจะผ่า ที่จริงคือเมื่อฝนตกจะทำให้ไม่สบาย

๒. ห้ามไม่ให้ชักมุ้งในแม่น้ำ คนเฒ่าคนแก่เชื่อว่าเงือกจะขึ้นมากินคน ที่จริงคือเพราะกลัวว่ามุ้งจะมาพันตัวเองจนจมน้ำ

๓. ตำพริกเสริ่งไม่ให้เอาสากคาครกไว้ คนโบราณห้ามเพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยาก ที่จริงคืออุบายสอนไม่ให้ลูกหลานซี้เกียจล้าง

๔. ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืน จะเป็นอัปมงคล เปรียบเหมือนเป็นการปิดกวาดปิดไล่เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มาคอยคุ้มครองระวังภัยจากภูตผี หรือสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มารบกวนผู้คนภายในบ้านให้ออกไปจากบ้านเรือน ที่จริงคือตอนกลางคืนมันมืดแล้วกลัวว่าจะกวาดสิ่งของขึ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีค่าทิ้งไป

๕. อย่าฉีใส่หมา เพราะฟ้าจะผ่า ที่จริงแล้วเพราะหมาจะกัด

๖. ถ้าลูกชายเกิดมาหน้าตาคล้ายพ่อ ให้กระโดดบนยุงข้าว หรือกระโดดข้ามบันได ๓ ขั้น เพราะจะเป็นตัวตายตัวแทน

๗. คนที่เป็นประจำเดือน ห้ามลงไปอาบน้ำใน เพราะน้ำจะสกปรก (ปทุมศรี กลิ่นเทศ และ สมหวัง ชุรุเจริญ, ๒๕๖๔)

การละเล่นพื้นบ้าน

บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

การละเล่นเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนำมาเล่นกันเพื่อให้เกิดความรื่นเริง ครึกครื้น สนุกสนาน กระเช้าเข้าแห่ เกี่ยวพาราสิระหว่างชายกับหญิงสมัยก่อนไม่ว่าสาว ๆ หรืออายุมาก การละเล่นแต่ละอย่างก็มีการเล่นตามฤดูกาล และตามเทศกาล การละเล่นบางอย่างมีดนตรีพื้นบ้านประกอบ เช่น โทน ปี่ ฆ้อง โปงเพี้ย เป็นต้น (ปรงศรี กลิ่นเทศ, มปป.)

ประเภทการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านนาตะกวดผู้เรียบเรียงสามารถเก็บรวบรวมได้มีทั้งหมด

๑๓ รายการดังต่อไปนี้

๑. การเล่นรำโทน

สถานที่เล่น	ลานกว้างหรือลานวัด
เวลาที่เล่น	กลางวันหรือกลางคืนก็ได้
อุปกรณ์การเล่น	โทน ฆ้อง
ผู้เล่น	หนุ่มสาวหรือกลุ่มผู้สูงอายุ
วิธีเล่น	๑. แบ่งเป็นฝ่ายชายและหญิง
๒. ฝ่ายชาย จะร้องเพลงพวงมาลัย
๓. เมื่อฝ่ายชายร้องเพลงจบจะชวนฝ่ายหญิงออกมารำโทน
๔. พอรำไปได้สักพักฝ่ายหญิงจะร้องเพลงพวงมาลัยแก้กลับฝ่ายชาย พอเพลงจบฝ่ายหญิงและชายก็จะรำโทนกันต่อ
๕. จะทำเช่นนี้สลับกันไปพอเหนื่อยหรือเมื่อยก็จะเปลี่ยนไปเล่นอย่างอื่นต่อไป

๒. การร้องเพลงพื้นบ้าน

สถานที่เล่น	ลานบ้าน
อุปกรณ์การเล่น	ผ้าสำหรับโยน ๑ ผืนและโทน
ผู้เล่น	ชายหญิงหรือผู้สูงอายุ และร้องเพลงพวงมาลัยได้
วิธีเล่น	๑. แบ่งฝ่ายชายหญิงยืนล้อมวงกัน
๒. ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายร้องเพลงพวงมาลัยขึ้นก่อน การร้องจะร้องตันกลอนสดโต้ตอบกัน
๓. ฝ่ายชายจะร้องโต้ตอบหรือร้องเพลงแก้
๔. ฝ่ายชายจะโยนผ้าให้ฝ่ายหญิงรับ เมื่อรับผ้าได้คู่ที่โยนกับคู่ที่รับจะออกมารำโทนเพื่อแย่งผ้าคืน
๕. ถ้าฝ่ายใดแย่งผ้าได้จะต้องร้องเพลงพวงมาลัยขึ้นใหม่

๖. อีกฝ่ายจะร้องเพลงโต้ตอบแล้วแย่งผ้าคืนให้ได้
๗. เล่นรำโทนและร้องเพลงพวงมาลัยกันไปเรื่อยจนกว่าจะเบื่อหรืออาจร้องเพลงพืชมูฐาน โดยร้องโต้ตอบกันไปมาจนกว่าผู้เล่นและผู้ชมจะเบื่อ

๓. การเล่นเกมเตี๊ยะ

สถานที่เล่น	ลานบ้านหรือลานวัด
เวลาที่เล่น	งานสงกรานต์ตอนกลางวัน
อุปกรณ์การเล่น	สตาจค์แดงหรือเปีย
ผู้เล่น	หนุ่มสาว (ประมาณ ๒๐ คน)
วิธีเล่น	๑. ชายหญิงนั่งเรียงแถว หันหน้าเข้าหากันห่างกัน ๓ ศอก ๒. ผู้เล่นทั้งหนุ่มสาวจะต้องนั่งโจงกระเบนสมัครลงเล่น ๓. ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเริ่มต้นเสียงทายเปีย โดยเลือกว่าฝ่ายใดจะเอาหัวหรือก้อย ๔. ถ้าฝ่ายชายปั่นเปียและผิดก็จะโดนฝ่ายหญิงตีเข้าจนครบหมดทุกคน ๕. เปลี่ยนให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้ปั่นเปียบ้างสลับกันถ้าเปียของฝ่ายหญิงเกิดผิดฝ่ายชายก็จะเป็นผู้ตีเข้าจนครบทุกคน ๖. เล่นสลับกันดังนี้จนหมดสนุกก็จะเลิกเปลี่ยนไปเล่นอย่างอื่นแทน

๔. การวิ่งวัว

สถานที่เล่น	ลานกว้างหรือลานวัด
เวลาที่เล่น	ตอนบ่ายหรือตอนเย็น
อุปกรณ์การเล่น	ใช้ผ้าสองผืน (ผ้าเช็ดหน้า)
ผู้เล่น	ส่วนมากเป็นหนุ่มสาวและจะมีผู้สูงอายุเป็นผู้นำเล่น
วิธีเล่น	๑. แบ่งผู้เล่นเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายหนุ่มกับฝ่ายสาว ๒. เริ่มวิ่งจากฝ่ายของตนซึ่งห่างกันประมาณ ๕ - ๑๐ วา ๓. วิ่งสวนทางกันแต่ส่วนมากฝ่ายหญิงจะรอวิ่งไล่จับฝ่ายชาย ๔. ถ้าฝ่ายใดจับตัวได้ก็เอาอีกฝ่ายมาเป็นเชลย ๕. ฝ่ายใดหมดผู้เล่นจะเป็นฝ่ายแพ้ และถูกจับลงโทษโดยการจับรำโทนหรือจับโยนลงน้ำลงโคลน เป็นต้น

๕. การเล่นเกมสะบ้า

สถานที่เล่น	ลานวัด
เวลาที่เล่น	กลางวันตอนบ่าย
อุปกรณ์การเล่น	สะบ้าทำด้วยไม้กลึงให้กลมเป็นวงกลมหรือลูกสะบ้าที่เก็บจากต้นไม้ยืนต้นมีเมล็ดกลมใหญ่
ผู้เล่น	หนุ่มสาวหรือผู้สูงอายุ

วิธีเล่น

๑. แบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย
๒. ปั่นหัวถั่วเพื่อเสี่ยงทายว่าฝ่ายใดจะได้เล่นก่อน
๓. อีกฝ่ายจะเอาสบ้าตั้งรับห่างกันพอประมาณ
๔. ลงมือเล่นตามท่าที่กำหนดไว้ (จะเขียนบอกภายหลัง)
๕. ผู้เล่นจะต้องระวังสบ้าของตน ไม่ให้ปล่อยเลยเขตที่ตั้งรับ
๖. เมื่อฝ่ายผู้เล่น ๆ มาแล้วต้องคอยยิงคู่ต่อสู้พร้อมกัน ถ้าคู่ใดยิงสบ้าที่ตั้งไว้ ไม่ล้มสามารถให้พวกเดียวกันยิงสบ้าแทนได้
๗. เล่นไปตามขั้นตอน แต่ถ้าฝ่ายใดเสียอีกฝ่ายจะลุกไปเล่นแทน และเล่นต่อไปจนจบทำการเล่นฝ่ายใดจบก่อนฝ่ายนั้นจะชนะ

ทำการเล่นสบ้า

๑. อีกล้อ	๘. อีตาดกแดด
๒. อีง่ามหะ	๙. อีมุดมิดปิดหรือเปิด
๓. อีหัวเช่า	๑๐. อีคิมหรือต้อย
๔. อีตาตุ่ม	๑๑. อีกระเทิงกระทะ
๕. อีตีนสั้น	๑๒. อีโวลิบ
๖. อีห้องใหญ่	๑๓. ศาลาส่งกัน
๗. อีห้องน้อย	๑๔. อีปลาย

๖. การเล่นโพงพาง

สถานที่เล่น ลานกว้าง

เวลาที่เล่น กลางวัน

อุปกรณ์การเล่น ผ้า

ผู้เล่น เด็ก

วิธีเล่น

๑. ให้เด็กจับมือกันเป็นวงกลม โดยให้คนที่เล่นโพงพางนั้นยืนอยู่ตรงกลางเอาผ้าปิดตาไว้
๒. เด็กที่ล้อมกันอยู่เป็นวงกลมจะร้องเพลงโพงพาง โดยให้คนที่เล่นโพงพางนั้นหมุนตัวไปรอบ ๆ
๓. พอเพลงจบเด็กที่ล้อมวงอยู่ก็จะรีบนั่งลง โดยไม่ส่งเสียง
๔. คนที่เล่นโพงพางก็จะพยายามหาคนที่นั่งอยู่จนเจอแล้วก็ทายว่าเป็นใคร
๕. ถ้าทายถูกคนที่ถูกจับก็ต้องเป็นโพงพางแทน แต่หากทายไม่ถูกก็ต้องเป็นโพงพางต่อไป

๗. การเล่นรริข้าวสาร

สถานที่เล่น	บริเวณลานบ้าน
เวลาที่เล่น	กลางวัน
ผู้เล่น	เด็ก
วิธีเล่น	๑. แบ่งคนออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มอุ้มงศ์ ๒ คน และกลุ่มลอดอุ้มงศ์ ๒. ให้คนที่เป็นอุ้มงศ์เอามือจับประสานกันเพื่อให้พวกที่เลื้อยพากันเกาะเอวเป็นแถวแล้วลอดอุ้มงศ์ ๓. ขณะที่ลอดก็ให้ร้องเพลงรริข้าวสารไปด้วย ๔. พอเพลงจบก็ให้คนที่จับมือกันทำมือหุบมากักตัวผู้ลอดอุ้มงศ์ไว้ ๕. กักได้เท่าไรก็ให้ออกไปรอไว้ก่อนจนกว่าจะกักได้หมด ๖. เมื่อกักหมดแล้วก็ให้คนเป็นอุ้มงศ์เอาตัวมาถามว่าจะอยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่ ๗. เป็นการสมมุติว่าคนที่อยู่กับพ่อก็จะถูกหักคอจมน้ำพริก ส่วนคนที่เลือกอยู่กับแม่ก็จะโดนลอยแพ

๘. การเล่นผีนางควาย

สถานที่เล่น	ตามลานกว้าง กลางแจ้ง
เวลาที่เล่น	กลางคืน เทศกาลสงกรานต์เท่านั้น
อุปกรณ์การเล่น	๑. หัวกะโหลกควาย ๒ หัว ๒. ไม้หลักทำเสา ๒ ต้น ๓. ไม้พาดระหว่างเสา ๒ ต้น ๑ อัน ๔. โซ่สำหรับผูกกะโหลกหัวควายโยง ๕. เครื่องเซ่น (หมาก พลุ บุหรี่ ๒ ชุด) ๖. เทียน ๔ เล่ม ๗. ขันใส่น้ำไว้รดหัวกะโหลกควาย ๘. โทนสำหรับตี ๙. เสียงโห่จากผู้ชม
ผู้เล่น	นิยมเล่นในหมู่ผู้หญิง
วิธีเล่น	๑. จัดสถานที่โดยฝังหลักหรือเสา ๒ ต้น ห่างกันประมาณ ๙ - ๑๐ เมตร ใช้ไม้พาดเสา ๒ ต้น มัดเชือกให้แน่น ๒. ใช้โซ่มัดหัวกะโหลกควายสูงพอคนจับถึง คือ สูงจากพื้นดินประมาณ ๑.๕ เมตร ควรมัดหรือโยงหัวกะโหลกควายให้วังขนกันพอถึงกันได้ ๓. เตรียมเครื่องเซ่นไว้บนหัวกะโหลกควายหัวละ ๑ ชุด ๔. คนชมล้อมวง

๕. คนเชิดจุดเทียนที่หัวกะโหลกควาย ซึ่งมีความคือหัวกะโหลกควายข้างละคน
 ๖. คนตีโทนจะเริ่มตีโทน คนเชิดจะร้องเพลงเชิดและเพลงเชิญไปเรื่อย ผู้ชมจะช่วยกันส่งเสียงโห่ จากนั้นหัวกะโหลกควายจะสั่นและจะมาพาผู้ถือกระโตกวิ่งชนกันบ้าง เดินบ้าง บางครั้งจะมีผีมาเข้าคนที่จับหัวกะโหลกควาย แล้วจะพากันเล่นสนุกสนาน เมื่อได้เวลาพอสมควรก็จะเลิกเล่น
 ๗. การเล่นผีนางควายนี้ จะต้องเล่นให้ครบ ๓ คืน จึงจะได้เมื่อคืนสุดท้ายจะทำน้ำมันต์มารดหัวกะโหลกควาย และให้ผู้เล่นเอาน้ำมันต์ล้างหน้า

บทเช้น บทเชิดและบทเชิญผีนางควาย

อันดับแรก ต้องร้องบทเช้น ดังนี้ (เช้นนางควาย)

บทนำ	เช้นเอ๋ยเช้นเหล่า	เช้นเจ้าใบตองตัด
	ผีตายในวัดหลายเอ๋ย	ลูกน้อยเจ้าตาดำ
ลูกคู่รับ	วันนี้ยังค่ำ	ตาดำของแม่นา
	ผีตายวัดหลวง	หลวงเอ๋ยเจ้าลูกน้อยเจ้าตาดำ
	ผีอะไรเคยเล่น	เคยมาเดินมารำ
	ตาดำของแม่นา....	

อันดับสอง ร้องบทเชิด ดังนี้ (เชิดผีนางควาย)

นางควายเอ๋ย	นางควายหางดอก
กระรอกเป็นกวาง	กวางเป็นเขา
มะนาวปีบซบ	ปีบซบปีบข้าง
จับหางยั้งคิ้ว	ตบหัวควายลิ่ว
ตบมือเสาโยก	น้ำท่วมโคกฝนตกชะเอว
ฟังกั่นฉั่นเพล	ข้าวหลวงเดือนเก้า
ทูนหัวเจ้าทูนหัวนางควาย (แล้วเทน้ำรดหัวกะโหลกควาย)	

อันดับสาม ร้องบทเชิญ (เชิญผีนางควาย)

บทนำ	เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญพระองค์เข้าเนรมิต
ลูกคู่ร้องรับ	องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์	เนรมิตลงมา
	มาเข้าน้องข้า	เจ้าคนทรงเอ๋ย
	คนเอ๋ยคนทรง	รูปร่างบรรจง
	ที่เขาแต่งไว้เอย	ไม่ใช่ไม่เคยไม่เคยเมื่อไร
	มาแล้วอย่าแะอย่าเวียน	อย่าให้เปลืองเทียน
	อย่าให้เปลืองได้	มาแล้วอย่าหนีน้องไป
	ใครเอ๋ยจะรู้	ว่าเจ้าจะเสด็จลงมาเอย

๙. การเล่นเกมนางสุม

สถานที่เล่น ลานกว้างที่บ้านใครก็ได้

เวลาที่เล่น กลางคืนเทศกาลสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น ๑. สุ่ม เครื่องมือจับปลา

๒. เครื่องเช่น คือ หมาก ๔ คำ เทียน ๒ เล่ม ชันน้ำ ๑ ชัน

๓. ผ้าผูกสุ่ม

๔. โทณ

๕. เสียงโห่ร้องจากผู้ชม

ผู้เล่น ผู้หญิงล้วน

วิธีเล่น ๑. ใช้ผ้าพันหัวสุ่ม ให้ไม้เล็ก ๆ ขัดสุ่มไว้จุดเทียนไว้ที่หัวสุ่ม ๑ เล่ม หมาก ๔ คำวางไว้บนสุ่ม

๒. ใช้คนจับสุ่มนั่งหันหน้าเข้าหากัน สุ่มอยู่กลางจับสุ่มไว้

๓. ใช้คนร้องเพลงเชิญวิญญาณตามบทเช่น บทเชิญ

๔. ผู้ชมต้องตีโตน และช่วยกันโห่ร้องเสียงดัง ๆ

๕. แล้วผีจะเข้าสุ่ม สุ่มจะสั่นโยกไปมาแล้วจะมีคนมาวิ่งเจออะไรก็จะสุ่มอยู่ที่นั่นแหละเพราะคิดว่าปลา

๖. เมื่อผีเข้าคนทรงที่เป็นคนจับสุ่ม ก็จะยกสุ่มรำแล้วจะมีคนไปจับสุ่ม แล้วสุ่มจะนำมาวิ่งไปรอบ ๆ วง

๗. เมื่อวิญญาณมาเข้าร่างทรง ก็จะชวนเล่นรำโตนบ้าง เล่นอะไรที่สนุกสนาน

๘. พอเลิกเล่นก็จะใช้น้ำมันรดสุ่มและคนที่เล่น

บทเช่น บทเชิดและบทเชิญนางสุม

อันดับแรก ต้องร้องบทเช่น ดังนี้ (เช่นนางสุม)

บทนำ เช่นเอ๋ยเช่นเหล่า เช่นเจ้าใบตองตัด

ผีตายในวัดหลวงเอ๋ย ลูกน้อยเจ้าตาดำ

วันนี้ยังค่ำ ตาดำของแม่นา

ลูกคู่รับ ผีตายวัดหลวง หลวงเอ๋ยเจ้าลูกน้อยเจ้าตาดำ

ผีอะไรเคยเล่น เคยมาเต้นเคยมารำ ตาดำของแม่นา...

อันดับสอง ร้องบทเชิด (เชิดนางสุม)

นางสุมเอ๋ยแรกเริ่มเดิมที นางมะโนรีไปตัดไม้ไผ่ป่า

ให้เข้าไปตัดไม้มา หวังว่าจะทำได้

เอาไม้มาผ่าเป็นซีก เหลาแล้วเหลาอีก

เอาไม้ซีกมาลนไฟ ทำสร้อยมาลัย

ให้สาวเอ๋ย...แม่นา....

อันดับสาม	ร้องบทเชิญ (เชิญนางสุม)	
บทนำ	เชิญเอ๋ยเชิญลง	เชิญพระองค์เข้าเนรมิต
ลูกคู่ร้องรับ	องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์	เนรมิตลงมา
	มาเข้าน้องข้า	เจ้าคนทรงเอย
	คนเอ๋ยคนทรง	รูปร่างบรรจง
	ที่เขาแต่งไว้เอย	ไม่ใช่ไม่เคยไม่เคยเมื่อไร
	มาแล้วอย่าแหวะอย่าเวียน	อย่าให้เปลืองเทียน
	อย่าให้เปลืองได้	มาแล้วอย่าหนีน้องไป
	ใครเอยจะรู้	ว่าเจ้าจะเสด็จลงมาเอย

๑๐. การเล่นผีสิงลม

สถานที่เล่น	ลานกว้างที่บ้านใครก็ได้
เวลาที่เล่น	กลางคืนเทศกาลสงกรานต์
อุปกรณ์การเล่น	๑. ไม่ทำราวสำหรับให้สิงขึ้นได้ ๒. ผ้าผูกเอว ๓. โทน ๔. ฆ้อง ๕. เครื่องเซ่นไหว้ ๖. เสียงโห่ร้องจากผู้ชม ๗. ต้นกล้วย
ผู้เล่น	ผู้ชายล้วน
วิธีเล่น	๑. เตรียมเครื่องเซ่นผีมาเชิญ ๒. นำผ้าผูกเอวผู้ที่จะเป็นร่างทรงเป็นสิง เพื่อกันเวลาผีสิงลมเข้าจะได้ไม่เตลิด เข้าป่าหรือไปไกล ๆ ๓. พวกที่เหลือคอยช่วยกันโห่ขณะที่คนร้องเพลงเชิญผีสิงลมมาเข้าร่างทรง ๔. เมื่อผีสิงลมเข้าร่างทรงแล้วก็จะให้ป็นต้นกล้วยบ้าง ให้กินกล้วยบ้าง หรือนำอะไรก็ได้ให้สิงลมทำอะไรก็ได้หมด ๕. เมื่อเล่นสนุกพอสมควรก็จะเชิญผีออกโดยทำน้ำมนต์มารด ผีจะออกแต่ไม่มีผู้นิยมเล่นกันแล้ว

๑๑. การเล่นผีนางสาก

สถานที่เล่น	ลานบ้าน
เวลาที่เล่น	กลางคืนเทศกาลสงกรานต์
อุปกรณ์การเล่น	สากตำข้าว จำนวน ๒ อัน

ผู้เล่น	ส่วนมากเป็นหญิง
วิธีเล่น	- นำสากมาวางสองอันคนสองคน - จุดเทียนวางถึงกลางสากทั้งสองอัน - ให้คนจับปลายทั้งสองข้างไว้ - ร้องเพลงเชิญผีเข้าร่างทรง - เมื่อผีเข้าแล้วจะจับสากมาดำกับพื้นเหมือนดำข้าว - ถ้าใครอยากลองจับก็เปลี่ยนกันจับสากดำข้าว - ถ้าผีเข้าร่างทรงก็จะถามว่าเป็นใครเข้ามา ผีที่เข้ามาจะบอกชื่อ หรืออาจจะบอกเหตุการณ์ดีหรือร้ายในวันข้างหน้าได้ - เมื่อเวลาสมควรก็จะให้น้ำมนต์รดสาก รดคน

๑๒. การเล่นผีนางดั่ง

สถานที่เล่น ลานบ้าน

เวลาที่เล่น กลางคืนเทศกาลสงกรานต์

อุปกรณ์การเล่น กระดิ่ง เทียน

ผู้เล่น ผู้หญิง

- วิธีเล่น
- ผู้หญิง ๒ คน จับกระดิ่งหันหน้าเข้าหากัน
 - จุดเทียนที่ขอบกระดิ่งเรียกวิญญาณให้มาเข้าซึ่งผู้เล่นจะต้องนั่ง
 - เมื่อวิญญาณมาเข้า จะมีการรำ จะมีคนเชียร์

๑๓. การเล่นนางข้าง

สถานที่เล่น ลานกว้างบ้านใครก็ได้

เวลาที่เล่น กลางคืน (ระหว่างเวลางานสงกรานต์)

อุปกรณ์การเล่น ๑. ผ้าขาวม้าทำวงข้าง หางข้าง

๒. โทณ

๓. ฆ้อง

๔. เสียงโห่จากผู้ชม

ผู้เล่น ผู้ชายมีลักษณะแข็งแรง

- วิธีเล่น
- ทำพิธีเล่นโดยให้ผู้เป็นข้างนอนหมอบ
 - ร้องเพลงเชิญดวงวิญญาณข้างมาเข้าทรงนางข้าง
 - เพื่อป้องกันอันตราย ต้องมีความขู่ข้างใช้เชือกมาผูกไว้
 - ผีจะเข้าร่างประทับทรงประมาณ ๓๐ นาที หรือหนึ่งชั่วโมง
 - ถ้าผีเข้าแล้ว ไม่ยอมออกจะต้องใช้น้ำมนต์รดหรือตะไกรไถ้ ๆ หูตั้ง ๆ ว่า “กระไดก” ร่างทรงจะรู้สึกตัวทันที

ตำนาน นิทาน เรื่องเล่า บ้านนาตะกวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ตำนาน นิทาน เรื่องเล่า ก็ถือว่าเป็น ความเชื่อ ด้วยอย่างหนึ่ง เพราะชาวบ้านรับรู้กันแทบทุกคน ที่สำคัญคือ มีความสัมพันธ์กับความเชื่อในเจ้าพ่อศรีเทพอย่างลึกซึ้ง เป็นสิ่งอธิบายบางสิ่งบางอย่างให้ชาวบ้านได้ โดยเฉพาะที่มาของชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน และการปฏิบัติตาม “เจ้าพ่อ” ด้วยความยำเกรงในอิทธิฤทธิ์ที่ปรากฏเด่นชัด จากการลงพื้นที่พบแนวความคิด และได้รับรู้เรื่องราวของผู้คนในชุมชนดังกล่าวตั้งแต่ตนเกิด และจากคำบอกเล่าส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ดังนี้

ตำนาน เจ้าพ่อหินหัก หรือ เมืองศรีเทพล่ม

ก่อนเมืองศรีเทพล่มสลาย มีวัวตัวหนึ่งอยู่นอกเมืองศรีเทพ ร้องเสียงดัง เจ็บปวดไม่หยุด ๓ วัน ๗ วัน คนในเมืองศรีเทพต่างหวาดกลัวจึงไม่ให้เข้ามาในเมือง เพราะสมัยก่อนนั้นมีคนมีวิชาอาคม ลองวิชา โดยเสกของ เสกยาพิษเข้าท้องวัว ทำให้วัวร้องกระวนกระวายอยู่นาน ชาวเมืองศรีเทพทนเสียงร้องของวัวไม่ไหว จึงยอมให้วัวตัวนั้นเข้ามาในเมือง ในขณะที่เข้ามาวัวเกิดท้องแตกตายยาพิษไหลออกมาลงสู่เมือง หลังจากนั้นคนในเมืองศรีเทพเกิดเจ็บป่วย ล้มจม ตายโหงตายเป็นอันมาก จนเกิดการล่มสลายของเมืองศรีเทพ สันนิษฐานว่าเกิดจากโคพิษตัวนั้นนั่นเอง (ปรงศรี กลิ่นเทศ และ เสมอ โตะมะนิตย์, ๒๕๖๔)

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของ พิน กลิ่นเทศ ได้กล่าวว่า มี ฤๅษี ๒ ตน ตนหนึ่งชื่อ ฤๅษีตาไฟ ตนหนึ่งจำชื่อไม่ได้ ทั้งสองไม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่ไปมาหาสู่กัน ๗ วัน/ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับเรื่องของบ้านเมือง วันหนึ่งลูกเจ้าเมืองศรีเทพไปหาฤๅษีตาไฟ บอกว่าอยากชุบตัวให้สวยงาม ฤๅษีตาไฟบอกว่า “อย่างนั้นก็ชุบตัวซิ” ลูกเจ้าเมืองจึงบอกให้ฤๅษีลองทำดูก่อน ฤๅษีตาไฟตอบตกลง และบอกกับเจ้าเมืองศรีเทพว่า “พอข้าโดดลงไปแล้วให้เจ้าเอาระดุกของข้าจากน้ำหมอนั้นมาใส่หมอนี้ แล้วข้าจึงจะฟื้นตัวขึ้นมาได้อีก ” แต่พอฤๅษีโดดลงไปแล้ว ลูกเจ้าเมืองเกิดความคิดชั่วร้าย เมื่อสิ้นฤๅษีตาไฟไปแล้ว จะไม่มีใครทำอะไรตนได้และไม่ต้องหวาดกลัวผู้ใดอีกต่อไป จึงไม่ได้ทำตามคำบอกของฤๅษีตาไฟ แต่กลับหนีไปในทันที เมื่อครบ ๗ วัน ฤๅษีอีกตนหนึ่งไม่เห็น ฤๅษีตาไฟไปหา ก็รู้สึกแปลกใจ จึงเดินทางมาหาฤๅษีตาไฟ และชุบตัวให้ฟื้นขึ้นมา ถามไถ่ความว่าลูกเจ้าเมืองเล่นไม่เชื่อ เมื่อฤๅษีตาไฟฟื้นขึ้นมาก็โกรธแค้นเป็นอันมาก จึงคิดจะแก้แค้นเมืองศรีเทพ โดยปรงยาใส่ท้องวัวที่ทำขึ้นมาเป็นวัวเสก ส่วนฤๅษีอีกตนก็รีบกลับไปปรงยาเพื่อแก้ไข แต่ไม่ทันฤๅษีตาไฟ เพราะฤๅษีตาไฟปล่อยวัวตัวนั้นออกไปวิ่งอยู่รอบเมือง พอถึงกลางใจเมืองท้องวัวที่ใส่ยาอยู่ก็ระเบิดออกกระจายไปทั่วเมืองเกิดเป็นพิษขึ้น ชาวบ้านชาวเมืองที่กำลังทำขนมจีน พอถูกยาพิษ ขนมจีนก็กลายเป็นพิษ ข้าวของอื่น ๆ ก็กลายเป็นหินไปหมด ปลาตายที่กำลังบั้งไฟอยู่ก็กลับไปว่ายน้ำได้ ส่วนคนที่รอดตายก็ขนของไปอยู่ที่เขาใหญ่ ออกทางประตูเกวียน ส่วนยาที่ฤๅษีอีกตนหนึ่งปรงเพื่อแก้ไข เมื่อนำไปแก้ไขไม่ทันจึงนำไปฝังกรุแห่งหนึ่ง

สอดคล้องกับ ดก ปันตะกรุด ได้กล่าวว่า ปู่ย่า ตายาย เล่าให้ฟังว่าเมืองศรีเทพเป็นเมืองกบฏ พระฤๅษี โกรธเจ้าเมืองจึงปล่อยลูกวัว ก่อนปล่อยให้กินยาพิษ ลูกวัวจึงร้องวิ่งรอบเมือง ทหารก็ไปทูลเจ้าเมืองว่า ลูกวัว หลงเมื่อออกวิ่งรอบเมือง เจ้าเมืองจึงบอกให้เปิดประตูเมืองให้ลูกวัวเข้ามากลางเมืองก็เกิดท้องแตกตาย เกิด โรคอหิวาห์ระบาดขึ้น ชาวเมืองติดโรคระบาด ล้มตายกันหมด เมืองศรีเทพจึงไม่มีผู้คนอยู่เลย

สอดคล้องกับ ฉิ่ง ตะกรุดแจ่ม ได้กล่าวว่า มีฤๅษี ๒ คน เป็นเพื่อนกันคือ ฤๅษีตาวัว และฤๅษีตาไฟ มีการเสกวัธนูเข้าเมืองศรีเทพ วัธนูวิ่งอยู่รอบเมือง ๔ วันก็เข้าเมืองได้ เมื่อวิ่งเข้ามาในเมืองศรีเทพวัธนูก็ท้องแตกตาย ขณะนั้นชาวบ้านกำลังทำขนมจีนอยู่ ปรากฏว่า ครก สาก กระต๋อง และขนมจีนที่ทำก็กลายเป็นหิน ไปหมด ส่วนเจ้าพ่อศรีเทพหนีออกจากเมืองโดยการขึ้นเกวียนไป เมื่อออกเดินทางระหว่างนั้นเจ้าพ่อศรีเทพตกจากเกวียนแขนขาหัก เจ้าพ่อเมืองศรีเทพจึงได้ชื่อว่า “เจ้าพ่อหินหัก” เจ้าพ่อศรีเทพได้สั่งลาเมืองอภัยสาส์ไว้ว่า “ขวัญเมืองน้องแก้วเอ๋ยพี่จะลาแล้ว โอ้เมืองอภัยสาส์ถิ่นซำอยู่เมืองลังกา ถิ่นชาวอยู่เมืองอภัยสาส์ แม่ขวัญเมืองพี่จะต้องลาแล้วหนอเมืองอภัยสาส์”

ตำนาน เจ้าพ่อเมืองศรีเทพ

จ่าง อินทร์จงใจ ได้กล่าวว่า เจ้าพ่อศรีเทพเป็นเจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ ใครไม่บวงสรวงจะทำมาหากินไม่ขึ้น และไม่มีความสุข ครั้งหนึ่งมีพ่อค้าควายจะไปค้าขายที่เมืองชัยภูมิ ก็มาบนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อศรีเทพว่า ถ้าตนไปค้าขายได้ลากกลับมาพวกตนจะถวายหู ๓ หู พอไปค้าขายได้ลากจริง ๆ พวกพ่อค้าก็มาแก้บนโดยเอา รongเท้าที่มีลักษณะ ๓ หู มาถวายที่ศาลเจ้าพ่อ

จากนั้นก็ยังมีอีกพวกหนึ่งจะไปค้าขายเช่นกันก็มาบนว่า ถ้าค้าขายได้โชคได้ลากแล้วตนจะถวายหัวเขาควายเพียงแค่ว่า เมื่อกลับจากค้าขายก็ได้ลากสมใจ พ่อค้าก็ต้องแก้บนโดยเอาข้าวมาแขวนที่เขาควายแค่ว่า และนำควายมาผูกติดไว้กับเสาศาลเจ้าพ่อศรีเทพ ต่อมาควายนั้นเกิดคิดถึงเพื่อนฝูงของมันจึงพยายามดิ้นรน จนกระทั่งศาลเจ้าพ่อพังหมด

ตำนาน เมืองเล็ง

เชื้อ กลิ่นโกสุม ได้กล่าวว่า เมืองศรีเทพมีเจ้าเมืองปกครองอยู่ และมีลูกชายอยู่คนหนึ่ง ไปรักไปชอบกับลูกสาวเจ้าพ่อเมืองเล็ง ที่อยู่ทางทิศเหนือขึ้นไป จึงอ้อนวอนให้เจ้าพ่อศรีเทพผู้เป็นพ่อไปสู่ขอลูกสาวเจ้าเมืองเล็งให้ เมื่อส่งคนไปสู่ขอแล้ว ทางเจ้าเมืองเล็งบอกว่า ถ้าจะตกลงแต่งงานกับทางนี้ จะต้องทำถนนจากเมืองศรีเทพให้ถึงเมืองเล็งภายในวันเดียว แล้วฝ่ายหญิงจะยอมแต่งงานด้วย ทางฝ่ายเมืองศรีเทพจึงรวบรวมกำลังผู้คนให้เอาจอบคนละเล่มไปรวมกันที่แห่งหนึ่ง (ปัจจุบันยังมีร่องรอยเป็นหนองน้ำเล็ก ๆ เรียกว่า “สระลงจอบ”) ต่อจากนั้นเริ่มสร้างถนนจากเมืองศรีเทพไปถึงบ้านน่านน้ำโครม

ซึ่งสอดคล้องกับ พิน กลิ่นเทศ ได้กล่าวว่า ลูกสาวเจ้าเมืองเล็งกับลูกชายเจ้าเมืองศรีเทพจะแต่งงานกัน เจ้าเมืองเล็งให้ฝ่ายเจ้าเมืองศรีเทพ ขุดถนนจากเมืองศรีเทพไปยังเมืองเล็งให้เสร็จก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ภายในคืนเดียว เจ้าเมืองศรีเทพก็เกณฑ์ผู้คนมาขุด ตรงที่รวมกันก็ลงจอบกลายเป็นสระน้ำเรียกว่า “สระลง

จบ” ต่อมาผู้คนที่ช่วยกันขุดดินทำถนนมาจนถึงบ้านนายโคม (น่าน้ำโครม) พบกลวงของเจ้าเมืองเล้งที่ทำกลวงเอาไว้ โดยจุดไฟไว้ทางทิศตะวันออกฝ่ายเจ้าเมืองศรีเทพเห็นว่าดวงตะวันขึ้นแล้วจึงเลิกขุด

ซึ่งสอดคล้องกับ บ่าย ปานอินทร์ ได้กล่าวว่า ฝ่ายหญิงได้ทำกลอุบาย โดยใช้วิธีการชักโคมขึ้นยอดเขา ทำให้เหมือนท้องฟ้าทางยอดเขาทิศตะวันออกนั้นสว่างแล้ว ต่อมาจึงเรียกเขานั้นว่า “เขาโยงโคม” เจ้าเมืองศรีเทพมองไปเห็นแสงสว่างจากโคมบนยอดเขา ด้วยความโมโหจึงเอาขนมชั้นหมากที่เตรียมมาเสาดทิ้งจึงเรียกที่นั่นว่า “ดงมหาเสาด” ขนมก็กลายเป็นหินไปหมด ที่คลองน้ำตรงนั้นก็เรียกว่า “ห้วยไ้อ้บ้า” เพราะลูกชายเจ้าเมืองศรีเทพเสียใจจนเป็นบ้า จึงเรียกที่ตรงนั้นว่าห้วยไ้อ้บ้าและดงมหาเสาด ดังนั้นการแต่งงานจึงไม่มีขึ้น

ตำนาน หลง

เพื่อน ตะกรุดราช ได้กล่าวว่า มีคนอยู่หนึ่งคนเป็นผู้หญิง เข้าไปในเมืองศรีเทพหลงอยู่ ๗ วัน จึงออกมาจากเมืองศรีเทพได้ ตามตำนานกล่าวว่า ขณะที่หลงอยู่ในเมืองศรีเทพนั้น เห็นว่าในเมืองศรีเทพมีตสนิทเหมือนเมืองลับแล ขณะที่อยู่ในเมืองผู้หญิงคนนั้นก็ได้เก็บส้มมา ๗ ผล และกินไม่หมด จึงนำมาฝากลูกหลานหนึ่งผล ส่วนผลอื่น ๆ นั้นนำออกมาไม่ได้มันหายหมดแสดงว่าเมืองนี้มีอาถรรพ์แรงมาก ในสมัยโบราณถ้าเป็นกลางคืนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่าจะได้ยินเสียงฆ้อง กลอง ระฆัง ได้ยินไปทั่วเมือง เมื่อคนเข้าไปในเมืองก็จะหลงทางออกมาไม่ได้ จึงเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก

ตำนาน ช้างตกหล่ม

ถั่วตัด บุญสะอาด, และ ตะกรุดแก้ว ได้กล่าวว่า เนื่องจากประชาชนในบริเวณเมืองศรีเทพ ต่างมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อศรีเทพมาก ใครก็ตามที่เข้ามาในบริเวณเมือง เมื่อพบเห็นสิ่งใดก็ตามจะไปทักทายไม่ได้ จะต้องกล่าวคำวิงวอนให้เจ้าพ่อศรีเทพคุ้มครอง ถ้าใครไม่ทำตามเจ้าพ่อศรีเทพก็จะดลบันดาลให้มีอันเป็นไป มีเรื่องเล่าว่ามีพ่อค้าจากเมืองอื่นเดินทางมาค้าขายที่เมืองศรีเทพ แต่พ่อค้าไม่เชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อศรีเทพจึงไม่ได้ปฏิบัติตามที่ได้รับคำแนะนำ เมื่อช้างเดินผ่านออกมาจากกำแพงเมืองซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นโคลน ช้างก็ติดหล่มไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ในที่สุดพ่อค้าต้องร้องขอให้เจ้าพ่อศรีเทพช่วยเหลือ ผลก็สามารถเดินทางต่อไปได้”

ซึ่งสอดคล้อง ประจักษ์ กลิ่นเทศ ได้กล่าวว่า “มีพ่อค้าที่มาจากเมืองอื่น มาค้าขายที่เมืองศรีเทพ ซึ่งในขณะนั้นคนในหมู่บ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อศรีเทพมาก ใครก็ตามที่เข้าไปในบริเวณเมืองเก่า เห็นข้าวของหรืออะไรก็ตามจะไปทักไม่ได้ จะต้องเดินหนีหรือกล่าวคำให้เจ้าพ่อคุ้มครองเคารพโดยหักยอดไม้ไผ่ ๆ นั้นเป็นสิ่งบูชา เล่ากันว่าหากใครไม่ทำตามนี้จะทำให้ไม่สบาย หรือเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อครั้งพ่อค้าซึ่งเข้ามาขายเห็นและได้ยินชาวบ้านพูดว่า เมื่อผ่านที่นั้นให้ขอให้เจ้าพ่อช่วยคุ้มครองด้วย แต่พ่อค้าไม่เชื่อ เมื่อพ่อค้าเดินผ่านออกนอกกำแพงเมืองบริเวณเป็นโคลนเป็นน้ำ ช้างก็ติดหล่มไปไหนไม่ได้ ทำอย่างไรก็ขึ้นไม่ได้ ผลสุดท้ายจึงเรียกหาเจ้าพ่อให้ช่วยขึ้นจากหล่มและเดินทางต่อไปได้”

สอดคล้องกับ พิศ ตะกรุดอ่อน และ ไหว ตะกรุดอ่อน ได้กล่าวว่า “มีพ่อค้าจากเมืองอื่นเข้ามาค้าขายในเมืองศรีเทพ พ่อค้านั้นไม่เชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อศรีเทพ ซึ่งโดยปกติชาวเมืองศรีเทพ หรือบริเวณ

ใกล้เคียงขณะเดินทางผ่านเมืองศรีเทพโดยเฉพาะศาลเจ้าพ่อ จะยกมือไหว้ขอให้เจ้าพ่อคุ้มครองให้ตนเองปลอดภัยจากภยันตรายทั้งมวล แต่พ่อค้าคนนี้ไม่ทำความเคารพ เมื่อพ่อค้าคนนี้ได้เดินทางผ่านไปไม่ได้ไม่เท่าไรก็ถึงบริเวณที่เป็นโคลน พ่อค้าจึงได้พาช้างซึ่งเป็นพาหนะของตนเองลงไปโคลน เมื่อลงไปช้างก็ได้ติดหล่ม ทำอย่างไรก็ไม่หลุดจากหล่มได้ พ่อค้าจึงได้ทำความเคารพและขอมาต่อเจ้าพ่อศรีเทพจึงขึ้นจากหล่มและเดินทางต่อไปได้”

เรื่องเล่า หุดแสนปม

เอือน งามเลิศ ได้กล่าวว่า หุดแสนปมเป็นคนยากจน เป็นลูกน้องของเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง หุดแสนปมได้ปลูกฟักทองโดยเอาปัสสาวะของตนรดทุกวันจนฟักทองมีลูกใหญ่มาก หุดแสนปมจึงนำฟักทองไปถวายธิดา ลูกเจ้าเมือง ธิดาของเจ้าเมืองได้นำไปรับประทานก็เลยตั้งท้องขึ้นมา เจ้าเมืองจึงพยายามสืบว่า ลูกของตนนั้นไปท้องกับใคร ฝ่ายธิดาเจ้าเมืองก็ไม่ว่าใครเป็นสามี พอธิดาเจ้าเมืองคลอดบุตรและเลี้ยงบุตรจนเดินได้แล้ว เจ้าเมืองก็ทำพิธีเสี่ยงทายว่าใครเป็นพ่อของเด็ก เด็กบอกหุดแสนปม เจ้าเมืองก็โกรธมากเลยขับไล่ธิดาของตน และเจ้าหุดแสนปมพร้อมบุตรออกไปจากบ้านเมือง หุดแสนปมก็ไปฟันไม้ในป่าเพื่อนำมาสร้างบ้าน ในป่านั้นมีต้นไม้ขนาดใหญ่มากมายไม่สามารถที่จะฟันขาดได้เวลาหนึ่ง วันใด วันหนึ่งฟันได้แค่นี้ก็เห็นว่าเย็นแล้วก็กลับมาที่พักชั่วคราว ตอนเช้าไม้ที่ฟันไว้ก็กลับออกขึ้นมาใหม่เหมือนเดิม เจ้าหุดแสนปมก็แปลกใจมากแต่ก็ฟันซ้ำไปที่เดิมอีก ฟันได้เท่ากับเมื่อวานก็คำอีก หุดแสนปมก็ทำที่ว่างกลับบ้าน แต่ไม่กลับโดยแอบอยู่ใกล้ ๆ คอยสังเกตว่าทำไมต้นไม้ที่ตนเองฟันแล้วกลับออกขึ้นมาใหม่เหมือนเดิม ไม่นานก็มีลิงตัวหนึ่งเดินถือขี้มาใบหนึ่งมาถ่มต้นไม้ที่เจ้าหุดแสนปมฟันไว้ก็ดีขึ้นดัง “ม่ง ม่ง” บริเวณรอยที่หุดแสนปมฟันต้นไม้ก็กลับเหมือนเดิม หุดแสนปมจึงกระโดดจับลิงไว้ทันที หวังจะฆ่าลิงตัวนั้นเสีย แต่ลิงได้ขอชีวิตไว้และจะให้ขี้ของวิเศษตอบแทน นึกอยากได้อะไรก็ตีขี้แล้วจะสมปรารถนา หุดแสนปมจึงปล่อยลิงไปแล้วก็กลับที่พัก ก่อนกลับตีขี้แล้วอธิษฐานให้หุดของตนหาย เมื่อถึงกลับบ้านเมียจำไม่ได้ หุดแสนปมได้ตีขี้ ให้เป็นหุดเหมือนเดิม เมียจึงเชื่อแล้วก็ตีขี้เองเอาปราสาทราชวัง แก้วแหวน เงินทอง มากมาย หุดแสนปมอยู่เหนือแม่น้ำซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของเมืองพ่อตา หุดแสนปมจึงตีขี้ไม่ให้น้ำไหลไปเข้าเมืองพ่อตา พ่อตาของหุดแสนปมซึ่งเป็นเจ้าเมืองก็มาอ้อนวอนให้หุดแสนปมทำให้น้ำไหลเช่นเดิม หุดแสนปมก็ยอมช่วยเจ้าเมือง ผู้เป็นพ่อตาก็เลยยอมให้หุดแสนปมเข้ามาอยู่ในเมืองกับตนตั้งแต่นั้นมา

เรื่องเล่า ความมหัศจรรย์ของสระแก้วสระขวัญ

ฉิ่ง ตะกรุดแจ่ม ได้กล่าวว่า สระแก้วสระขวัญ เป็นสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ในเมืองศรีเทพ ใครก็ตามเมื่อไปตักน้ำในสระนี้ ถ้าใช้ผ้าขาวผาดำไปตักน้ำจะถือว่าผู้นั้นไม่เคารพต่อผีสงที่สิงสถิตอยู่ในบริเวณนั้น ผีจะทำให้ผู้นั้นตกลงไปในสระน้ำ บางครั้งก็ทำให้ผู้ตกลงไปถึงกับเจ็บป่วยเกือบตายต้องไปขอมาจึงจะหาย

เรื่องเล่า จระเข้วิเศษ

ไพโร เหล็กดี ได้กล่าวว่า ในสมัยก่อนนั้นที่สระแก้ว เมืองอภัยสาส์ มีจระเข้วิเศษอาศัยอยู่ตัวหนึ่ง ชาวเมืองถือว่าเป็นจระเข้เจ้าบ้านเจ้าเมือง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ฝนหยุดตกไปนาน จระเข้ขึ้นได้อ้าปากรอคอยน้ำอยู่ แต่ไม่มีน้ำสักที เลยโมโหหนีไปอยู่ที่ปากหนองน้ำนอกเมือง เมื่อจระเข้กลับบ้านคูเมืองไปแล้ว เมืองอภัยสาส์ที่เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำก็ยิ่งแห้งแล้งลงไปทุกที มีโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นมากมาย วัวควายล้มตาย คนทำอะไรก็ไม่ได้ผลเสียหายหมด เนื่องจากไม่มีฝั่ค้มครอง โดยเฉพาะผู้หญิงถ้าใครลงไปอาบน้ำในสระแก้วจะต้องตายเสียทุกคน แต่ถ้าหากเป็นคนจากถิ่นอื่นที่ไม่ใช่คนศรีเทพ เช่น คนลาวบ้านบึงนาจานลงไปอาบน้ำในสระแก้วได้ไม่เป็นอะไร แม้ว่าจะอาบจะดื่มอย่างไรก็ได้ไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่ถ้าเป็นหญิงชาวศรีเทพลงไปอาบจะต้องป่วยไข้ตายทุกคน

เรื่องเล่า เขาตะเภาเขาตะเข้

พิน กลิ่นเทศ ได้กล่าวว่า โอรสเมืองเล็ง จะแต่งงานกับนางประจันทร จัดเตรียมข้าวของขนมไปเป็นของหมั้นลงเรือไป (บริเวณบ้านนาตะกุดแต่ก่อนเป็นแม่น้ำ) เขาสมอทอด แล้วเรือก็ไม่หยุดที่ท่า จึงเรียกว่า “ท่าเคย” จนทุกวันนี้ จระเข้มาหนุนเรือ เรือก็ล่มไปจมที่เพนียด (ปัจจุบันเรียกว่าเขาเพนียด) ส่วนจระเข้ก็ดับแตกตายที่เขาตะเข้ ข้าวของ ผ้าผ่อนก็กลายเป็นหินหมด ปัจจุบันหินเหล่านี้อยู่บนเขาตะเภา เขาเพนียด เขาตะเภาอยู่ในเขตอำเภอโคกสำโรง

เรื่องเล่า เมืองลับแล

จิ้น ตะกุดงาม ได้กล่าวว่า มีชายคนหนึ่งหลงเข้าไปในเมืองลับแลและได้หญิงสาวในเมืองลับแลเป็นเมีย อยู่ร่วมกันมาโดยฝ่ายหญิงบอกว่า “จะต้องมีความเป็นน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และห้ามพูดจาโกหก ต้องมีความเที่ยงธรรม” ชายหนุ่มจึงอยู่กับเมียมาเรื่อย ๆ จนมีลูกหนึ่งคน ในวันหนึ่งเมียไปตักน้ำเลยโกหกกับลูกว่า “อย่าร้อง แม่มีงมาแล้ว” เมื่อเมียกลับมาแล้วจึงพูดกับผัวว่า “เมื่อพูดจาโกหก ไม่เที่ยงธรรม ก็อยู่ด้วยกันไม่ได้” จึงขอให้กลับไปบ้านเดิมของตน พร้อมกับให้ขมิ้นหนึ่งย่ามและบอกว่าให้เอาไปทาถูก เมื่อมาถึงบ้านเปิดดูขมิ้นก็พบว่า ขมิ้นที่สะพายมานั้นได้กลายเป็นทองคำ

นิทาน พระจันทโครพ

ดก ปันตะกุด ได้กล่าวว่า มีสองคนผิวเมื่อยเดินทางมากลางทางได้พบโจร ก็เกิดต่อสู้กันขึ้นฝ่ายเมื่อยเกิดเสนาหาในโจร จึงยื่นมิดให้โจร โจรจึงฆ่าผัวตาย เลือดพุ่งไปสู่สวรรค์ พระอินทร์ทราบเรื่อง จึงแปลงกลายลงมาชุบตัวพระจันทโครพให้ฟื้นขึ้นแล้ว พระจันทโครพได้สาปแช่งนางเมรี เมียของตนให้เป็นชะนิร้องเรียก ผัวโว้ย ผัวโว้ย ห้อยโหนอยู่ตามต้นไม้ โดยเมื่อมองเห็นแสงอาทิตย์ในตอนเย็นครั้งใดก็จะร้อง ผัวโว้ย ๆ เนื่องจากแสงอาทิตย์เปรียบเสมือนเลือดของผัว

นิทาน ผ้าขาวม้า

มีครอบครัวหนึ่งพ่อเป็นผู้ใหญ่บ้าน และมีลูกสาวสวยมาก วันหนึ่งมีครูหนุ่ม ๓ คนมาพักที่บ้าน พ่อตกตึกชายหนุ่มเกิดปวดท้องอย่างแรง จะลงมาก็ไม่ได้เพราะหามาดูจะเรียกก็อาย ไม่รู้จะทำอย่างไร จึงหยิบผ้าขาวม้ามารองถ่ายไว้แล้วห่ออย่างดี รุ่งเช้าเพื่อนพ้องเดียวกันก็ล้างหน้าและขอผ้าขาวม้าเช็ดหน้า แต่ชายหนุ่มคนนี้ไม่ให้ เพื่อนอีกคนหนึ่งกระซอกผ้าขาวม้าขี้ที่ถ่ายและห่อไว้ก็ตกลงมาเรียวดา เต็มไปหมด เจ้าของบ้านพอทราบเรื่องก็เกิดความอายชาวบ้าน ต่อมาจึงขายที่บ้านแล้วย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะทนฟังคำถามคำเยาะเย้ยจากชาวบ้านไม่ไหว (ปรงศรี กลิ่นเทศ และ เสมอ โตมะนิตย์, ๒๕๖๔)

นิทาน คนตาบอดกับคนชาติต

เทา ตะกรุดโฉม ได้กล่าวว่า มีชายสองคนเป็นเพื่อนกัน คนหนึ่งตาบอด คนหนึ่งชาติต วันหนึ่งสองคนไปขึ้นต้นตาล คนชาติตเป็นคนดูทางให้คนตาบอดเป็นคนขึ้นตาล พอขึ้นไปคนตาบอดก็ถามว่า “ถึงหรือยัง” คนชาติตก็บอกว่า “ขึ้นไปอีก” ขึ้นไปถึงคอตาล มีงูอยู่ตรงนั้น คนตาบอดมองไม่เห็นก็เอามือไปจับคองูเข้า งูพันพิษใส่ตา ด้วยความตกใจจึงเหวี่ยงงูลงมาให้คนชาติต คนชาติตตกใจจะวิ่งหนี ขาที่ติดกันอยู่จึงฉีกออกจากกัน กลายเป็นคนชาติ คนตาบอดก็มองเห็นเพราะโดนพิษงูพันใส่ตา

นิทาน คนช่างคิด

ชุม กลิ่นโกสุม ได้กล่าวว่า มีคนยากจนคนหนึ่งไปซื้อหม้อดินมาหนึ่งใบ เมื่อออกเดินทางจึงเอาหม้อวางไว้บนบ่าและคิดไปว่าอย่างน้อยหม้อใบนี้ต้องแลกไปได้สองตัว เมื่อนำไปสองตัวนี้ไปเลี้ยงไว้ไก่ก็จะมีไข่และจะได้ไก่อีกหลายตัว จากนั้นก็ขายไก่ไปซื้อเกวียนเลี้ยงวัวเทียมเกวียน ก็ขายวัวและเกวียนไปซื้อช้างแล้วมารับงานใหญ่ ๆ ปีหนึ่งก็จะได้ซื้อช้างเพิ่มอีกหนึ่งตัว แต่เมื่อคิดว่าช้างมีราคาแพงก็ตั้งใจขายคนนี่คิดอยู่ทั้ง ๆ ที่หม้อยังเงินอยู่บนบ่าของเขา เมื่อเดินต่อไปเขาก็คิดอีกว่าถ้าเขามีช้างแล้ว เมื่อมีขบวนแห่ที่ไหน เขาก็ต้องจ้างช้างของเขาไปร่วมขบวนแห่นั้นด้วย ที่นี้ตนเองก็จะมีหน้ามีตาและจะต้องมีเมีย และเมื่อคิดจะมีเมียก็ต้องหัดทำรำเอาไว้ให้ได้ เมื่อคิดถึงตรงนี้ ชายคนนี้ก็ล้มตัวทำท่าทางจนมือที่ถือหม้อดินที่วางไว้บนบ่าก็กางออกรำ หม้อดินก็ตกลงมาแตกผลสุดท้ายเขาก็ไม่ได้อะไรเลย

นิทาน พญาหงส์กับเต่า

พระอินทร์แปลงกลายปลอมตัวเป็นพญาหงส์เข้าไปคุยกับเต่าว่า

พระอินทร์พูดว่า : ฉันมีเพื่อนอยู่บนฟ้า

เต่าตอบว่า : ฉันก็มีเหมือนกัน แต่ฉันไม่มีปีกที่จะบินไปหาเพื่อนบนฟ้าได้

พระอินทร์พูดว่า : ไม่ต้องวิตก ข้าจะพาท่านไปเอง แต่ท่านต้องทำตามข้าบอก คือใช้ปากคาบปีกข้าไปและอดทนต่อคำพูดของท่านนั้นไว้ให้ได้

พอถึงเวลาเต่าคาบปีกพญาหงส์เพื่อจะขึ้นไปบนฟ้า ระหว่างทางช่วงที่บินอยู่บนฟ้านั้น ได้บินผ่านงานแต่งงาน คนในงานแหงนหน้ามองขึ้นไปบนฟ้า เห็นหงส์บินมาพร้อมกับเต่าติดตามด้วย จึงตะโกนพูดขึ้นว่า

“โน่นดูสิ...เต่าหับหงส์ เต่าหับหงส์ มากกลางอากาศ” เต่าได้ยินดังนั้นก็รู้สึกโกรธมาก จึงอ้าปากตอบกลับไปว่า “ไม่ใช่เต่าหับหงส์ แต่หงส์หับเต่าต่างหาก” โดยไม่รู้ตนเลยว่า เผลอสติคุมตัวไม่อยู่ ตกลงมากระแทกกับพื้นดิน ร่างแตกกระจายไปคนละทิศคนละทาง กระดองแตกหักกระจาย หัวกระเด็นไปติดกอไผ่ หางกระเด็นไปติดใบโพธิ์ เมื่อพระอินทร์เห็นดังนั้นก็เกิดความสงสาร ได้ใช้คาถาทำให้เต่ากลับมามีชีวิตดังเดิม (ปรัญศรี กลิ่นเทศ และ เสมอ โทมะนิธย์, ๒๕๖๔)

นิทาน คนโลภมาก

เลาะ กลิ่นเทศ ได้กล่าวว่า มีครอบครัวหนึ่งอยู่ร่วมกัน มีแม่ผัว ลูกสะใภ้ และผู้เป็นสามี แม่ผัวไปอยู่กับลูกสะใภ้ ลูกสะใภ้ก็เกลียดแม่ผัวมาก จึงหาทางจะกำจัดและฆ่าแม่ผัว โดยจับแม่ผัวมัดมือมัดเท้า เอาหญ้ากลบจะเผาแต่ลืมไม้ขีดจึงกลับบ้านไปเอาไม้ขีด ส่วนแม่ผัวก็ดิ้นจนเชือกขาดแล้วหลุดออกมาได้ และได้พบเงินทองของพวกโจรที่เอามาฝังไว้ก็ดีใจจึงนำเงินทองกลับบ้านและได้กลายเป็นเศรษฐี ส่วนลูกสะใภ้ก็อยากร่ำรวยอย่างแม่ผัวบ้าง จึงให้คนนำตนไปเผาแต่เคราะห์กรรมที่ทำไว้ได้เอาไม้ขีดไปด้วย คนจึงจุดไฟเผาตายในที่สุด เรื่องนี้มีคติสอนว่า “คนโลภมากย่อมได้รับอันตรายเพราะความโลภของตนเอง”

ภาษาพื้นถิ่น

บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

อำเภอศรีเทพมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง หรือไทยเต็งอพยพเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่อาศัยที่มีภาษาซึ่งใช้ภาษาถิ่นไทยเบ็ง หรือไทยเต็งในการสื่อสารพูดคุยกันภายในชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางภาษาที่แตกต่างจากกลุ่มชนอื่นเป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาไทยภาคกลางเพี้ยน เหน่อ น้ำเสียงห้วนสั้น ภาษาพูดนิยมลงท้ายประโยคด้วยคำว่า “เบ็ง” หรือ “เต็ง” ชาวไทยเบ็ง หรือชาวไทยเต็ง เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำลพบุรีและลุ่มแม่น้ำป่าสัก และกระจัดกระจายอยู่ในหลายจังหวัด ได้แก่ ลพบุรี สระบุรี เพชรบูรณ์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา เป็นต้น มีหลักฐานยืนยันว่า มีการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น งดงามทั้งในแง่ของคติความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาและการละเล่น ตลอดจนวัฒนธรรมทางสังคมอื่น ๆ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ได้ทำการศึกษาสืบค้นวัฒนธรรมพื้นบ้านนาตะกรุด โดยแบ่งหมวดหมู่ของการศึกษาด้านวัฒนธรรมเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมทางสังคมและความเป็นอยู่ ด้านวัฒนธรรมคติความเชื่อ ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้าน พบว่า ชุมชนนาตะกรุดซึ่งตั้งอยู่บนที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักต่อจากลุ่มน้ำลพบุรีเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดลพบุรี เป็นชุมชนหนึ่งที่สืบทอดเชื้อสายมาจากชาวไทยเบ็ง มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแบบชาวไทยเบ็งในอดีต และมีการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมายาวนาน แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลง สังคมก็มีการเปลี่ยนไปตามยุคสมัยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เคยสืบทอดวัฒนธรรมกันมายาวนานอย่างงดงามมีแนวโน้มที่จะเสื่อมสลายลงตามกาลเวลา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ๒๕๓๔: ๓ - ๕)

ลักษณะเฉพาะของภาษาไทยเบ็งคือเป็นภาษาที่เหมือนกับภาษาไทยภาคกลางแต่มีคำลงท้ายประโยคเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น มีหน่วยเสียงพยัญชนะ ๒๑ หน่วยเสียง เสียงสระ ๑๘ หน่วยเสียง และเสียงวรรณยุกต์ ๕ หน่วยเสียง การอธิบายหน่วยเสียงต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระได้อาศัยวิธีการวิเคราะห์ตามแนวภาษาศาสตร์

หน่วยเสียงพยัญชนะมี ๒๑ หน่วยเสียง ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พยัญชนะระเบิดและพยัญชนะกัก ได้แก่ ป ต จ ก อ พ(ผ) ท(ถ) ช(ฌ) ค(ข) บ ด

กลุ่มที่ ๒ พยัญชนะนาสิก ได้แก่ ม น ง

กลุ่มที่ ๓ พยัญชนะข้าง ได้แก่ ล

กลุ่มที่ ๔ พยัญชนะร่ว ได้แก่ ร (ชาวไทยเบ็งสามารถออกเสียง ร ได้ชัดเจนมาก)

กลุ่มที่ ๕ พยัญชนะแทรก ได้แก่ ฟ(ฝ) ฮ(ห) ซ(ส)

กลุ่มที่ ๖ พยัญชนะครึ่งสระ ได้แก่ ย ว

หน่วยเสียงสระมี ๒๑ หน่วยเสียง ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ สระเดี่ยว มีทั้งสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวรวม ๑๘ หน่วยเสียง คือ อะ อา อี อี้ อื อี้ อู อุ
เอะ เอ แอะ แอ เออะ เออ โอะ โอ เอาะ ออ

กลุ่มที่ ๒ สระประสมมี ๓ หน่วยเสียง มีเสียงย่อยหน่วยละ ๒ เสียง เป็นสระเสียงสั้นและยาว คือ

หน่วยประสม เอีย มีเสียงย่อย คือ เอียะ เอีย

หน่วยประสม เอือ มีเสียงย่อย คือ เอือะ เอือ

หน่วยประสม อัว มีเสียงย่อย คือ อัวะ อัว

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ มีหน่วยเสียงที่แตกต่างกัน ๕ หน่วยเสียง ได้แก่ เสียงสามัญ เสียงเอก
เสียงโท เสียงตรี และเสียงจัตวา แต่ชาวไทยแบ่งออกเสียงสูงต่ำต่างจากการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย
ภาคกลางเป็นลักษณะของเสียงเหนือ ซึ่งถ้าจะนำมาเปรียบเทียบกับการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยภาคกลาง
แล้วเสียงที่แตกต่างกันจะมีดังนี้

ภาษาไทยแข็ง

ภาษาไทยภาคกลาง

เสียงวรรณยุกต์ตรี (จิบ)

เสียงวรรณยุกต์เอก (สิบ)

เสียงวรรณยุกต์โท (น้ำ, ไม่)

เสียงวรรณยุกต์ตรี (น้ำ, ไม่)

เสียงวรรณยุกต์เอก (ฝน)

เสียงวรรณยุกต์จัตวา (ฝน)

หมวด ก

กะหมวง

ภาชนะสำหรับใส่ปลา

กะป๋อง

ถังน้ำ

กาด

(คำกริยา) หั่น (หั่นประเภทผัก)

กะเต็ง

(คำกริยา) กระโดดขาเดียว

กะบม

(คำกริยา) เอามือดันกันบุคคลที่ขึ้นที่สูง เช่น
ขึ้นต้นไม้

กระเดียด

ใช้ตะโพกและมือถือของหนักไว้ข้างเอว

โก้งโค้ง

ยืนอยู่แล้วกลับตัวและหัวถึงพื้น

กรอก

ซอย หรือทางเดินแคบ ๆ

กระโดดกระเดก

กริยาแข่งกระด้าง

กระเียบ

ขยับ (ขยับเข้ามาใกล้ ๆ)

ก่อกัน

เริ่มต้น ตั้งต้น หรือเริ่มทำงานครั้งแรก

แก้ม

เอา มีส่วนร่วม

กับจั่วด

ไม้ขีด

กับแจ๊ด

ไม้ขีด

หมวด ข

ชะเหนอก	คั้นกั้นน้ำซึ่งทำขึ้นชั่วคราว
ชะหยืด	กลัว (กลัวเกี่ยวกับความสูง)
ชะหย่อน	การหมของหน้าแล้วเดินเร็วเป็นจังหวะ
ชีสีก	น้ำคล้ำ
ชีปด	โกหก
แชะ	แคะ (คำกริยา)
ขอเต็ง	ขอบ้าง
แชยงชน	ชนลูก

หมวด ค

คดข้าว	ดักข้าวออกจากหม้อใส่จาน
ค้ำน้ำ	ตั้งหม้อต้มน้ำ
ค้ำหม้อข้าว	ตั้งหม้อข้าวบนเตาเพื่อหุงข้าว
ค้อยค้อย	เบาเบา

หมวด ง

โหยย	ล้มลง (คำกริยา) ตั้งสิ่งของไว้แล้วของล้ม
------	--

หมวด จ

จ่น	งานมาก เช่น มีงานทำหลายงานขณะเดียวกัน
จึกกะแร้	รักแร้
จึกกะลื่น	ขยະແຂຍง
จึกกะเดียม	จึกกะจี
โจ้งเล้ง	รสชาติของอาหารไม่เข้มข้น
เจิ่น	เปลี่ยนทิศทาง (กริยา) ขว้างสิ่งของ
จก	ล้วง หรือ จับ (เช่น จกฉลาก)

หมวด ฉ

เฉด	คำที่ใช้ใส่สุนัข
-----	------------------

หมวด ช

ชง	คล้าย ๆ เช่น ชงเหมือนจะมีอาการเป็นไข้
ชิก	ขึ้น (ใช้เรียกการผ่าผลไม้เป็นชิ้น)

ชอก	ทางเดินแคบ ๆ ลงแม่น้ำหรือลำคลอง
ช็อกแซ็ก	แอบรู้ แอบเห็น
เชื่อม	ทำให้ปลายแหลม เช่น เชื่อมดินสอ
เซา	ค่อยยังชั่ว เบาละ

หมวด ฐ

ฐาน	ส้วมของพระสงฆ์
-----	----------------

หมวด ด

ดะ	กั้น (กริยา) การป้องกันตัว
ได้	คำลงท้ายคำบอกเล่า เช่น ไปโน่นได้
ด้อย	ก้มเดินย่อง เดินช้า เพื่อแอบไป
เดิน	ลานกว้าง เช่น ลานบ้าน ลานวัด
ด็อก	คำลงท้ายคำปฏิเสธ เช่น ไม่มีดอก
ได้อ	คำลงท้ายคำกล่าวลา เช่น ไปแล้วได้อ
दै	บ้าง

หมวด ต

ตะกุง	กอดคอด้านหลัง เช่น ตะกุงเต็ก เอาคนขี่หลัง
ตุลุก	หลุม (หลุมเล็กกลางทุ่ง)
ต่ำว	บอกย้ำเพื่อความแน่นอน สง่ข้าว
ตุ้น	ทุ่ หรือไม่แหลม
ตุ้ย	ใช้ پای ของกินขึ้นมากิน (ใช้นิ้วชี้ پای)
ตั่ง	อาการบวม
ต่อน	ขึ้น (ประเภทขึ้นเนื้อ)
โต้งม่อง	โต ใหญ่
เตลิด	เลย เช่น เดินเตลิดบ้าน (เดินเลยบ้าน)
ตอมะเน็ด	ต่อแหล
ต้อกัน	เท่ากัน เสมอกัน (การเปรียบเทียบ)
ตกกะใจ	ตกใจ
ตกละโลก	ตกโคลนซึ่งมีน้ำแฉะขึ้น
ตกคลัก	ปลาตกคลัก (ปลาอาศัยอยู่ในที่ที่มีน้ำน้อย)

หมวด ถ

ถมเถิด

มากมาย (เช่นมีถมเถิด)

หมวด ท

ที่ไ้

ที่สุดท้าย

ที่โหล่

ที่สุดท้าย

ที่ไป

ที่สุดท้าย

เทิน

วางไว้ข้างบน

หมวด น

นั่งสอ

เติกนั่งฟังผู้ใหญ่คุยกัน

หน่อไม้ส้ม

หน่อไม้ดอง

หมวด บ

บ้านเอง

บ้านของเรา บ้านฉัน

บ่อง

เจาะให้เป็นรูเล็กรูใหญ่รูยาว ผ่า

เบ้ง

บ้าง (ของสิ่งของ) ขอบ้าง

เบีย

เป็นคำตัดพ้อ หรือ ท้อถอย อุทาน “ว้า...”

บ๊อก

ห้องส้วม

บวก

แอ่งน้ำที่มีน้ำอยู่เล็กน้อย เช่น ปลาอยู่ในบวก

หมวด ป

ปาหะ

ปลื้กเวลา

ปาด

หั่น (หั่นเนื้อหมู เนื้อไก่ เนื้อปลา)

ป้าง

หนังสือ

ป้างหนึ่งหัว

หนังสือหนึ่งเล่ม

เปีย

คำอุทาน (เป็นคำท้อถอย)

ไปกะไร

ไปไหน ไปทำอะไร

ไปหย่องดู

ไปแอบดู

ป้อล่อ

โพล่ (เช่น โพล่หัวป้อล่อ)

ปะเหลาะ

พลอบโยน พลอบใจ

หมวด พ

พ่อแก่	คุณตา
พูดเต็ม	การพูดนินทาผู้อื่น
พลิกพลิก	มากมาย

หมวด ม

มะแว้ง	มะเขือพวง
มุ่นของไว้	ซ่อนของไว้
มุบโหม่	ผลุบโผล่
มัม	กินอาหารคำโต ๆ
มอด	ลอด เช่น มอดไปได้ไต่
แม่แก่	คุณยาย
ไม้แก้งกัน	ไม้เซ็ดกัน (ใช้ไม้แทนกระดาษชำระ)
ไม้ส่วง	ไม่สบาย หรือรู้สึกมีอาการไม่สบาย
ไม้ส้านดसान	ไม่ละเอียดถี่ถ้วน
ไม้แจ่ม	ไม่ชัดเจน
เมาะ	ฟุบ เช่น คุณง่วงก็เมาะลงที่ตัวฉันสิ

หมวด ย

หย่าย	ไม่เชื่อหรือไม่แน่ใจกับคำบอกเล่า
แย่งไปฉาย	ส่องไฟฉาย
ยืมแป๊ะหั่ว	ยืมแฉ่ง
ยอดสะหมิด	ยอดต้นไม้ที่สูงที่สุดหรือสูงมาก

หมวด ร

ระหูด	ได้ทั้งหมด หรือ ได้ทุกอย่าง
ระวังโหง่ย	ระวังลัม

หมวด ล

หลั่น	หลาน (เด็ก ๆ ใช้พูดแทนตัวเองกับ ลุง ป้า น้า อา)
ลิเหลอ	อ้างว้าง หรือ ว่างเหว หน้าเต๋อดำ
ละเหลย	ทะลึ่ง หรือ มากเกินไป

หมวด ว

เหว่ย	คำลงท้ายคำนาม (มีของไม้เหว่ย) ละ
เหวี่ยง	ขว้าง
ไว้อ้า	ไว้ออย
เว็ด	ห้องส้วม

หมวด ส

เสียบท้อง	อาการปวดท้อง
สาระดอง	สอดส่อง หรือ สอดแนม
สุ่มป่า	เผาป่า
สมเพด	สงสาร

หมวด ห

หัวชี้แต่	ดินที่เป็นก้อนเล็ก ๆ สูงเท่าพื้นที่ในท้องนา ชี้ไถ(ก้อนดิน)
หัวไม่กรงฟ้า	คนเกียจคร้านนอนไม่ยอมลุกขึ้น
เหื่อ	เหงื่อ

หมวด อ

อ้าว.....อ้าว	ออกเสียงไล่ไก่
เอิ้น	เรียก
เอื่อยเตื่อย	เชื่องช้า อ้อยอิ่ง / อาการคนขี้เกียจ
ไ้อ์เณร	เด็กผู้ชาย
อีนาง	เด็กผู้หญิง

จากตัวอย่างคำศัพท์ภาษาถิ่นในชุมชนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นภาษาย่อยที่ใช้พูดคุยสื่อสารกันภายในชุมชน เกิดจากการใช้ภาษาเพื่อการสื่อความหมายความเข้าใจกันระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ การใช้คำ ภาษาถิ่น เป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งถ้อยคำที่ทำให้เราทราบถึงความเป็นมาของภาษาถิ่นจนทำให้เห็นความสำคัญของภาษา และเกิดความรู้สึกรักหวงแหนภาษานั้นไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไปในอนาคต และสมควรที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่ชุมชนสืบไป

เฉกเช่นเดียวกับคำกล่าวคาถาอาคม เป็นเรื่องของความเชื่อความศรัทธาที่มีมาคู่กับคนไทยและอีกหลายชนชาติที่มีการสืบทอดถึงเรื่องราวความเข้มแข็งทางจิตใจ คาถาอาคมผู้ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษผู้ถูกเลือก ที่ชาวบ้านให้คำเรียกขานว่า คาถาลอดป่อง คือบุคคลที่อยู่ในศีลในธรรมเป็นที่ตั้งและบรรพบุรุษได้เลือกไว้เพื่อสืบทอดให้ส่งต่อคาถาอาคมเหล่านั้นไม่ให้เลือนหายไปตามกาลเวลา ซึ่งข้อความในบทคาถาอาคมเป็นส่วนหนึ่งในภาษาพื้นถิ่น เช่น

๑. เป่าพ่นสะพาน

คาถาเป่าให้แก่เด็กเกิดใหม่ “พ่นสะพาน” เป็นการเป่าพ่นให้แก่เด็กที่มีอาการตัวเหลือง ตาเหลือง ร้องโยเย ร้องไม่หยุด เมื่อพ่อแม่ไม่ทราบสาเหตุว่าลูกเกิดอาการสะพาน ก็จะเดินทางไปตามคุณปู่เสมอ มาทำการเป่าสะพานให้แก่เด็กนั้น จนทำให้หายจากอาการที่เกิดขึ้น อาการสะพาน คืออาการที่ยังมีน้ำคาวปลา ค้างอยู่ในตัวเด็ก เมื่อมีการเป่าแล้วก็จะมึนน้ำคาวปลาไหลออกมา แล้วเด็กจะร้องอู้อืแว้อออกมา และจะหายจากอาการนั้นทุกราย วิธีการคือการใช้หัวโพล ในการเป่าสะพานคือ การนำหัวโพลมาปอกเปลือกแล้วผ่านให้ได้ ครบ ๗ แฉก ผ่านใส่จาน ปู่เสมอจะทำการเคี้ยวหัวโพลแล้วพ่น ๓ ครั้ง โดยพ่นไปที่ตัวเด็ก แต่ต้องถอดเสื้อผ้า ออกไปทั้งหมดแล้ว

เสกคาถา ดังนี้ “ยะมะ ปะกะคะ กะคะ โสยะ วะปะกะคะ” แล้วเป่าพ่นไปที่ตัวเด็ก ๓ ครั้ง

๒. เป่าดับพิษไฟ

สำหรับคนที่อยู่ไฟ ก่อนที่จะขึ้นกระดานไฟ โดยคนสมัยก่อน ปู่ ย่า ตา ยาย จะทำการก่อไฟให้ โดยที่ ปู่เสมอจะทำการดับพิษไฟให้ ปู่เสมอจะเคี้ยวข้าวสารแล้วเป่าพ่นให้ทั่วตัว จะทำให้พิษที่พองทั้งตัวนั้นยุบลง และหายจากอาการพิษไฟ โดยการนำข้าวสาร

เสกคาถา ดังนี้ “อิติ สะยัง วินาศ สันติ” แล้ว ทำการเป่า ๓ คาบ

๓. เป่างูสวัด ไฟลามทุ่ง ขยี้มตินหมา

คืออาการที่มีความคล้ายกันจากแผลที่เกิดขึ้นบนร่างกาย การเป่าประเพณีใช้น้ำ

เสกคาถา ดังนี้

“ปะติสังขาโย นิโสจีวะรัง ไฟลามทุ่งหายคนยัง ปะติเสวามิ”

“ปะติสังขาโย นิโสจีวะรัง งูสวัดหายคนยัง ปะติเสวามิ”

“ปะติสังขาโย นิโสจีวะรัง ขยี้มตินหมาหายคนยัง ปะติเสวามิ”

๔. เหยียบหมากัด

ใช้ถ่าน ถ่านที่ใช้หุงข้าว มาเขียนที่ฝ่าเท้าแล้วเหยียบไปบนแผล ๓ ครั้ง เขียน ๓ ครั้ง เหยียบ ๓ ครั้ง

เสกคาถา ดังนี้ “สุนัขกัดตัง สุนัขกัดตัง สุนัขกัดตัง”

๕. สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เสียเคราะห์ สะเดาะนาม

คือการใช้บัต ๔ มุม กระทงหน้าวัว ๔ มุม ใส่กระทงใบขนุน ๙ ใบ ตีตาราง ๙ ช่อง ใส่ข้าวดำ ข้าวแดง และใส่ของคาวหวาน เทียนเล็ก ๙ เล่ม

เสกด้วยคาถา ดังนี้

“โอมพิธีโองการโอมครุทนต์ใจ ครูอาจารย์ให้คุณ เสียเคราะห์ สะเดาะนาม เคราะห์ใหญ่ เคราะห์น้อย ให้คอล้างสะเนียดเจียดแต่ง เคราะห์เมฆาจมแป้ง เคราะห์เมาประจำตัว เคราะห์เมา เคราะห์มัว เข้ามาประมวล เคราะห์อดิ เคราะห์อ่อน เคราะห์นอนไม่หลับ เคราะห์จับหัวใจ เคราะห์ไข้เป็นหนาว ตัวร้อน ตื่นเย็น เวลามัน จะเป็นให้ปวดให้เมื่อย ไม่มีแรงก็ผอมก็แห้ง เคราะห์หอบ หัวใจ เคราะห์พิษ เคราะห์ไฟ ร้อนรุ่มสุ่มเผา เคราะห์ เร่าเคราะห์ร้อน เคราะห์เรือก เคราะห์สวน เคราะห์ไร่ เคราะห์นา เคราะห์ผ้า เคราะห์ผ่อน เคราะห์ที่หลับ เคราะห์ที่นอน หัวกระไดชายคา เคราะห์บ้า เคราะห์ใบ้ ครูจารย์าหญิงชาย ก็มาเข้าบันไดมาดูให้ถามว่า พุทธัง ชีถินัง จะตาระ เหตุถึง ธรรมัง ชีถินัง จะตาระ เหตุถึง ชีถินังจะตาระ เหตุเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดี สุขซี ให้เลี้ยง ออกไป ให้ส่งไป จะไปกินบัต กูจะปัดไปกินกระทง ทั้งผีป่าและผีโพง สูเลี้ยงไป กูจะรืออย่างใหญ่ กูจะขับบันได กู จะนำมาอะ นอกอนอกะ กอออกออกะ นะอะกะอั้ง สูเอ๋ย สูเลี้ยงออกไป อย่าไปปรึกษา สุนนกลาลิกา นกแขก เต้า นกเว้า นกกระทา มารำร้องอยู่ชั้นขวัญ ขวัญที่หนึ่ง อยู่สันโดษ กูเห็น กูน่าเวทนา กูจะฆ่า กูจะฟัน กูจะตีสู ให้แตกเป็นธุลี ตีสูตะกอนน้อย จะต้อยสูตะกอนใหญ่ เคราะห์ค้ำมันจะค้ำ เคราะห์ค้ำมันจะขึ้น มาทำกุจารย์า กู จะขับบันได สูจะถามว่าพุทธังพระธรรมัง ปะสังขัง อิติปิโส วิเส เสอิ อิเสเส พุทธนาเม อินาเม พุทธะตัง โสอิ อิโส ตัง พุทธะ ปิติอิ” แล้วอาบน้ำมนต์ให้แก่ผู้ที่มาทำการสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา

๖. สวดถอดถอนสิ่งอัปมงคลต่าง ๆ ถอนศาลพระภูมิย้ายที่ต่าง ๆ ถอนเสาบ้านต่าง ๆ

ใช้บัต ๔ มุม ด้ายสายสิญจน์ รูป เทียน

เสกคาถา ดังนี้

“สังคัมพันเต พะวาเรมิ สุเถนะวา สุเถนะวา ะถิสังฆา ยะวายุวันตุมัง อนุกัมปัง อุปาทายะ ปัตถันโท ปฏิกระริกามิ สุมานะยะ สุมาคตติ สุมาคตัง สุมาคโต ปฏิเณมายัง เอวัง เอहि นะถอด โมถอน พุทคลอน ธาเคลิเอน ยะคะเลเอนหายสูญ สูญด้วยนะโมพุทธานะ ทุตติเตติ ทุตติยัมปิ ตะติยัมปิ”

แล้วทำการยกคายให้ คายในที่นี้คือปัจจัย แล้วแต่จะแต่งมา แต่หากว่าผู้ได้รับการรักษาแล้วหาย แต่ไม่ กลับมาแต่งคายก็อาจจะกลับมาเป็นโรคนั้น ๆ ใหม่ ความหมายคือ ไม่นำคายมาคืน ก็จะเป็นได้อีก ปูเสมอได้ คาถามาจากบรรพบุรุษ คือ คาถาลอดร่อง หรือคาถาลอดป่อง คือ คนที่จะมีความเหมาะสมที่จะได้รับคาถาสืบ ต่อคาถาจะถูกเลือกโดยบรรพบุรุษ

ปู่เสมอ โตเมนิตย์ ผู้ถ่ายทอดคาถาอาคม

บทเพลงพื้นบ้าน บ้านนาตะกุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บทเพลงที่เกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธาต่อคนแก่เฒ่าที่ยังสืบทอดกันต่อมา ดังนี้

๑. กุ๊ขวัญ ให้ศีลให้พร เรียกขวัญ หรือ คำให้พร

ขอให้ท่านเจริญสุข ขอให้ท่านเจริญพร ถึงที่ยาก ขอย่าไดยาก ถึงที่จนขอย่าไดยจน ขอให้ท่านปราศจากทุกข์ ขอให้ท่านปราศจากร้าย ให้ท่านส่วยพริกไปข้างเหนือ ขอให้ท่านส่วยเกลือไปข้างใต้ มีลูกหญิงให้เลี้ยงง่าย มีลูกชายให้เลี้ยงคง ให้อายุยืนยงไปถึงลูกและหลานเหลน มีลูกหญิงให้เรียงราย มีลูกชายให้เรื่องรอง เรือม่านคานทอนสินทานบ้านช่อง ยศศักดิ์ให้หนักมา มีรถมีเรือขอให้เรือสนิท อย่าได้ติดกะพี แปะเก้า ปีไม่ต้องทาชัน โต๊ะโตกพวงพานผ้าผ่อนแพรพรรณ แก้วแหวนเงินทองให้มีมากมายเหลือที่จะหยิบ ให้ตนกลัปฤกษ์เกิดอยู่ที่บนหัวนอน พรที่ข้าพเจ้าให้ไว้ สัพพะพุทธานุภาวณะ สัพพะธรรมมา นุภาวณะ สัพพะสังฆานุภาวณะ आयุวัฒน์โสขังพะลัง

๒. เพลงแห่นาค

บวชเสียเถิด นาคเอ๋ย นาคใหญ่ บวชเอยละหนอ ได้ยินเสียงการ้อง กา โยมก็แปลกจริงหนอ เสียงฟ้าร้องคลั่น โยมก็ยินร้องให้ เสียงฟ้าลั่นโงง โยมเลยโหนไต่ตั้งตัว เอย เลย.....

๓. เพลงกล่อมลูก

เอ เอ นอนสะเถิด แม่จะกล่อม เอย.....นวลละม่อม แม่จะไกว นอนสา...อย่าร้องให้เลย สายสุดใจของแม่จะนอน เอ เอ เอ เอ เอ.....

๔. เชิญร่างทรง

เชิญเอ๋ย เชิญลง เชิญเจ้าพระองค์ ลงเนรมิต องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์เอ๋ยเนรมิตลงมา เข้าน้องข้าเจ้าคนทรง
เอ๋ย คนเอ๋ยคนทรงรูปร่างบรรจงที่เขาแต่งไว้เนี่ยเอ๋ย ไม่ใช่ไม่เคย ไม่เคยเมื่อไร มาแล้วอย่าแหวะ อย่าเวียน อย่าให้
เปลืองเทียน อย่าให้เปลืองได้ มาแล้วอย่าหนีน้องไป ใครจะรู้ว่าเจ้าเสด็จลงมานี่เอ๋ย.....เชิญน้องฟ้า.....เชิญนาง
สุมก้อย.....นางสุมเอ๋ย เปรมเต็มที นางวาริไปตัดไม้ไผ่ป่า ไปตัดไม้มาหวังว่าพ่อจะทำให้ เหลาแล้ว เหลาอีก
เหลาไม้ซีกมาลนไฟ

ประเพณีการเลี้ยงผีโรง หรือผีปู่ตายาย; เชิญร่างทรง

บุคคลสำคัญ

บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องของบุคคลสำคัญ บ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อวันที่ ๒๐ - ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความเห็นตรงกันที่จะให้เกียรติยกย่องผู้นำชุมชนของนาตะกรุด ตั้งแต่ในอดีตมาจนปัจจุบันเป็นบุคคลสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นกำนัน และปราชญ์ท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของการทำหน้าที่ผู้นำชุมชน การนำความเจริญเข้ามาสู่หมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้เก็บข้อมูลจึงได้รวบรวมรายชื่อกำนันตำบลศรีเทพ ซึ่งถือเป็นบุคคลสำคัญไว้ และขออนุญาตยกตัวอย่างข้อมูลทั้งในส่วนของประวัติและผลงานพอสังเขปของบุคคลสำคัญบางท่าน หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาสังเคราะห์แล้ว ดังนี้

กำนันตำบลศรีเทพ (อดีต - ปัจจุบัน)

๑. พ่อขุนศรี (ขุนบริหารกรมการอำเภอ)
๒. ขุนนาอ้อต (งามเลิศ)
๓. พ่อแหด (ตะกรุดแก้ว)
๔. กำนันพัน กลิ่นเทศ
๕. กำนันโปร่ง สักสงค์
๖. กำนันช่วง กลิ่นโกสุ่ม
๗. กำนันชิต ใจเย็น
๘. กำนันเครื่อง จัดการ
๙. กำนันปี เทียวถนนอม

๑๐. กำนันธีระ ชื่นทันตา
๑๑. กำนันเทียม เพชรอุดม
๑๒. กำนันเชื่อน กลิ่นโกสุ่ม
๑๓. กำนันเจน สุขพ่อคำ
๑๔. กำนันอุดมศักดิ์ กลิ่นโกสุ่ม
๑๕. กำนันสำราญ สุขพ่อคำ
๑๖. กำนันจารึก ตะกรุดแก้ว
๑๗. กำนันกัญจน์ ภารฤทธิ์

กำนันธีระ ชื่นทันตา

บุคคลสำคัญ บ้านนาตะกรุด
อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

หากถามถึงบุคคลสำคัญของบ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ แล้ว ขาดไม่ได้เลยคือชื่อของ กำนันธีระ ชื่นทันตา ซึ่งผลงานโดดเด่นเป็นที่กล่าวถึง คือ เรื่องปราบโจร กำนันธีระ หรือนายธีระ ชื่นทันตา เดิมชื่อ แฉล้ม เกิดเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ณ บ้านโชน อำเภอนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายคง ชื่นทันตา กับ นางอ่อง ชื่นทันตา (ณ วิเชียร) มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๓ คน คือ

๑. นายอุดม ชื่นทันตา
๒. นางก้อย ชื่นทันตา
๓. นายธีระ ชื่นทันตา

กำนันธีระ ชื่นทันตา สมรสกับ นางจาก ชื่นทันตา มีบุตร - ธิดา ทั้งหมด ๑๔ คน (ชาย ๙ คน หญิง ๕ คน) ได้แก่

๑. นางฉลวย	สุขพ้อคำ (เสียชีวิต)	๘. เด็กชายจำรัส	ชื่นทันตา (เสียชีวิต)
๒. นายฉลาด	ชื่นทันตา (เสียชีวิต)	๙. นายจารึก	ชื่นทันตา
๓. นายเฉลียว	ชื่นทันตา	๑๐. นายจรรย์	ชื่นทันตา
๔. เด็กชายเฉลิม	ชื่นทันตา (เสียชีวิต)	๑๑. นายจำเริญ	ชื่นทันตา (เสียชีวิต)-
๕. นายชวลิต	ชื่นทันตา	๑๒. เด็กชายจำรุณ	ชื่นทันตา (เสียชีวิต)
๖. นางกฤษณา	นุชนท	๑๓. นางสาวมะลิวรรณ	ชื่นทันตา
๗. เด็กหญิงจรรุณี	ชื่นทันตา (เสียชีวิต)	๑๔. นางสาวปณณพร	ชื่นทันตา

จบการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนเพชรพิทยาคม และเริ่มทำงานเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๘๑

กำนันธีระ ชื่นทันตา มีอุปนิสัย
สุขุม หนักแน่น เด็ดขาด คำไหนคำนั้น เป็นที่
เคารพยำเกรงของคนทั่วไป เป็นคนกล้าหาญ
เสียสละ รมัดระวัง รอบคอบ เป็นผู้นำที่ดี และ
มีפקพวกเยอะ

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๔๘๑ ทำงานแผนการศึกษาที่อำเภอวิเชียรบุรี

พ.ศ. ๒๔๘๒ ครูโรงเรียนวัดพิบูลทอง บ้านนาสนุ่น

พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๔ ครูโรงเรียนวัดอุทุมพรพนาวาส
บ้านนาตะกวด

พ.ศ. ๒๔๘๕ ครูโรงเรียนวัดอุทยานประวัติศาสตร์
เมืองศรีเทพ

พ.ศ. ๒๔๘๖ - ๒๕๐๕ ประกอบอาชีพค้าขาย

พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๐ กำนันตำบลศรีเทพ

เป็นกำนันที่มีบทบาทในการดูแลปกครองตำบลศรีเทพให้สงบปราศจากโจรผู้ร้าย โดยในยุคสมัยที่เป็นกำนันนั้น ค่อนข้างมีโจรผู้ร้ายออกปล้น กำนันธีระจะร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ปกครอง วางแผนป้องกัน และจับโจรที่เข้ามาสร้างความหวาดกลัวให้ชาวบ้าน เมื่อวางแผนแล้วก็จะจัดกำลังกันออกตามจุด ทำให้สามารถป้องกันโจรผู้ร้ายที่จะเข้ามาในตำบลศรีเทพได้ หรือบางครั้งต้องจับโจรแต่มีการต่อสู้ขัดขืนก็จำเป็นต้องจับตาย

ด้วยพื้นที่ตำบลศรีเทพยุคนั้นยังทุรกันดาร มีพื้นที่ป่ามาก ผู้คนเดินทางไปมาก็อาจถูกดักปล้นจีหรือลอบทำร้ายกันได้ และยังกำนันธีระที่เป็นที่รำลือเรื่องความเด็ดขาดกับโจรผู้ร้ายแล้วนั้น ทำให้ตัวกำนันธีระเองจะรอบคอบในการเดินทางเป็นอย่างมาก เช่น หากขาไปใช้เส้นทางด้านทิศตะวันออก ขากลับก็จะใช้เส้นทางทิศตะวันตก และจะสลับไปมาไม่ซ้ำกัน เพื่อไม่ให้โจรจับทางหรือมาดักทำร้ายได้ และบ่อยครั้งก็จะเดินทางไปไหนมาไหนคนเดียวเพื่อให้คนรู้น้อยที่สุด

โดยการนัดหมายวางแผนจัดการโจรนั้น จะนัดมาประชุมกันที่บ้านของกำนันธีระเอง ซึ่งการประชุมกันแต่ละครั้ง ตำรวจและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจะนอนค้างที่บ้านกำนันเสมอ กำนันธีระและภรรยาจะทำอาหารเลี้ยง จะมีแขกมารับประทานอาหารที่บ้านกำนันแทบทุกวันไม่ขาด จึงเห็นถึงความมุ่งมั่นทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานของกำนันธีระ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีของชาวบ้านนาตะกวด

เนื่องจากกำนันธีระ เป็นคนต่างถิ่น เกิดและโตที่บ้านโพนชัย ตำบลหนองไผ่ แม่ของกำนัน (นางอ่อง ชื่นทันตา) เสียชีวิตตั้งแต่กำนันธีระ อายุได้เพียง ๕ ขวบ และพ่อของกำนัน (นายคง ชื่นทันตา) ไปบวชเป็นพระ กำนันธีระจึงอาศัยอยู่วัดและเมื่อเรียนจบแล้ว ได้เป็นครูที่โรงเรียนในตำบลศรีเทพ จึงเดินทางด้วยการปั่นจักรยานมาสอนและได้พบกับภรรยา จึงได้มาตั้งรกรากอยู่ที่ตำบลศรีเทพ และเมื่อได้รับเลือกให้เป็นกำนันตำบลศรีเทพนั้น มีชาวบ้านบางส่วนที่อาจจะไม่ชอบเนื่องจากไม่ใช่คนพื้นที่ตั้งแต่แรก เวลาไปไหนมาไหนหรือแม้กระทั่งอยู่ในบ้านตัวเอง ก็ต้องระแวงระวังตัวตลอดเวลา เพราะเกรงว่าอาจจะมีคนมาลอบทำร้ายได้

กำนันธีระเสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ ขณะนั้นอายุ ๙๔ ปี เรื่องราวของกำนันธีระ ถูกบอกเล่าจากลูกหลาน หลายเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของความเด็ดเดี่ยว กล้าหาญในตัวกำนันธีระได้อย่างชัดเจน ด้วยความเป็นคนเก่ง คนกล้า และสุขุมรอบคอบ เมื่อได้รับเลือกให้เป็นผู้นำชุมชนแล้ว ก็สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างดี เป็นที่เล่าต่อกันในหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน

กำนันเหียม เพชรอุดม

บุคคลสำคัญ บ้านนาตะกวด
อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

กำนันเหียม หรือ นายเหียม เพชรอุดม
เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ปีตาชื่อนายหวย เพชรอุดม
มารดาชื่อ นางคำ เพชรอุดม กำนันเหียมมีพี่น้องรวม ๗
คน (ชาย ๒ คน หญิง ๕ คน) ได้แก่

๑. กำนันเหียม เพชรอุดม (เสียชีวิต)
๒. นายอ้อน เพชรอุดม (เสียชีวิต)
๓. นางออม คำเปิ้ล
๔. นางหอมด่วน ตะกวดเงิน
๕. นางวันดี เพชรอุดม
๖. นางกันตยา เพชรอุดม
๗. นางสาวชญานิต เพชรอุดม

นายเหียม สมรสกับ นางถุงเงิน เพชรอุดม มีบุตร - ธิดาทั้งหมด ๔ คน (ชาย ๒ คน หญิง ๒ คน) ได้แก่

๑. นางทัศนีย์ พิกุลศรี
๒. ร้อยตรีสมเกียรติ เพชรอุดม
๓. นางสุกัญญา เพชรอุดม
๔. นายทอมสัน เพชรอุดม

กำนันเหียม กำนันซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าน่าเกรงขาม ด้วยลักษณะบุคลิกภาพ ท่าทาง อุปนิสัยที่เป็น
คนพูดน้อยแต่หนักแน่น พูดจริงทำจริง พูดคำไหนคำนั้น จึงเป็นผู้นำที่ได้รับความเคารพยำเกรง ญาติพี่น้องของ
กำนัน เล่าว่า ในสมัยก่อนนั้น เวลาจัดงานประจำปีของตำบล คนเที่ยวงานก็จะมาจากทั่วสารทิศ
มีกระหอบกระแทงทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างในหมู่บ้าน วัยฉกรรจ์ แต่ด้วยबारมีกำนันเหียม เพียงแค่พูดสั่งปราม
คนที่จะพยายามก่อเรื่อง คนเหล่านั้นก็จะเกรงกลัวไม่กล้าที่จะก่อเรื่องสร้างความวุ่นวายอีก

ผลงานในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเป็นกำนันนั้น มีบทบาทสำคัญในเรื่องของการวางแผนการจัด
หมู่บ้าน ที่ตั้งจุดต่าง ๆ ถนน ซอย จัดระบบระเบียบของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในแต่ละส่วน โดยมี
ทีมงานสารวัตรกำนันที่เป็นกำลัง ช่วยในการปกครองลูกบ้านของกำนัน ได้แก่

๑. นายกรวย สุขพ้อคำ
๒. นายหย่อง ตะกวดเงิน
๓. นายด่วน ปางสีทอง
๔. นายเยื่อ ประเสริฐพงศ์

ก้านน้เหียม เสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ขณะมีอายุได้เพียง ๔๔ ปี ซึ่งเชื่อว่า หากก้านน้เหียมไม่เสียชีวิตไปก่อนจะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับนาตะกรุดอีกมาก ทุกวันนี้ชาวนาตะกรุดก็ยังคงชื่นชมก้านน้เหียมเป็นที่น่าสนใจของครอบครัวก้านน้เหียมมาจนถึงทุกวันนี้

กำนันเชื่อน กลิ่นโกสุม

“กำนันนักพัฒนา” ถือเป็นคำนิยามที่บ่งบอกถึง **กำนันเชื่อน กลิ่นโกสุม** กำนันผู้ริเริ่มพัฒนาหลายสิ่งหลายอย่างให้กับบ้านนาตะกวด เรียกได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านนาตะกวดได้รับความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ทั้งในส่วนของ การคมนาคม สาธารณูปโภค หรือแม้กระทั่งสะพานที่ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม

กำนันเชื่อน หรือ นายเชื่อน กลิ่นโกสุม เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ปีมะโรง บิดาชื่อ นายช่วง กลิ่นโกสุม มารดาชื่อ นางลำ กลิ่นโกสุม (สกุลเดิม เกื่อนชำนาญ) นายเชื่อน สมรสกับ นางอวย กลิ่นโกสุม (สกุลเดิม ตะกวดโถม) มีบุตร - ธิดาทั้งหมด ๗ คน (ชาย ๓ คน หญิง ๔ คน) ได้แก่

๑. นายอุดมศักดิ์	กลิ่นโกสุม	(เสียชีวิต)	จบการศึกษา ปริญญาตรี
๒. นางชูศรี	พุทธเมฆ	(ข้าราชการบำนาญ)	จบการศึกษา ปริญญาตรี
๓. นายเสริมศักดิ์	กลิ่นโกสุม	(ข้าราชการบำนาญ)	จบการศึกษา ปริญญาตรี
๔. นางแสนสุข	บุญช่วย	(ข้าราชการบำนาญ)	จบการศึกษา ปริญญาตรี
๕. นางแพรวพรรณ	เทศผล	(ประกอบธุรกิจส่วนตัว)	จบการศึกษา ปวส.
๖. นายประสงค์	กลิ่นโกสุม	(ประกอบธุรกิจส่วนตัว)	จบการศึกษา ม.ศ.๓.
๗. นางพรชนก	กลิ่นโกสุม	(ครูเอกชน)	จบการศึกษา ปริญญาตรี

ชีวิตด้านการทำงานของกำนันเชื้อน เริ่มต้นจากเป็นสารวัตรกำนัน สมัยกำนันธีระ(แฉล้ม) ขึ้นทันตา และได้เป็น ส.จ. คนแรกของอำเภอศรีเทพ พ.ศ. ๒๕๑๗ และได้รับเลือกเป็นกำนันตำบลศรีเทพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ต่อจากสมัยของกำนันเทียม เพชรอุดม อีกทั้งยังเคยเป็นประธานสภาตำบลศรีเทพ ของ อบต. ศรีเทพ ด้วย

อย่างที่กล่าวไว้ข้างต้น กำนันเชื้อน กลิ่นโกสุม ได้ชื่อว่า เป็นกำนันนักพัฒนาตัวจริงเสียงจริง เห็นได้จากผลงานที่ได้ทุ่มเทให้กับบ้านนาตะกวด ไม่ว่าจะเป็น การคมนาคม ถนนหนทาง การติดต่อสื่อสาร แม่น้ำลำคลอง ของบ้านนาตะกวด และที่สำคัญความเสียสละที่กำนันเชื้อนมี สร้างประโยชน์มากมายให้กับบ้านนาตะกวด

เมื่อก่อนที่บ้านนาตะกวดยังทุรกันดาร การเดินทางยังไม่สะดวกนัก กำนันเชื้อนจึงສະທີ່ตัดทำถนนในซอยหมู่บ้าน ทั้ง ๓ หมู่ เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนได้ใช้เดินทางไปมาหาสู่ พบปะค้าขายร่วมกันได้อย่างสะดวกขึ้น และยังได้ใช้งบประมาณส่วนตัวทำถนนจากหมู่บ้านมาโรงเรียนเมืองศรีเทพ ให้ทุกคนได้ใช้ร่วมกันด้วย อีกทั้งยังได้ติดต่อประสานงานของงบประมาณเพื่อมาทำถนนจากหมู่บ้านหลักเมือง มายังถนนหมายเลข ๒๒๔๔

เรื่องของแม่น้ำลำคลอง ปัจจัยสำคัญของชาวบ้านในสมัยนั้น ก็ได้กำนันเชื้อนเป็นผู้นำที่พัฒนาแหล่งน้ำต่าง ๆ ให้ชาวบ้าน ทั้งการทำฝายหินทิ้งที่ลำเหียง การขุดคลองส่งน้ำระยะทางยาว ๘ กิโลเมตร และการติดต่อประสานงานเดินเรื่องของงบประมาณสร้างสะพานข้ามแม่น้ำป่าสักและลำเหียง ติดต่อบริการของงบประมาณขุดลอกสระเก่าที่มีอยู่แล้วให้ลึกกว่าเดิม เช่น สระน้ำสาธารณะ หมู่ ๒ (ข้างโรงเรียนเมืองศรีเทพ) และบ่อน้ำสาธารณะตะกวดแพบ หมู่ ๓ บ้านนาตะกวด ซึ่งตัวกำนันเชื้อนเอง ได้บริจาคที่ดินขุดสระน้ำสาธารณะหมู่ ๒ จำนวนเนื้อที่ ๔ ไร่ เป็นสาธารณะประโยชน์ให้กับชาวบ้านนาตะกวดอีกด้วย และก็เช่นกันกับโรงเรียนเมืองศรีเทพ ซึ่งกำนันเชื้อนก็ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๓๘ ไร่ ให้เป็นพื้นที่สร้างโรงเรียนให้เด็ก ๆ ได้เรียนหนังสือกัน

นอกจาก ถนนหนทาง แม่น้ำ และโรงเรียนแล้ว กำนันเชื้อน มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเห็นถึงความสำคัญของการติดต่อสื่อสารทางไกล อยากให้ชาวบ้านนาตะกวดได้มีใช้อย่างบ้านเมืองอื่นที่เขาмиกัน นั่นก็คือโทรศัพท์ จึงได้จัดการของงบประมาณเพื่อมาติดตั้งโทรศัพท์ภายในบ้านนาตะกวด พร้อมทั้งยังบริจาคที่ดินเพื่อเป็นสถานที่ตั้งโทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์ด้วยจำนวน ๒ งาน และกำนันเชื้อนเองก็ยังได้ประสานงานติดตั้งไปรษณีย์ตำบล หมู่บ้านนาตะกวดด้วยเช่นกัน

กำนันเชื้อน มีความคิดที่อยากให้ชาวบ้านทุกคนกินดีอยู่ดีถ้วนหน้าเสมอกัน อีกเรื่องที่เป็นความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของบ้านนาตะกวด ณ ขณะนั้น คือ กำนันริเริ่มพัฒนาให้ชาวบ้านสร้างสุขาที่เป็นลักษณะส้วมซึมแบบนั่งยองในทุกบ้าน โดยจัดให้มีการผ่อนชำระงบประมาณการสร้างส้วมด้วย ถือว่ากำนันเป็นคนที่เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องการสุขอนามัยของชาวบ้านมากที่สุด

ข้อมูลที่เรียบเรียงมาพอสังเขปนี้ เป็นเพียงบางส่วนของคุณความดี ที่กำนันเชื่อน กลิ่นโกสุม ได้ก่อร่างสร้างมาเพื่อชุมชน แม้ตัวจะไม่อยู่แล้ว ความภาคภูมิใจของลูกหลานที่มีต่อกำนันเชื่อน ยังคงถูกถ่ายทอดสู่กันฟัง เป็นแบบอย่างของผู้นำที่อุทิศตน ทุ่่มเท เพื่อดูแลผู้คนภายใต้การดูแลของตัวเองได้อย่างดียิ่ง

นายปอน สีชุมพร

บุคคลสำคัญ บ้านนาตะกรุด
อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

นายปอน สีชุมพร เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

เป็นบุตรของนายปาน สีชุมพร กับ นางมาด สีชุมพร
มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๘ คน (ชาย ๗ คน หญิง ๑ คน) ได้แก่

๑. นายปอน สีชุมพร
๒. นายนิพนธ์ สีชุมพร
๓. นายสมปอง สีชุมพร
๔. นายบุญยืน สีชุมพร
๕. นางสาว สีชุมพร
๖. นายพูนศักดิ์ สีชุมพร
๗. นายบุญหลาย สีชุมพร (เสียชีวิต)

นายปอน สีชุมพร สมรสกับ นางสาวสมศรี โทมะนิต มีบุตร - ธิดา ทั้งหมด ๔ คน

ประวัติทางการศึกษา

เรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านนาตะกรุด (วัดโพธิ์ทอง) และเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมวิเชียรบุรี ป.๗ จากนั้น พ.ศ. ๒๔๙๗ ไปเรียนที่โรงเรียนเกษตรกรรม บ้านใหม่สำโรง อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา (อาชีวะปลาย) เรียนทางด้านเกษตร เลี้ยงสัตว์

ประวัติการทำงาน

ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ครูโรงเรียนบ้านนาตะกรุด

ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ครูโรงเรียนบ้านโคกสะแกลาด

และได้กลับมาสอนที่โรงเรียนบ้านนาตะกรุดจนเกษียณอายุ

พ่อของนายปอน เคยเล่าให้นายปอนฟังว่า “คนสมัยก่อนเดินทางโดยเรือกระแซง มาจากสระบุรี ขนของมาขายที่นาตะกรุด รวมถึงพ่อแม่ของนายปอนด้วย เดิมมาตั้งรกรากอยู่ทางท่าหัวปึก แม่น้ำโดนดเก่า ท่าบ้านที่กรมพระยาดำรงขึ้น ทางทิศตะวันตกของท่าบ้าน เรียกว่า ท่าต้นตาล คนนาตะกรุดดั้งเดิมน่าจะมาจากมอญ เพราะมีการนำพิธีฝังโองตีดัวมาด้วย

สมัยก่อนนั้น มลภาวะและสภาพแวดล้อมยังเป็นธรรมชาติอยู่ นายปอน สีชุมพร เห็นเพื่อน ๆ จับทิ้งห้อยใส่ขวดเกิดแสงสว่าง จึงเป็นความคิดที่จุดประกายริเริ่มการปั่นไฟฟ้าในหมู่บ้านขึ้น เนื่องด้วยบ้านนาตะกรุดยังเป็นพื้นที่ทุรกันดารมาก และยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ประกอบกับนายปอนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของไฟฟ้า และอยากให้ชาวบ้านได้มีไฟฟ้าใช้เหมือนกับที่อื่น ๆ ที่เคยได้ไปเห็นมา

พ.ศ. ๒๕๑๓ นายปอน สีชุมพร จึงเดินเรื่องติดต่อขอสัมปทานไฟฟ้าจากกรมโยธาธิการ เรียกว่า “ไฟฟ้าสัมปทาน” เมื่อได้รับสัมปทานไฟฟ้าแล้ว จึงทำแผนผังเสนอต่ออธิบดีกรมโยธาธิการและมีช่างของกรมโยธาธิการ โดยอุปกรณ์ที่ต้องใช้ ไม่ว่าจะเป็นเสาไฟ สายไฟ หม้อแปลง นายปอน สีชุมพร เป็นผู้ซื้อเองทั้งหมด โดยมีนางสมศรี สีชุมพร ภริยา เป็นหลักสำคัญในการทำโครงการนี้ เมื่อติดตั้งเสร็จจึงประกาศให้ชาวบ้านได้ทราบ หากใครอยากได้ไฟฟ้าใช้ก็จะมีการเก็บเงิน ๓ บาท เพื่อเติมน้ำมันสำหรับเครื่องปั่นกระแสไฟฟ้า

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่มีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่มีนักศึกษาออกจากป่าและมาอยู่ที่นาตะกรุด และได้ร่วมกันพัฒนานาตะกรุดรวมคณะครูในพื้นที่ รวมถึงนายปอน สีชุมพรด้วย ยกตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งหนังสือพิมพ์สยามรัฐ กับประชาชาติธุรกิจถึงกับต้องมาทำบทความเรื่องน้ำที่บ้านนาตะกรุด เพราะว่า นาตะกรุดแล้งมาก ชาวบ้านเดือดร้อนมาก นายปอน สีชุมพร กับคณะนักศึกษาที่ออกจากป่ามาได้ร่วมกันหารือเพื่อวางแผนบริหารจัดการแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ และได้มีการเสนอชื่อ กำนันเชื้อน กลั่นโกสัม เป็นหัวหน้าในการแก้ปัญหาเรื่องน้ำ ได้มีการเดินเรื่องขอประตูกั้นน้ำ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ แต่จนกระทั่งปัจจุบัน ปัญหาการขาดแคลนน้ำของนาตะกรุดก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ๑ จากรัฐบาลในทุก ๆ รัฐบาลที่ผ่านมา

นายปอน สีชุมพร ถือเป็นบุคคลสำคัญที่ค่อนข้างมีหัวก้าวหน้าในสมัยนั้น เห็นได้ชัดเรื่องของการริเริ่มนำกระแสไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน มีแนวคิดที่จะลดความเลื่อมล้ำให้ชาวบ้านเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเท่าเทียมกัน นับเป็นหนึ่งในท่านที่มีคุณประโยชน์ต่อบ้านนาตะกรุด

เมื่อถามว่า อยากฝากอะไรถึงคนรุ่นใหม่หรือไม่ นายปอนกล่าวว่า “คนรุ่นเก่าชอบไปดูถูกความคิดของคนรุ่นใหม่ จริง ๆ แล้วนั้น คนรุ่นใหม่ น่าจะมีบทบาทที่จะสามารถพัฒนาได้มากกว่า ทำให้บ้านเมืองเจริญกว่า มีความยุติธรรมมากกว่า มีคำพูดที่ว่า เด็กสร้างบ้านโบราณสร้างเมือง แต่ผมว่า จะเป็นเด็กมากกว่าที่จะสร้างเมือง ขอฝากไว้ให้คนรุ่นใหม่ให้ทำให้ดีต่อไป”

นางปรุงศรี กลิ่นเทศ

บุคคลสำคัญ บ้านนาตะกรุด

อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

นางปรุงศรี กลิ่นเทศ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

บิดาชื่อ พ่ออ้อย ปัญญา – มารดาชื่อ แม่ปลี ปัญญา

(แม่ปลี เดิมนามสกุล ตะกรุดโถม เป็นหลานพ่อขุนศรี)

มีพี่น้อง ๙ คน ดังนี้

๑. แม่คำต้อย	ปัญญา	แต่งงานกับ	นายทัด	เถื่อนชำนาญ
๒. นายสะอาด	ปัญญา (ครู)	แต่งงานกับ	แม่อ้อย	ตะกรุดแจ่ม
๓. นางปรุงศรี	กลิ่นเทศ			
๔. นายละเอียด	ปัญญา	แต่งงานกับ	นางดำ	โถมะนิต (พี่สาวครูประทีป)
๕. นางลออ	ปัญญา	แต่งงานกับ	นายเส็ง	เถื่อนชำนาญ
๖. เด็กหญิงบังเอิญ	ปัญญา (เสียชีวิต)			
๗. นางสาวาง	ปัญญา	แต่งงานกับ	ผอ.สมจิตร	ขุนดี
๘. ดร.โอภาส	ปัญญา	แต่งงานกับ	นางฉลวย	
๙. ดร.อัมพร	ปัญญา			
๑๐. นายอำเภอ	ปัญญา			

ปู่ย่าของป้าปรุงศรี เดิมมาจาก อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย มาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านโคก ตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีญาติพี่น้องลูกหลานของปู่ย่าอยู่ที่อำเภอวังสะพุง เมื่อปู่ย่าของป้าปรุงศรีมาตั้งรกรากที่บ้านโคก ตำบลดงมูลเหล็ก แล้วได้ส่งลูก ๆ ไปเรียนที่พิษณุโลก รวมถึงพ่ออ้อย คุณพ่อของป้าปรุงศรีด้วย พ่ออ้อย เรียนจบครุฑมูลที่มณฑลพิษณุโลก (จำชื่อโรงเรียนไม่ได้) และได้มาเป็นครูที่ตำบลบ่อรังหนองบัวแห่ง อำเภอวิเชียรบุรี รุ่นครูขาว แล้วได้ย้ายมาบรรจุที่โรงเรียนนาตะกรุด (เดิมชื่อโรงเรียนศรีเทพวัดโพธิ์ทอง) ในสมัยนั้น พ่ออ้อยเป็นครูได้รับเงินเดือน ๘ บาท แล้วปรับมาเป็น ๒๐ บาท

ป้าปรุงศรีจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ๔ ที่โรงเรียนนาตะกรุด (โรงเรียนศรีเทพวันโพธิ์ทอง) และศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่โรงเรียนวิเชียรบุรี (ปัจจุบันคือโรงเรียนนิคมศิลป์) จบชั้นมัธยม ๓ ปี พ.ศ. ๒๔๙๖

ซึ่งป่าปรงศรี เป็นนักเรียนรุ่นบุกเบิกปีแรกของโรงเรียนวิเชียรบุรี (ปัจจุบันคือโรงเรียนนิคมศิลป์) โดยมีนายปอน สีชุมพร เรียนเป็นรุ่นน้อง ระหว่างการเรียนชั้นมัธยม ป่าปรงศรีพักที่บ้านญาติเพื่อสะดวกในการเดินทางไปเรียน

หลังจากศึกษาจบชั้นมัธยมศึกษา ๓ แล้ว เป็นช่วงเวลาที่พ่ออยู่ (พ่อของป่าปรงศรี) เสียชีวิตทำให้ป่าจึงหยุดเส้นทางการศึกษาต่อไว้ ๑ ปี เพื่อส่งให้น้องได้เรียน หลังจาก ๑ ปีผ่านไป ป่าปรงศรีได้ไปศึกษาต่อที่เพชรบูรณ์ในโรงเรียนการช่าง ซึ่งป่าปรงเรียนโรงเรียนช่างหญิงอยู่ ๓ ปี ป่าเล่าว่าไปเรียนเทอมแรกไม่ได้กลับบ้านกลับไม่ได้เพราะหน้าฝนจะเดินทางลำบาก เทอมสุดท้ายถึงได้กลับบ้าน ซึ่งการเดินทางไปเรียนในสมัยนั้นค่อนข้างทุรกันดาร ใช้วิธีการเดินจากบ้านนาตะกวดไปนอนค้างที่สามแยกวิเชียรบุรี จากนั้นเดินจากสามแยกวิเชียรบุรีไปสมอทอด แล้วนั่งรถจากสมอทอดไปลงที่หนองไผ่ แล้วเดินจากหนองไผ่ นาเฉลียง แล้วนั่งต่อไปที่เพชรบูรณ์ กว่าจะไปจะมาในแต่ละครั้งใช้เวลานานและค่อนข้างเหนื่อย จึงทำให้ตลอดระยะเวลาการเรียน ๓ ปีของป่าปรงศรีนั้น ไม่ค่อยได้กลับบ้าน

เมื่อจบจากโรงเรียนการช่างหญิง เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ป่าปรงศรีหยุดไปอีก ๑ ปี เนื่องจากจะไปสมัครศึกษาต่อครูแต่อายุไม่ถึง และพอปีต่อมาจังหวัดเพชรบูรณ์ไม่เปิดรับสมัครครู มีเปิดรับสมัครที่สุโขทัย แต่ป่าปรงศรีไม่ไปสมัคร ต่อมาจึงจดหมายมาถึงที่บ้านแจ้งว่าให้ไปสอบแข่งขันเพื่อรับทุนเรียนฟรี ป่าจึงไปสอบ แล้วสอบได้ไปเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษารุ่นบุรี ป.ก.ศ. (อาชีวศึกษา) (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี) พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๒ เมื่อศึกษาครูจบแล้วป่าปรงศรีจับฉลากได้ที่ลำดับที่ ๔ - ๕ มาบรรจุเป็นครูที่นาตะกวด ซึ่งบรรจุครั้งแรกป่าปรงศรีได้เงินเดือน ๖๐๐ บาท (พ.ศ. ๒๕๐๓) หักฝากเงินสะสม ๒๐ บาท รับจริง ๕๘๐ บาท เงินเดือนขึ้นที่ละ ๕๐ บาท ไม่มีเบี้ยกันดาร ซึ่งในสมัยนั้นกล้วยเดี่ยวขามละ ๑ บาท

ป่าปรงศรีเล่าต่ออีกว่า เป็นครู ๔๐ ปี ได้ ๒ ชั้น แค่ ๒ ครั้ง เนื่องจากกรรมการมองว่า ป่าปรงศรีฐานะดีมีเงินแล้ว ไม่จำเป็นต้องได้ชั้น ซึ่งขณะนั้นมีครู แค่ ๔ คน ขณะที่ป่าปรงศรีเป็นครู ได้ส่งน้องไปเรียนกรุงเทพ ๑ คน รับดูแลเลี้ยงน้องที่เป็นโรคชักอีก ๑ คน เพราะน้องเรียนไม่ได้ ถ้าเรียนแล้วก็จะปวดหัวแล้วอาการชักกำเริบ ปัจจุบันป่าปรงศรีเป็นข้าราชการบำนาญ เกษียณอายุราชการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.ก.ศ.) อาจารย์ ๒ ระดับ ๗

ผลงานดีเด่น/ผลงานที่ภาคภูมิใจ/ผลงานประสบผลสำเร็จ

- ปี ๒๕๕๐ ได้รับโล่เกียรตินิยมจากกรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุขในฐานะประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลศรีเทพ ในการรวมพลังสร้างเครือข่ายในการสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ
- ปี ๒๕๕๐ ได้รับเกียรติบัตรยกย่องให้เป็นผู้สูงอายุดีเด่นของจังหวัดเพชรบูรณ์
- ปี ๒๕๕๑ ได้รับโล่จาก นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี ซึ่งได้รับเลือกเป็นครอบครัวร่วมเย็นวันผู้สูงอายุประจำปี

- ปี ๒๕๕๑ ได้รับโล่จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้เป็นบุคคลดีเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
สาขาวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ผลงานที่ภาคภูมิใจ

งานที่ภาคภูมิใจมากที่สุดในขณะนี้ คือ จะใช้เวลาที่เหลืออยู่ให้กับงานการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี
พื้นบ้านให้คงอยู่เท่าที่จะทำได้โดยการเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน
ตลอดไป และอีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นผู้นำในการสร้างเครือข่ายโดยการรวมกลุ่มการออกกำลังกายให้ผู้สูงอายุ
มีสุขภาพทั้งทางกายทางจิตใจต่อไป

ผลงานที่ประสบผลสำเร็จ

ครอบครัวของข้าพเจ้ามีลูกทุก ๆ คน ทุกครอบครัวเป็นคนดี ประกอบอาชีพการงานดี มีหลานเป็นคน
ดีข้าพเจ้าได้รับเป็นเหมือนวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดให้กับนักศึกษา นักเรียน และหน่วยงานใน
ท้องถิ่นตลอดมาอยู่เสมอ ๆ

ข้อคิด/คติ ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

คติดี ทำดี เพื่อพ่อแม่ ในการดำเนินชีวิต รักงาน ซื่อสัตย์กับงานที่ตนทำให้ดีที่สุด

ภูมิปัญญาการรักษา บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

พืชสมุนไพร

พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นยารักษาโรค โดยใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืชชนิดเดียว หรือหลายชนิดร่วมกัน พืชสมุนไพรเป็นกลุ่มพืชที่อยู่ในความสนใจคุณสมบัติของโอสธธาตุ และมีผู้ศึกษาทางด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านมากที่สุด ยารักษาโรคปัจจุบันหลายขนาน การใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของกลุ่มชนพื้นเมือง ตามป่าเขา หรือในชนบท ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่ได้สังเกตว่า พืชใดนำมาใช้บำบัดโรคได้ มีสรรพคุณอย่างไร จากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ และการทดลองแบบพื้นบ้าน ที่ได้ทั้งข้อดี และข้อผิดพลาด

พืชสมุนไพรพื้นบ้านในตำรายาไทยมีหลายร้อยชนิด จะนำมากล่าวถึงเป็นตัวอย่างเพียงบางชนิด แยกตามกลุ่มพืชที่ใช้บำบัดโรคต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้แก้ไข้และขับปัสสาวะ

เปลือกพญาสัตบรรณ หรือตีนเป็ด

เปลือกและใบทุ้งฟ้า

ใบหนาด

ราก เปลือก และใบขลุ่

ใบ เนื้อไม้ ผล และเมล็ดมะค่าไก่ หรือประคำไก่

ต้นและรากอ้อเล็ก

รากและใบกรูงเขมา

เถาบอระเพ็ด

เถาขมิ้นเครือ

ราก เหง้า และใบหญ้าคา

ผลน้ำเต้า

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย

เนื้อไม้สีเสียด หรือสีเสียดเหนือ

ใบและผลมะตูม

เปลือกประดู่บ้าน

เหง้าไพล

เหง้าและรากกระชาย

แก่นฝาง

ราก เปลือก เนื้อไม้ ใบ และดอกแก้ว

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาระบายและขับพยาธิ

รากหนองยาทอย

ผลดิบมะเกลือ

แก่นไม้มะหาด

เมล็ดเถาเล็บมือนาง

เมล็ดสะแกนา

เมล็ดแห้งฟักทอง

เนื้อในเมล็ดมะขาม

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาขับลม

เหง้าแก้งิง

เหง้าว่านน้ำ

ผลกระวาน

เหง้าข่า

ผลพริกไทย

ต้นตะไคร้

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้แก้โรคผิวหนัง

เปลือก ใบ และเมล็ดสารภีทะเล หรือกระทิง

ใบและเมล็ดชุมเห็ดไทย

ใบชุมเห็ดเทศ หรือ ชุมเห็ดใหญ่

ใบ ดอก และเมล็ดเทียนบ้าน

รากและใบทองพันชั่ง

เปลือก ใบ ดอก และผลโพธิ์ทะเล

ใบและเมล็ดครามป่า

ยางสลัดไดป่า

น้ำยางสบู่ดำ

เมล็ดทองกวาว

เปลือกเถาสะบ้ามอญ

เมล็ดกระเบาใหญ่

เหง้าข่า

หัว หรือกลีบกระเทียม

เปลือกกระทุม

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาฆ่าแมลงและไล่แมลง

รากเถาโล่ตื้น หรือหางไหล

ใบและเมล็ดน้อยหน่า

เมล็ดงา

ผลมะคำดีควาย หรือมะชัก

ใบเสม็ด หรือเสม็ดขาว

ต้นขอบชะนาง หรือหญ้าหนอนตาย

เปลือก ใบ และผลสะเดา

เปลือกกระเจา หรือกระเขา

ใบสดกว้าว

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง

ใบแห้งกวางตุตแฉะ

แก่น/ลำต้นกำลังเสือโคร่ง

รากฮ่อสะพายควาย

แก่น/ลำต้นแซมม่า

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาอาการอ้วกเป็นเลือด

ใบและกิ่งแห้ง เทียนกิ่ง เทียนบ้าน

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาอาการปากนกกระจอก

เปลือกสำโรง

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาคลายกล้ามเนื้อ

ลำต้นตากแห้งตาไก่ ตากวง

เถาว์ลยเปียง

กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาบำรุงเลือด

แก่นฝาง

สูตรยารักษาโรค

อาการไข้ทับทิม

สูตรที่ ๑ รักษาโดย ใช้ลูกโหลงเตงตากแห้ง ต้มผสมกับห้วยยาข้าวเย็นเหนือ และห้วยยาข้าวเย็นใต้ นำมาต้มกิน

สูตรที่ ๒ รักษาโดย ใช้ใบหนาด ๓ กิ่ง ต้มผสมกับห้วยยาข้าวเย็นเหนือ และห้วยยาข้าวเย็นใต้ นำมาต้มกิน ซึ่งมีข้อห้ามในการเก็บใบหนาดคือ ห้ามยีนเก็บใบหนาดแล้วให้เงาผู้เก็บทับต้น

สูตรที่ ๓ รักษาโดย ใช้ใบครามเล็กตากแห้ง ต้มผสมกับห้วยยาข้าวเย็นเหนือ และห้วยยาข้าวเย็นใต้ นำมาต้มกิน ก่อนต้มสูตรยาจะต้องมีการตั้งนะโน ๓ จบตามด้วยสวดบทสวดพระเจ้า ๕ พระองค์ จากนั้นนำตัวยาไปต้มใช้เวลาประมาณ ๒๐ นาที ใส่ น้ำให้ท่วมตัวยารินน้ำออกเก็บไว้ ทำซ้ำเหมือนเดิมจำนวน ๓ รอบ จากนั้นนำน้ำแต่ละรอบมารวมกัน เก็บไว้ดื่มเมื่อมีอาการ

อาการภูมิแพ้ รักษาโดย ใช้ใบมะรุุมตากแห้งนำมาบดใส่แคปซูล หรือทำเป็นยาลูกกลอน เก็บไว้รับประทานเมื่อมีอาการ รับประทานวันละ ๒ แคปซูลก่อนอาหาร

วิธีการเก็บใบมะรุุม จะต้องเก็บตอนเช้าตรู่ หรือห้ามให้ใบมะรุุมที่นำมาทำยาโดนแดด

ตัวอย่างพืชสมุนไพร

กวางตุตแฉะ

หนอนตายยาก

เทียนกิ่งเทียนบ้าน

ลำโรง

กำลังเสือโคร่ง

ฮ่อสะพายควาย

แซ่มา

ตาไก่ตากวาง

เถาว์ลยเปรียง

แก่นฝาง

การรักษาไข้มาเลเรีย

คุณตาประทีป มีเดช อายุ ๗๓ ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๒ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ และคุณตาประยูร คุรุเจริญ อายุ ๗๒ ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๙๗/๑ หมู่ ๒ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

คุณตาประทีป มีเดช

คุณตาประยูร คุรุเจริญ

ทั้งสองได้เริ่มเข้ามาทำงานเกี่ยวกับโรคไข้มาลาเรีย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๗ หลังจากที่มีครี
เสร็จได้ถูกส่งตัวไปอบรมที่ศูนย์ใหญ่ ตั้งอยู่ที่หน่วยที่ ๕ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีศูนย์บัญชาการ
ควบคุม ตั้งอยู่ที่สำนักงานศูนย์มาลาเรียเขต ๒ จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยที่ ๕ จะควบคุมดูแล ๒ จังหวัด ได้แก่
จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดพิจิตร ซึ่งหน่วยที่ ๕ จะแบ่งส่วนในการดูแลพื้นที่ ๑๑ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑
อำเภอหล่มเก่า ส่วนที่ ๒ อำเภอหล่มสัก ส่วนที่ ๓ อำเภอเมือง ส่วนที่ ๔ อำเภอหนองไผ่ ส่วนที่ ๕ อำเภอ
ชนแดน ส่วนที่ ๖ – ๑๐ อยู่ที่จังหวัดพิจิตร ส่วนที่ ๑๑ อำเภอ วิเชียรบุรี (เมื่อก่อน อำเภอศรีเทพไม่มี)

ซึ่งหน่วยที่ ๕ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เป็นศูนย์ฝึกอบรม อบรมทั้งหมด ๑๕ วัน ภาคทฤษฎี
๕ วัน และภาคปฏิบัติ ๑๐ วัน หลังจากนั้นถูกส่งตัวมาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานป้องกันควบคุมโรคส่วนที่ ๔
อำเภอหนองไผ่ เงินเดือน ๔๕๐ บาท ในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว นานอยู่ ๓ ปี ปฏิบัติหน้าที่พนักงานเยี่ยมบ้าน
มีเจ้าหน้าที่อยู่ประมาณ ๗๐ คน หลังจากนั้นได้ย้ายมาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานป้องกันควบคุมโรคส่วนที่ ๑๑
อำเภอวิเชียรบุรี เงินเดือน ๕๔๐ บาท อยู่อีก ๓ ปี

คุณตาประทีป ในชุดข้าราชการลูกจ้างชั่วคราว

แผนกพนักงานเยี่ยมบ้าน ปฏิบัติหน้าที่

๑. ค้นหาประวัติผู้ป่วยที่เป็นไข้มาลาเรีย แล้วส่งข้อมูลไปที่หน่วยที่ ๕ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

๒. เก็บตัวอย่างเลือด

๓. สอบสวน และสังเกตผู้ป่วยติดเชื้อ

๔. รักษาโดยให้ยาขึ้นพื้นฐานผู้ป่วยรับประทาน จะปฏิบัติงานวันจันทร์ถึงวันศุกร์ หยุดวันเสาร์และวัน

อาทิตย์

แผนกพันสารเคมีกำจัดยุง มีเจ้าหน้าที่อยู่ประมาณ ๒๐ คน ปฏิบัติหน้าที่

๑. จัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านและถนนในตัวชุมชนที่จะพ่น และจดยรายละเอียดของสมาชิกในบ้านแต่ละหลัง มีสมาชิกทั้งหมด/ชื่อหัวหน้าครอบครัว/อายุ

๒. พันสารเคมีกำจัดยุง ดีดีที (DDT) โดยจะทำสัญลักษณ์กับเสาของบ้านหลังนั้นเป็นตัวอักษร M หมายถึงพ่นแล้ว

๓. ส่งข้อมูลไปที่ส่วนที่ ๕ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร การไปพ่นยาดีดีที (DDT) จะใช้เวลาพ่นนานถึง ๓ เดือน ไม่ได้กลับบ้าน นอนอยู่วัด ลงพื้นที่จะไม่ค่อยเหงาเพราะอยู่กับคนหมู่มาก

คุณตาประทีป เล่าว่าถ้าพนักงานเยี่ยมบ้านได้ลงพื้นที่สอบถาม และวิเคราะห์แล้วว่ามีผู้ป่วยน่าจะติดเชื้อมาจากหมู่บ้านที่น่าสงสัย ก็จะส่งข้อมูลไปที่หน่วยที่ ๕ อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เพื่อให้ที่นั่นส่งเจ้าหน้าที่แผนกกีฏวิทยา (หน่วยจับยุง) มาจับยุงเพื่อตรวจหาเชื้อ อุปกรณ์ที่ใช้จับยุง ๑. ปากเปิดสำหรับจับยุง ๒. ถ้วยแอลกอฮอล์

วิธีจับยุงในสมัยก่อนเจ้าหน้าที่ก็จะถอดเสื้อเหลือแต่กางเกงในตัวเดียว นั่งจับยุง ๑๐ กว่าตัว เวลาที่นั่งจับยุง ๒๔.๐๐ น. เป็นต้นไป เจ้าหน้าที่จะนั่งให้ยุงกัดจะนำปากเปิดมาครอบ แล้วนำยุงหย่อนลงไปถ้วยที่มีแอลกอฮอล์อยู่ เพื่อดองยุงไว้แล้วส่งไปที่ห้องแล็บ นำยุงไปผ่าส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์เพื่อดูว่ายุงตัวนี้มีเชื้อมาลาเรียหรือไม่

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ในการปฏิบัติหน้าที่ต้องเดินเท้าผ่านป่า ผ่านนา ผ่านมอดินแดงถึงจะได้เจอรถสองแถว พอมาระยะหลังเริ่มมีจักรยานใช้ในการขับขี่ ทางจะเป็นทางเกวียน ซึ่งเป็นทางเดียวกับการเดินทางไปกรุงเทพฯ ลักษณะเส้นทางจะเป็นทางลูกรังเล็ก ๆ และสองข้างทางเป็นป่าพง หากถึงหน้าน้ำจะต้องใช้โซ่มัดนำทางไม่เช่นนั้นจะทำให้รถเปิดได้ แต่ก่อนตำบลสระกรวดเป็นบ้านพุเตย หมู่ที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๐ เปรียบเสมือนเป็นเกาะ ซึ่งเวลาได้ผลผลิตทางการเกษตรจะต้องรอให้น้ำมาเพราะถนนไม่สามารถเดินทางได้ การขนส่งผลผลิตจะขนส่งทางน้ำโดยข้ามสะพานไม้ที่โรงเลื่อยทำไว้ พอช่วงที่เป็นลำเลียงจะมีสะพานไม้ขนาดที่สามารถใช้รถข้ามได้ สะพานส่วนใหญ่เป็นสะพานที่โรงเลื่อยทำไว้เพื่อใช้ขนไม้ และในการลงพื้นที่ปฏิบัติงานในสมัยนั้นส่วนใหญ่จะพักแรมอยู่วัด หรือบ้านของผู้ใหญ่บ้าน

คุณตาประยูร ได้เล่าให้ฟังว่า โรคไข้มาลาเรีย หรือชาวบ้านเรียก “ไข้ดอกสัก” เนื่องจากผู้ป่วยมักเป็นไข้ในช่วงฤดูที่ดอกสักบาน สามารถติดต่อโดยมียุงก้นปล่องเป็นพาหะ เกิดจากเชื้อโปรโตซัวพลาสโมเดียม ซึ่งเป็นเชื้อโรคที่อาศัยในเลือด โดยยุงก้นปล่องจะกัดคนที่เป็โรคนี้ ดูดเลือดที่มีเชื้อจากคนเข้าไปในตัวยุง แล้วเชื้อมีการเจริญแพร่พันธุ์ในตัวยุง เมื่อยุงมากัดคนใหม่ก็จะแพร่เชื้อเข้ากระแสเลือดของคน ๆ นั้น

ยุงก้นปล่อง ส่วนใหญ่อาศัยในพื้นที่ที่เป็นป่า ในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นป่าเขาจึงพบมากในชนบทที่อยู่แถวชายป่า ขอบวงไขในแหล่งน้ำ แอ่งน้ำสะอาด ธารน้ำไหล ยุงชนิดนี้ชอบกัดคนในเวลาพลบค่ำ ตอนดึก และเช้านี้ เชื้อมาลาเรียที่พบในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี ๒ ชนิด ได้แก่

๑) พลาสโมเดียม ไวแวกซ์ (*Plasmodium vivax* - Pv) ระยะฟักตัวประมาณ ๘ - ๑๔ วัน

๒) พลาสมาเดียม ฟัลซิพารัม (*Plasmodium falciparum* - Pf) ระยะฟักตัวประมาณ ๗ - ๑๔ วัน ระยะที่มีการติดต่อ ยุงที่มากัดคนสามารถติดเชื้อได้ตลอดระยะเวลาที่คนนั้นมีเชื้อในกระแสเลือด ในผู้ป่วยไวแวกซ์ (*P.vivax*) ที่ได้รับการรักษาไม่เพียงพออาจจะเป็นแหล่งแพร่เชื้อได้ถึง ๑ - ๒ ปี และในฟัลซิพารัม (*P.falciparum*) ไม่เกิน ๑ ปี

ชนิดแรก เป็นสาเหตุของการก่อโรค มาลาเรียชนิดไวแวกซ์ ซึ่งพบได้ประมาณร้อยละ ๑๐ - ๓๐ มักไม่มีปัญหาต้อตา และมีโรคแทรกซ้อนน้อย แต่เชื้อสามารถหลบซ่อนอยู่ในตับได้นาน แม้ว่าจะรักษาหายแล้วก็อาจกำเริบได้บ่อย (ถ้าไม่ได้ให้ยาฆ่าเชื้อที่อยู่ในตับร่วมกับยาที่ฆ่าเชื้อในเลือด) อาจจะเป็น ๆ หาย ๆ เรื้อรังได้

ส่วนชนิดหลัง เป็นสาเหตุของการก่อโรค มาลาเรียชนิดฟัลซิพารัม ซึ่งพบได้ประมาณร้อยละ ๗๐ - ๙๐ มักต้อตา และมีโรคแทรกซ้อนร้ายแรง

อาการเริ่มแรกของไข้มาลาเรีย จะเป็นอาการคล้ายกับไข้หวัดใหญ่ คือ มีไข้ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัวและกล้ามเนื้อ บางครั้งอาจมีอาการคลื่นไส้และเบื่ออาหารได้

อาการจับไข้ขึ้นตรงกับระยะที่เชื้อในเม็ดเลือดแดงเจริญเต็มที่ แบ่งออกเป็น ๓ ระยะคือ

๑. ระยะหนาว จะมีอาการสั่น กินเวลา ๑๕ - ๖๐ นาที ต้องห่มผ้าหนา ๆ

๒. ระยะร้อน ไข้ขึ้นสูง ๔๐ - ๔๑ องศาเซลเซียส กินเวลา ๒ ชั่วโมง ปวดศีรษะมาก ปวดกระตุก

๓. ระยะเหงื่อออก จะเริ่มเหงื่อออก ไข้ค่อย ๆ ลดลงเป็นปกติ กินเวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง และจะรู้สึกอ่อนเพลียอยากจะนอนหลับ

อาการจับไข้หนาวสั่น อาจเป็นวันเว้นวัน ชนิดร้ายแรง ทุก ๓๖ ชั่วโมง (สำหรับมาลาเรียชนิดฟัลซิพารัม) หรือ จับไข้หนาวสั่น วันเว้นวันชนิดไม่ร้ายแรง ทุก ๔๘ ชั่วโมง (สำหรับมาลาเรียชนิดไวแวกซ์)

คุณตาประทีป ยังได้เล่าความรู้เรื่องไข้มาลาเรียเพิ่มเติมอีกว่า หลังเป็นไข้ครั้งแรกจนหายจากอาการของมาลาเรียดีแล้ว อาจเป็นไข้มาลาเรียอีกครั้งหนึ่ง ทั้งที่ไม่ถูกยุงกัด เรียกว่า ไข้กลับ ซึ่งมีสาเหตุจากเชื้อที่กบดานอยู่ในตับ เชื้อมาลาเรียที่มีอาการรุนแรงและมีภาวะแทรกซ้อน โดยมากเกิดจาก *P.falciparum* มักเกิดในเด็ก อาจมีอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มาลาเรียขึ้นสมอง, โลหิตจางอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญในเด็ก, ช็อค มีความดันโลหิตต่ำ ตัวเย็น, ชัก, เลือดเป็นกรด อัตราเสียชีวิตของเด็กที่เป็นมาลาเรียขึ้นสมองอยู่ระหว่างร้อยละ ๑๐ - ๔๐ ส่วนใหญ่จะเสียชีวิต

คุณตาประทีป เล่าว่าในการตรวจรักษาของพนักงานเย็บบ้านที่จะต้องมูอุปกรณ์ไปทุกครั้ง คือ แผ่นกระจกสไลด์ เข็มเจาะเลือด แอลกอฮอล์ และสำลี โดยเจ้าหน้าที่พนักงานเย็บบ้านจะเก็บตัวอย่างเลือด โดยการเจาะเลือดจากปลายนิ้วผู้ป่วย พร้อมทั้งเขียนสไลด์ระบุรายละเอียดผู้ป่วย เช่น รหัสที่บ้าน ชื่อ วันที่ในการเจาะเลือดโดยมีวิธีทำ คือใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์ ทำความสะอาดปลายนิ้วที่เจาะเลือด แล้วเจาะเลือดหยดลงบนกระจกสไลด์ หลังจากนั้นเก็บตัวอย่างเลือดนี้ส่งไปหน่วยที่ ๕ อำเภอดะพานหิน จังหวัดพิจิตร เพื่อให้ทางหน่วยตรวจวินิจฉัยโรค เก็บตัวอย่างโดยเตรียมสารบัพเฟอร์เหลวในแผ่นสไลด์ที่จะย้อม ย้อมนาน ๑๐ นาที เมื่อครบ ๑๐ นาที ใช้น้ำกลั่นเหลวซัก ๆ ในกระจกสไลด์ เพื่อไล่สีออก แล้วนำไปตรวจด้วยกล้องจุลทรรศน์เพื่อตรวจหาเชื้อมาลาเรีย

สำหรับมาลาเรียชนิดไวแวกซ์ จะให้ยาคลอโรควิน (chloroquine) ร่วมกับ ไพรมาควิน (primaquine) ยาชนิดหลังช่วยฆ่าเชื้อมาลาเรียที่หลบอยู่ในตับเพื่อป้องกันไม่ให้กลับมาเป็นซ้ำ

สำหรับมาลาเรียชนิดฟลซิพารัม จะมีสูตรยารักษาในเลือดอยู่หลายสูตร

- ควินิน (quinine) ร่วมกับ ดอกซีไซคลิน (doxycycline)
- เมโฟลควิน (mefloquine)
- อาร์ทีซูนเต (artesunate)

คุณตาประยูร เล่าว่า ในสมัยนั้นชาวบ้านรักษาโรคมาลาเรียหายเองก็มี โดยนำเปลือกของต้นสะเดามา ตองกับเหล้าป่า แล้วนำมากินวันละเป็ก เพราะในยาดองเหล้าจะมีสารตัวหนึ่งชื่อควินิน สามารถฆ่าเชื้อมาลาเรียได้เป็นความรู้ที่ได้จากหมอประจำหมู่บ้าน

เจ้าหน้าที่พนักงานเยี่ยมบ้าน จะลงพื้นที่ตามหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีความรู้ป้องกัน เนื่องจากไม่มีวัคซีน หากต้องเข้าป่าหรือไปในพื้นที่เสี่ยงควรป้องกันตนเอง ดังนี้

๑. สวมใส่เสื้อผ้าปกคลุมแขนขาให้มิดชิด

๒. นอนในมุ้ง

๓. จุดยากันยุง

๔. ทายากันยุง

๕. หลีกเลี่ยงการเข้าไปในพื้นที่ที่มีการแพร่กระจายโรคสูง

และจะมีเจ้าหน้าที่แผนกพ่นยาดีดีที ฉีดพ่นหมอกควันกำจัดยุง อุปกรณ์ที่ต้องเตรียม ดังนี้

๑. เครื่องพ่นหมอกควัน (ดีดีที) แบบสะพายไหล่

๒. ถังผสมยาเคมี

๓. เป้สำหรับใส่ยาดีดีที

๔. ยาดีดีที เป็นผงสีขาวบรรจุเป็นถุง ถุงละ ๕๐๐ กรัม

ชาวบ้านในหลาย ๆ บ้านปฏิเสธไม่ให้เข้าไปพ่นในบ้าน คือ กลิ่นเหม็นของน้ำมันและละอองน้ำมันที่ผสมสารเคมีตกลงพื้น ทำให้พื้นลื่นได้ ดังนั้นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่มีโรคมาลาเรียระบาดส่วนใหญ่เด็กจะเสียชีวิตมากกว่าผู้ใหญ่ และส่วนมากจะใช้วิธีฝังศพของผู้เสียชีวิต

เหตุผลที่คุณตาประทับใจ ลาออกจากการทำงานเป็นพนักงานเยี่ยมบ้าน เพราะไม่ชอบการทำงานในแบบเดิมซ้ำ ๆ อยากที่จะเรียนรู้การทำงานในแบบอื่น ๆ ที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอและได้ให้ข้อคิดว่า “การขอย้ายอยู่กับที่ ก็คือการขุดหลุมฝังตัวเอง”

ความภาคภูมิใจของคุณตาประทีปและคุณตาประยูร ที่ได้เข้ามาปฏิบัติงานกำจัดโรคไข้มาลาเรียได้ใช้
 ความรู้ความสามารถและประสบการณ์จากการอบรมมาช่วยรักษาชีวิตประชาชนให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น

อาหารพื้นถิ่น

บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

อาหาร ถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของผู้คนและชุมชน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงโภชนาการ และความเป็นอยู่ของชาวบ้านอำเภศรีเทพ จึงเป็นแหล่งที่มาของอาหารพื้นบ้าน ผูกพันกับชีวิตของผู้คนและชุมชน อาหารถิ่นมีส่วน ที่บ่งบอกถึงวิถีของคนในชุมชน เราควรทำความรู้จักกับอาหารพื้นบ้าน หรืออาหารประจำถิ่นให้มากยิ่งขึ้น มีอาหารหวานคาว และการถนอมอาหาร มากมายหลายชนิด ดังจะได้กล่าวต่อไป ความสำคัญของอาหารจึงจำเป็นที่จะต้องมีการคัดสรร และสรรหาวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีประโยชน์ต่อร่างกาย ถูกหลักโภชนาการ จึงส่งผลถึงการพัฒนาการของร่างกาย สมอง และทำให้ผู้คนในชุมชนมีอายุยืน ทั้งนี้ ผักพื้นบ้านและอาหารต่าง ๆ ล้วนสอดแทรกภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้อย่างชาญฉลาดด้วยคุณสมบัติของโอเอสธาดูแล้ว

แกงอีเหี่ยว

ขั้นตอนการทำอีเหี่ยว หรือหน่อไม้ตากแห้ง

นำหน่อไม้สดมาปอกเปลือกออกให้หมดเหลือไว้เฉพาะเนื้อหน่อไม้ แล้วนำมาสับ หรือว่าฝานเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วนำน้ำใส่หม้อต้ม พอน้ำเดือดนำหน่อไม้ใส่ลงไปแล้วต้มจนเดือด รอจนกว่าเนื้อหน่อไม้จะมีลักษณะเป็นสีเหลืองอ่อน แล้วนำออก รอให้สะเด็ดจนน้ำแห้ง เสร็จแล้วนำออกไปตากแดด ประมาณ ๒ - ๓ วัน จนกว่าหน่อไม้แห้งสนิทเพื่อป้องกันไม่ให้หน่อไม้ขึ้นรา สามารถเก็บไว้รับประทานได้เป็นปี แต่ก่อนนำมาปรุงอาหารจะต้องนำไปแช่น้ำทิ้งไว้ประมาณ ๑ คืน เพื่อให้อีเหี่ยว นิ่ม

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกสด ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. กระชาย ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. อีเหี่ยว หรือหน่อไม้ตากแห้ง ๒. พริกแกง ๓. ปลาร้า ๔. ชูรส ๕. น้ำปลา ๖. ใบย่านาง ๗. ถั่วดำ ๘. ใบโหระพา ๙. หนั้หมู (กากหมู หรือหมูสามชั้น)

วิธีการและขั้นตอนการทำแกงอีเหี่ยว

นำอีเหี่ยวมาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ จนละเอียด แล้วนำใบย่านางมาคั้นใส่หม้อทิ้งไว้ กะปริมาณให้พอเหมาะกับอีเหี่ยวที่เราเตรียมไว้ แล้วนำอีเหี่ยวที่เราเตรียมไว้ใส่ลงในหม้อใบย่านาง เสร็จแล้วนำเมล็ดถั่วดำที่คั่วสุกแล้ว โดยกะเทาะเปลือกถั่วดำออกให้หมด แล้วนำถั่วดำมาตำพอแหลกไม่ต้องให้ละเอียดมาก แล้วนำใส่ลงในหม้อ จากนั้นนำหม้อแกงไปตั้งไฟ ถ้าเมล็ดถั่วดำสุกแล้วให้นำปลาร้าใส่ลงไป ต้องขยี้เนื้อปลาร้าลงไปด้วยเพื่อเพิ่มความอร่อยยิ่งขึ้น นำพริกแกงที่เตรียมไว้ใส่ลงไป แล้วปรุงรสตามชอบ เสร็จแล้วใส่ใบโหระพา หรือจะใส่หนั้หมู กากหมู หรือหมูสามชั้น ก็ได้

แกงลูกตำลึง

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. ลูกตำลึงเขียว ๒. ปลาอย่าง (หมูสามชั้น หรือเนื้อหมู) ๓. พริกแกง ๔. ใบแมงลัก ๕. ปลาร้า
๖. ชูรส

วิธีการและขั้นตอนการแกงลูกตำลึง

๑. นำลูกตำลึงเขียว มาตำโดยไม่ต้องให้แหลกมากนัก แล้วนำมาคั้นน้ำออกทิ้งให้หมด
๒. นำหม้อใส่น้ำตั้งไฟให้เดือด แล้วใส่ลูกตำลึงที่เตรียมไว้ลงไป
๓. พอเดือดใส่พริกแกง ปลาร้า ข้าวคั่วลงไป ในหม้อ รอให้เดือดอีกรอบเพื่อให้ของทุกอย่างสุก
๔. เสร็จแล้วปรุงรสตามชอบ พร้อมกับใส่ใบแมงลักลงไป แล้วยกหม้อลง

แกงบุก

บุก เป็นพืชชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นตามที่สูง หรือตามพื้นราบก็มีประปราย และเป็นบริเวณที่มีความชุ่มชื้นของดินส่วนมากจะเกิดในฤดูฝน ประเภทของบุกแบ่งออกได้เป็น ๓ อย่าง คือ บุกโร บุกอีเหียด บุกลาย เป็นต้น ส่วนใหญ่บุกที่นิยมนำมาปรุงอาหารส่วนมากจะเป็นบุกลาย

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. บุก ๒. ปลาอย่าง (หมูสามชั้น หรือเนื้อหมู) ๓. พริกแกง ๔. มะขามเปียก ๕. ปลาร้า
๖. ชูรส ๗. น้ำปลา

วิธีการและขั้นตอนการทำแกงบุก

๑. ปอกเปลือกบุกออกให้หมด แล้วหั่นบุกเป็นชิ้น ๆ ประมาณ ๑ ซม
๒. ต้มน้ำให้เดือด แล้วนำบุกที่เตรียมไว้ใส่ลงไป รอจนกว่าบุกจะเปื่อย แล้วนำปลาร้าใส่ลงไป ตามด้วยเครื่องแกงที่เตรียมไว้ ใส่ลงไปพร้อมกับปลาร้า และน้ำมะขามเปียก
๓. เสร็จแล้วปรุงรสตามชอบ

แกงมะเขือเหลือง

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. มะเขือเหลือง ๒. หมูสามชั้น (หรือเนื้อหมู) ๓. พริกแกง ๔. ข้าวคั่ว ๕. ปลาร้า
๖. ชูรส ๗. น้ำปลา ๘. น้ำมันพืช ๙. ใบกะเพรา

วิธีการและขั้นตอนการทำแกงมะเขือเหลือง

๑. นำพริกแกงมาผัดกับน้ำมันพืช
๒. หลังจากเครื่องแกงหอมแล้วใส่หมูสามชั้นลงไปผัดให้เข้ากัน
๓. แล้วใส่ข้าวคั่ว ปลาร้า และเติมน้ำลงไปพอขลุกขลิก
๔. พอสุกแล้วปรุงรสตามชอบ พอเดือดอีกครั้งให้นำใบกะเพราใส่ลงไป

แกงมะเขือเหลือง

ลาบปลาดุก

ส่วนประกอบเครื่องลาบ

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. ปลาดุก ๒. มะเขือเจ้าพระยา ๓. มะขามเปียก ๔. ข้าวคั่ว ๕. ปลาร้า

๖. ชูรส ๗. น้ำปลา ๘. ต้นหอม ๙. ผักชีใบเลื่อย ๑๐. พริกป่น

วิธีการและขั้นตอนการลาบปลาดุก

๑. ปิ้งปลาดุกสุกแล้ว รอให้เย็นแล้วแกะก้างปลาออก นำปลาดุกที่ได้มาสับให้ละเอียด

๒. ปิ้งมะเขือเจ้าพระยา แล้วนำมาปอกเปลือกออกให้หมด แล้วสับให้ละเอียด

๓. นำปลาดุกกับมะเขือเจ้าพระยา โขลกรวมกันโดยให้เนื้อปลากับเนื้อมะเขือเจ้าพระยาจนเป็นเนื้อเดียวกันแล้วนำน้ำมะขามเปียกขยำให้ได้รสชาติพอดีตามชอบ

๔. นำเครื่องลาบที่เตรียมไว้ มาผสมลงไปปรุงรสตามด้วย น้ำปลา ข้าวคั่ว และพริกป่น

๕. เสร็จแล้วโรยด้วย ต้นหอม ผักชีใบเลื่อย เคล้าให้เข้ากัน

อาหารหวาน

ขนมตาล

ส่วนประกอบ

๑. ลูกตาลสุก ๒. แป้งข้าวเจ้า ๓. กะทิ ๔. น้ำตาลทราย ๕. ผงฟู ๖. มะพร้าวขูด

วิธีการและขั้นตอนการทำขนมตาล

๑. ปอกเปลือกตาลออกให้หมด แล้วนำตาลมาบีบแล้วนำเนื้อตาลกรองใส่ถุงผ้ามัดปากถุงไว้แล้วแขวนโยยไว้เพื่อให้ตาลแห้ง ลักษณะน้ำของตาลจะไหลออกจนหมดจะเหลือเฉพาะเนื้อตาลเท่านั้น
๒. สัดส่วนของการทำขนมตาล นำเนื้อตาลที่ได้ประมาณ ๓ ชีดครึ่ง เป็นสัดส่วนที่นิยมใช้สำหรับรับประทานในครัวเรือน
๓. ผสมแป้งข้าวเจ้าลงไป ครึ่งกิโลกรัม คลุกเคล้าให้เข้ากัน
๔. ใส่น้ำลงไปประมาณ ๔ ชีด
๕. ใส่น้ำตาลทรายลงไปประมาณ ๔ ชีด
๖. เติมผงฟูลงไปประมาณ ๒ ห่อ แล้วผสมทุกอย่างให้เข้ากัน
๗. หยอดขนมตาลที่ผสมเสร็จแล้วลงไปถ้วยเล็ก ๆ หรือจะทำเป็นกระทงใบตองก็ได้ เสร็จแล้วนำมะพร้าวที่ขูดไว้โรยใส่ในถ้วยขนมตาล เสร็จแล้วนำขนมตาลไปนึ่ง ประมาณ ๒๐ นาที ก็สามารถยกออกจากเตาได้เลย

เคล็ดลับในการทำขนมตาล

เคล็ดลับในการทำขนมตาลให้ฟู จะต้องใช้ไฟจากเตาแรงตลอดเวลา ไม่เช่นนั้นจะทำให้ขนมตาลด้านได้

ขนมบูก

ส่วนประกอบ

๑. บูก ๒. แป้งข้าวเจ้า ๓. แป้งมัน ๔. น้ำตาลปีบ ๕. มะพร้าวขูดใช้สำหรับโรยหน้าขนมบูก

วิธีการและขั้นตอนการทำขนมบูก

๑. ปอกเปลือกบูกออกให้หมด เสร็จแล้วหั่นชิ้นบูกเป็นข้อ ๆ
๒. นำน้ำสะอาดมาต้มให้เดือด แล้วนำบูกที่หั่นเตรียมไว้ใส่ลงไป รอจนกว่าบูกจะสุก พอบูกเย็นแล้วนำบูกมาเคล้ากับแป้งข้าวเจ้าให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน
๓. แล้วนำแป้งมันผสมไม่ต้องมากนัก เพราะว่าแป้งมันจะทำให้ขนมบูกเกิดความใส เท่านั้น
๔. นำน้ำตาลปีบใส่ลงไปพอประมาณ แล้วนำทุกอย่างมาเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน
๕. ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการห่อขนมบูกโดยใช้ใบตอง ก่อนจะห่อให้นำมะพร้าวที่ขูดไว้โรยหน้า เสร็จแล้วนำนึ่งให้สุกประมาณครึ่งชั่วโมงก็ยกลงได้เลย

เคล็ดลับในการทำขนมบุก

แป้งมันที่ใช้ในการผสมกับขนมบุก ใช้สำหรับทำให้ขนมเกิดความใสขึ้นจนารับประทาน

ขนมห่อโบราณ

ส่วนประกอบ

๑. แป้งข้าวเหนียว ๒. กะทิ ๓. มะพร้าวขูด ๔. ถั่วดำ ๕. เกลือ ๖. น้ำตาลปีบ

วิธีการและขั้นตอนการทำขนมห่อโบราณ

๑. เตรียมมะพร้าวขูดไว้เพื่อทำไส้ขนมหวาน
๒. นำเอาถั่วดำไปคั่วให้สุก แล้วนำออกมาผึ่งให้เย็น แล้วให้กะเทาะเปลือกถั่วดำออกให้หมด
๓. เสร็จแล้วนำถั่วดำไปผสมกับมะพร้าวที่ขูดเตรียมไว้
๔. เคี่ยวน้ำกะทิให้แตกมันเสร็จแล้วนำถั่วดำคั่วกับมะพร้าวขูด ใส่ลงไปรอจนกว่าถั่วดำเปื่อยแล้วจึงใส่น้ำตาลปีบและเกลือลงไป พอสุกให้พักไว้ให้เย็นเพื่อร่อนเป็นลูกกลม ๆ เพื่อทำเป็นไส้ขนมโบราณ
๕. นำแป้งข้าวเจ้ามาผสมกับน้ำเปล่าแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน จนสามารถปั้นเป็นลูกได้ นำไส้ที่เตรียมไว้มาทำเป็นก้อนเล็ก ๆ ใส่ตรงกลางก้อนแป้งข้าวเจ้า
๖. นำใบตองมาห่อเสร็จแล้วนำไปนึ่งประมาณครึ่งชั่วโมงก็สุก แล้วนำมารับประทานได้เลย

อาหารพื้นถิ่น

บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

อาหาร ถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของผู้คนและชุมชน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงโภชนาการ และความเป็นอยู่ของชาวบ้านอำเภอศรีเทพ จึงเป็นแหล่งที่มาของอาหารพื้นบ้าน ผูกพันกับชีวิตของผู้คนและชุมชน อาหารถิ่นมีส่วน ที่บ่งบอกถึงวิถีของคนในชุมชน เราควรทำความรู้จักกับอาหารพื้นบ้าน หรืออาหารประจำถิ่นให้มากยิ่งขึ้น มีอาหารหวานคาว และการถนอมอาหาร มากมายหลายชนิด ดังจะได้กล่าวต่อไป ความสำคัญของอาหารจึงจำเป็นที่จะต้องมีการคัดสรร และสรรหาวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีประโยชน์ต่อร่างกาย ถูกหลักโภชนาการ จึงส่งผลถึงการพัฒนาการของร่างกาย สมอง และทำให้ผู้คนในชุมชนมีอายุยืน ทั้งนี้ ผักพื้นบ้านและอาหารต่าง ๆ ล้วนสอดแทรกภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้อย่างชาญฉลาดด้วยคุณสมบัติของโอเอสธาดูแล้ว

แกงอีเหี่ยว

ขั้นตอนการทำอีเหี่ยว หรือหน่อไม้ตากแห้ง

นำหน่อไม้สดมาปอกเปลือกออกให้หมดเหลือไว้เฉพาะเนื้อหน่อไม้ แล้วนำมาสับ หรือว่าฝานเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วนำน้ำใส่หม้อต้ม พอน้ำเดือดนำหน่อไม้ใส่ลงไปแล้วต้มจนเดือด รอจนกว่าเนื้อหน่อไม้จะมีลักษณะเป็นสีเหลืองอ่อน แล้วนำออก รอให้สะเด็ดจนน้ำแห้ง เสร็จแล้วนำออกไปตากแดด ประมาณ ๒ - ๓ วัน จนกว่าหน่อไม้แห้งสนิทเพื่อป้องกันไม่ให้หน่อไม้ขึ้นรา สามารถเก็บไว้รับประทานได้เป็นปี แต่ก่อนนำมาปรุงอาหารจะต้องนำไปแช่น้ำทิ้งไว้ประมาณ ๑ คืน เพื่อให้อีเหี่ยว นิ่ม

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกสด ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. กระชาย ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. อีเหี่ยว หรือหน่อไม้ตากแห้ง ๒. พริกแกง ๓. ปลาร้า ๔. ชูรส ๕. น้ำปลา ๖. ใบย่านาง ๗. ถั่วดำ ๘. ใบโหระพา ๙. หนั๋งหมู (กากหมู หรือหมูสามชั้น)

วิธีการและขั้นตอนการทำแกงอีเหี่ยว

นำอีเหี่ยวมาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ จนละเอียด แล้วนำใบย่านางมาคั้นใส่หม้อทิ้งไว้ กะปริมาณให้พอเหมาะกับอีเหี่ยวที่เราเตรียมไว้ แล้วนำอีเหี่ยวที่เราเตรียมไว้ใส่ลงในหม้อใบย่านาง เสร็จแล้วนำเมล็ดถั่วดำที่คั่วสุกแล้ว โดยกะเทาะเปลือกถั่วดำออกให้หมด แล้วนำถั่วดำมาตำพอแหลกไม่ต้องให้ละเอียดมาก แล้วนำใส่ลงในหม้อ จากนั้นนำหม้อแกงไปตั้งไฟ ถ้าเมล็ดถั่วดำสุกแล้วให้นำปลาร้าใส่ลงไป ต้องขยี้เนื้อปลาร้าลงไปด้วยเพื่อเพิ่มความอร่อยยิ่งขึ้น นำพริกแกงที่เตรียมไว้ใส่ลงไป แล้วปรุงรสตามชอบ เสร็จแล้วใส่ใบโหระพา หรือจะใส่หนั๋งหมู กากหมู หรือหมูสามชั้น ก็ได้

แกงลูกตำลึง

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. ลูกตำลึงเขียว ๒. ปลาอย่าง (หมูสามชั้น หรือเนื้อหมู) ๓. พริกแกง ๔. ใบแมงลัก ๕. ปลาร้า
๖. ชูรส

วิธีการและขั้นตอนการแกงลูกตำลึง

๑. นำลูกตำลึงเขียว มาตำโดยไม่ต้องให้แหลกมากนัก แล้วนำมาคั้นน้ำออกทิ้งให้หมด
๒. นำหม้อใส่น้ำตั้งไฟให้เดือด แล้วใส่ลูกตำลึงที่เตรียมไว้ลงไป
๓. พอเดือดใส่พริกแกง ปลาร้า ข้าวคั่วลงไป ในหม้อ รอให้เดือดอีกรอบเพื่อให้ของทุกอย่างสุก
๔. เสร็จแล้วปรุงรสตามชอบ พร้อมกับใส่ใบแมงลักลงไป แล้วยกหม้อลง

แกงบุก

บุก เป็นพืชชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นตามที่สูง หรือตามพื้นราบก็มีประปราย และเป็นบริเวณที่มีความชุ่มชื้นของดินส่วนมากจะเกิดในฤดูฝน ประเภทของบุกแบ่งออกได้เป็น ๓ อย่าง คือ บุกโร บุกอีเหียด บุกลาย เป็นต้น ส่วนใหญ่บุกที่นิยมนำมาปรุงอาหารส่วนมากจะเป็นบุกลาย

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. บุก ๒. ปลาอย่าง (หมูสามชั้น หรือเนื้อหมู) ๓. พริกแกง ๔. มะขามเปียก ๕. ปลาร้า
๖. ชูรส ๗. น้ำปลา

วิธีการและขั้นตอนการทำแกงบุก

๑. ปอกเปลือกบุกออกให้หมด แล้วหั่นบุกเป็นชิ้น ๆ ประมาณ ๑ ซม
๒. ต้มน้ำให้เดือด แล้วนำบุกที่เตรียมไว้ใส่ลงไป รอจนกว่าบุกจะเปื่อย แล้วนำปลาร้าใส่ลงไป ตามด้วยเครื่องแกงที่เตรียมไว้ ใส่ลงไปพร้อมกับปลาร้า และน้ำมะขามเปียก
๓. เสร็จแล้วปรุงรสตามชอบ

แกงมะเขือเหลือง

ส่วนประกอบเครื่องแกง

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. มะเขือเหลือง ๒. หมูสามชั้น (หรือเนื้อหมู) ๓. พริกแกง ๔. ข้าวคั่ว ๕. ปลาร้า
๖. ชูรส ๗. น้ำปลา ๘. น้ำมันพืช ๙. ใบกะเพรา

วิธีการและขั้นตอนการทำแกงมะเขือเหลือง

๑. นำพริกแกงมาผัดกับน้ำมันพืช
๒. หลังจากเครื่องแกงหอมแล้วใส่หมูสามชั้นลงไปผัดให้เข้ากัน
๓. แล้วใส่ข้าวคั่ว ปลาร้า และเติมน้ำลงไปพอขลุกขลิก
๔. พอสุกแล้วปรุงรสตามชอบ พอเดือดอีกครั้งให้นำใบกะเพราใส่ลงไป

แกงมะเขือเหลือง

ลาบปลาดุก

ส่วนประกอบเครื่องลาบ

๑. พริกแห้ง ๒. หอม ๓. กระเทียม ๔. ตะไคร้ ๕. ใบมะกรูด

ส่วนประกอบ

๑. ปลาดุก ๒. มะเขือเจ้าพระยา ๓. มะขามเปียก ๔. ข้าวคั่ว ๕. ปลาร้า

๖. ชูรส ๗. น้ำปลา ๘. ต้นหอม ๙. ผักชีใบเลื่อย ๑๐. พริกป่น

วิธีการและขั้นตอนการลาบปลาดุก

๑. ปิ้งปลาดุกสุกแล้ว รอให้เย็นแล้วแกะก้างปลาออก นำปลาดุกที่ได้มาสับให้ละเอียด

๒. ปิ้งมะเขือเจ้าพระยา แล้วนำมาปอกเปลือกออกให้หมด แล้วสับให้ละเอียด

๓. นำปลาดุกกับมะเขือเจ้าพระยา โขลกรวมกันโดยให้เนื้อปลากับเนื้อมะเขือเจ้าพระยาจนเป็นเนื้อเดียวกันแล้วนำน้ำมะขามเปียกขยำให้ได้รสชาติพอดีตามชอบ

๔. นำเครื่องลาบที่เตรียมไว้ มาผสมลงไปปรุงรสตามด้วย น้ำปลา ข้าวคั่ว และพริกป่น

๕. เสร็จแล้วโรยด้วย ต้นหอม ผักชีใบเลื่อย เคล้าให้เข้ากัน

อาหารหวาน

ขนมตาล

ส่วนประกอบ

๑. ลูกตาลสุก ๒. แป้งข้าวเจ้า ๓. กะทิ ๔. น้ำตาลทราย ๕. ผงฟู ๖. มะพร้าวขูด

วิธีการและขั้นตอนการทำขนมตาล

๑. ปอกเปลือกตาลออกให้หมด แล้วนำตาลมาบีบแล้วนำเนื้อตาลกรองใส่ถุงผ้ามัดปากถุงไว้แล้วแขวนโยยไว้เพื่อให้ตาลแห้ง ลักษณะน้ำของตาลจะไหลออกจนหมดจะเหลือเฉพาะเนื้อตาลเท่านั้น
๒. สัดส่วนของการทำขนมตาล นำเนื้อตาลที่ได้ประมาณ ๓ ชีดครึ่ง เป็นสัดส่วนที่นิยมใช้สำหรับรับประทานในครัวเรือน
๓. ผสมแป้งข้าวเจ้าลงไป ครึ่งกิโลกรัม คลุกเคล้าให้เข้ากัน
๔. ใส่น้ำลงไปประมาณ ๔ ชีด
๕. ใส่น้ำตาลทรายลงไปประมาณ ๔ ชีด
๖. เติมผงฟูลงไปประมาณ ๒ ห่อ แล้วผสมทุกอย่างให้เข้ากัน
๗. หยอดขนมตาลที่ผสมเสร็จแล้วลงไปถ้วยเล็ก ๆ หรือจะทำเป็นกระทงใบตองก็ได้ เสร็จแล้วนำมะพร้าวที่ขูดไว้โรยใส่ในถ้วยขนมตาล เสร็จแล้วนำขนมตาลไปนึ่ง ประมาณ ๒๐ นาที ก็สามารถยกออกจากเตาได้เลย

เคล็ดลับในการทำขนมตาล

เคล็ดลับในการทำขนมตาลให้ฟู จะต้องใช้ไฟจากเตาแรงตลอดเวลา ไม่เช่นนั้นจะทำให้ขนมตาลด้านได้

ขนมบูก

ส่วนประกอบ

๑. บูก ๒. แป้งข้าวเจ้า ๓. แป้งมัน ๔. น้ำตาลปีบ ๕. มะพร้าวขูดใช้สำหรับโรยหน้าขนมบูก

วิธีการและขั้นตอนการทำขนมบูก

๑. ปอกเปลือกบูกออกให้หมด เสร็จแล้วหั่นชิ้นบูกเป็นข้อ ๆ
๒. นำน้ำสะอาดมาต้มให้เดือด แล้วนำบูกที่หั่นเตรียมไว้ใส่ลงไป รอจนกว่าบูกจะสุก พอบูกเย็นแล้วนำบูกมาเคล้ากับแป้งข้าวเจ้าให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน
๓. แล้วนำแป้งมันผสมไม่ต้องมากนัก เพราะว่าแป้งมันจะทำให้ขนมบูกเกิดความใส เท่านั้น
๔. นำน้ำตาลปีบใส่ลงไปพอประมาณ แล้วนำทุกอย่างมาเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน
๕. ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการห่อขนมบูกโดยใช้ใบตอง ก่อนจะห่อให้นำมะพร้าวที่ขูดไว้โรยหน้า เสร็จแล้วนำนึ่งให้สุกประมาณครึ่งชั่วโมงก็ยกลงได้เลย

เคล็ดลับในการทำขนมบุก

แป้งมันที่ใช้ในการผสมกับขนมบุก ใช้สำหรับทำให้ขนมเกิดความใสขึ้นจนารับประทาน

ขนมห่อโบราณ

ส่วนประกอบ

๑. แป้งข้าวเหนียว ๒. กะทิ ๓. มะพร้าวขูด ๔. ถั่วดำ ๕. เกลือ ๖. น้ำตาลปีบ

วิธีการและขั้นตอนการทำขนมห่อโบราณ

๑. เตรียมมะพร้าวขูดไว้เพื่อทำไส้ขนมหวาน
๒. นำเอาถั่วดำไปคั่วให้สุก แล้วนำออกมาผึ่งให้เย็น แล้วให้กะเทาะเปลือกถั่วดำออกให้หมด
๓. เสร็จแล้วนำถั่วดำไปผสมกับมะพร้าวที่ขูดเตรียมไว้
๔. เคี่ยวน้ำกะทิให้แตกมันเสร็จแล้วนำถั่วดำคั่วกับมะพร้าวขูด ใส่ลงไปรอจนกว่าถั่วดำเปื่อยแล้วจึงใส่น้ำตาลปีบและเกลือลงไป พอสุกให้พักไว้ให้เย็นเพื่อร่อนเป็นลูกกลม ๆ เพื่อทำเป็นไส้ขนมโบราณ
๕. นำแป้งข้าวเจ้ามาผสมกับน้ำเปล่าแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน จนสามารถปั้นเป็นลูกได้ นำไส้ที่เตรียมไว้มาทำเป็นก้อนเล็ก ๆ ใส่ตรงกลางก้อนแป้งข้าวเจ้า
๖. นำใบตองมาห่อเสร็จแล้วนำไปนึ่งประมาณครึ่งชั่วโมงก็สุก แล้วนำมารับประทานได้เลย

การถนอมอาหาร

บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

การถนอมอาหาร เป็นการเก็บรักษาอาหารหรือเป็นการแปรรูปอาหาร ทำให้อยู่ได้นานโดยไม่บูดไม่เสีย และผลการถนอมอาหารจะช่วยให้การยืดอายุของอาหารได้เป็นอย่างดี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นทั้งในด้านสี กลิ่น รส เนื้อสัมผัส และยังคงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารไว้ การถนอมอาหารจึงเป็นกระบวนการของการแปรรูป ด้วยวิธีหลาย ๆ อย่าง อาทิเช่น การดอง การแช่อิ่ม การกวน การตากแห้ง และการเชื่อม เป็นต้น

ภูมิปัญญาของประชาชนชาวบ้านนาตะกวด คือตัวอย่างที่ดีของชุมชนหนึ่งที่จริงโรงการถนอมอาหารได้อย่างแยบคาย ซึ่งจะกล่าวพอสังเขป ดังนี้ ในระหว่างต้นฝนจะมีน้ำมาก แต่พอเข้าต้นหน้าแล้ง น้ำก็จะเริ่มลดลง ในระยะนี้ เป็นเวลาที่ปลาเล็กปลาน้อยขึ้นมาเป็นจำนวนมากตามตม หรือแก่งต่าง ๆ หรือตามแม่น้ำลำคลอง คนก็จะมาจับปลาเอามากินกัน แต่ปลามันมีจำนวนมากเกินกว่าที่จะกินกันได้หมด จะทิ้งก็เสียดาย จึงนำมาใส่เกลือเก็บไว้กินได้ตลอดปี แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังใส่เกลือไม่ทัน จึงได้นำปลาทั้งหมดมาทำปลาร้าเก็บไว้กินกันได้ตลอดปี

การหมักปลาร้า (สูตรนางสาวพินพร ตระกูลอ่อน)

ส่วนประกอบ

๑. ปลาขาว ๒. ปลาสวาย ๓. เกลือเม็ด ๔. ข้าวคั่ว ๕. ผ้าขาว

การใช้ผ้าขาวมัดยางให้แน่น

วิธีการและขั้นตอนการทำปลาร้า

๑. นำปลาขาว ปลาสร้อย หรือปลาอะไรก็ได้สามารถนำมาทำปลาร้าได้หมด
๒. ถอดเกล็ดปลา ตัดหัว ตัดหาง ตัดครีบ ออกให้หมด
๓. แล้วนำปลาล้างน้ำเปล่าประมาณ ๗ - ๘ ครั้ง แล้วเอาขึ้นปลาออก
๔. ล้างน้ำอีกครั้ง พอสะเด็ดน้ำแล้ว ให้นำเกลือเม็ดผสมตามสัดส่วน จำนวนปลา ๕ กิโลกรัม ใช้เกลือเม็ดประมาณ ๑ กิโลกรัม หรือ จำนวนปลา ๔ กิโลกรัม ใช้เกลือเม็ดประมาณ ๑ กิโลกรัม
๕. เคล้าปลาเกลือ ขยำจนเกลือละลาย หมักไว้ประมาณ ๑ เดือน แล้วจึงใส่ข้าวคั่ว

การนำข้าวคั่วที่ตำละเอียดเคล้ากับปลาร้าให้เข้ากัน

๖. ข้าวคั่วจะใช้ข้าวสารข้าวเจ้าควั่นเหลือง เสร็จแล้วนำมาตำหรือว่าปั่นก็ได้ ต้องตำให้ละเอียด เสร็จแล้วนำคลุกกับปลาร้าให้ทั่ว แล้วนำปลาใส่ไหไว้อีกประมาณ ๒ - ๓ เดือน สามารถรับประทานได้เลย แต่จะให้ดีต้องใช้เวลาประมาณ ๖ เดือน ใช้ผ้าขาวมัดยางให้แน่น ถ้าเอามาดูแล้วมีกลิ่นให้นำเกลือเม็ดเพิ่มลงไป แล้วรอไปอีกประมาณ ๑ เดือน ถ้านำออกมาแปรรูปเป็นอาหารถ้ายังมีกลิ่นอีกก็ให้นำเกลือเม็ดใส่เพิ่มลงไปอีก

การนำข้าวคั่วที่ตำละเอียดเคล้ากับปลาร้าให้เข้ากัน

จากการได้ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล ของชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ดังกล่าวมีพืชผัก และผลไม้ เป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้ทำการถนอมอาหารเพื่อสามารถเก็บไว้รับประทานได้เป็นระยะเวลานาน ขอยกตัวอย่างการทำ “อีเหี่ยว” ซึ่งเป็นการถนอมอาหารอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมทำกันทุกครัวเรือน “อีเหี่ยว” เป็นการนำหน่อไม้สดที่เก็บมาจากไร่จากสวนของชาวบ้านที่มีเป็นจำนวนมาก จึงได้คิดวิธีการถนอมอาหารจากหน่อไม้โดยนำหน่อไม้มาปอกเปลือกออกให้หมดเหลือไว้เฉพาะเนื้อของหน่อไม้แล้วนำมาสับ หรือซอยให้ละเอียด แล้วนำไปต้มให้สุก เสร็จแล้วนำออกมาให้สะเด็ดน้ำให้แห้ง แล้วจึงนำออกมาตากแดดจนกว่าจะแห้งสนิท โดยใช้ระยะเวลาประมาณ ๒ - ๓ วัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้หน่อไม้เกิดการขึ้นรา และสามารถเก็บไว้รับประทานได้เป็นปี

ผลไม้ที่นิยมมาถนอมอาหารอีกอย่างหนึ่งที่นิยมทำกันก็คือ มะขามเปียก วิธีการเก็บมะขามเปียกไว้ใช้ได้ นาน ๆ ทำได้โดยการนำมะขามเปียกมาและเมล็ดออกให้หมด แล้วใช้น้ำเกลือมาพรมพอประมาณ จากนั้นนำมะขามเปียกไปตากแดดให้แห้งสนิทแล้วนำมาปั่นเป็นก้อนกลม ๆ แล้วเก็บใส่โหลแก้วปิดฝาให้สนิทเพื่อไม่ให้อากาศเข้าไปแล้วสามารถเก็บไว้รับประทานได้ตลอดปี

ผักที่นิยมนำมาเก็บไว้ถนอมอาหารอีกชนิดหนึ่งคือ สะเดา โดยเก็บสะเดาจากต้นมาลวกกับน้ำร้อนที่ต้มให้เดือดก่อนแล้วนำสะเดาลงไปใช้เวลาไม่นาน แล้วนำออกเพื่อให้สะเด็ดน้ำ จึงนำสะเดาออกไปตากแดดประมาณ ๒ - ๓ วัน เพื่อให้สะเดาแห้งสนิท พอถึงนอกฤดูฤดูกาลก็นำสะเดาแห้งที่เราเก็บไว้ออกมาลวกกับน้ำร้อนเหมือนเดิมแล้วสามารถเก็บไว้รับประทานได้ตลอดปี

จะเห็นได้ว่า อาหารคือปัจจัยหนึ่งในสี่ของการดำรงชีวิตที่สำคัญของมนุษย์ การหิยบฉวยพืชผักพื้นเมืองมาประกอบอาหารผ่านกระบวนการลองผิดลองถูกมาเป็นลำดับหลายชั่วอายุคน จนทำให้การหุงหาต้ม แกง และกับข้าวนานาชนิด ตลอดจนการถนอมอาหารในรูปแบบต่าง ๆ สอดประสานกับวิถีชีวิตของคนไทย บ้านนาตะกรุดได้อย่างลงตัว ซึ่งภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ ยังคงดำเนินควบคู่กันไปกับโลกโซเซียลที่รุ่งเรืองในสังคมยุคปัจจุบันตลอดไป

ผักพืชพื้นบ้าน บ้านนาตะกรุด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

พืชพันธุ์ธัญญาหารมากมาย พืชผัก หรือพรรณไม้พื้นเมืองในท้องถิ่นที่ชาวบ้านนำมาบริโภคและใช้รักษาโรค เป็นผักเกิดในแหล่งธรรมชาติตามป่าเขา หนองบึง ริมน้ำ ตามไร่ หรือชาวบ้านนำมาปลูกไว้เพื่อความสะดวกในการเก็บประกอบอาหาร นับว่าเป็นอาหารหลักของชาวบ้านที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสุขภาพ

ใช้ประกอบอาหาร

ตำหยาน (กินกับน้ำพริก) ต้ม จิ้ม กินดิบ

สลิด (ต้มกินกับน้ำพริก)

สามสิบ (กินยอด เหมือนหน่อไม้ฝรั่ง)

ชะเลียด (กินยอด)

อีหนู (กินทั้งลูก ยอด)

อีตาด (แกง)

อีรุม (แกง)

มะระขี้นก เปราะ มะนบก

บุก (กินต้นกับหัว)

หัวเอื้อง (เหมือนหัวข่า กินหัว)

หัวสาคุ (หัวขาว ๆ)

ผักหวานบ้าน (แกง ต้ม นึ่ง)

ลูกมะสัง มะขวิด ลูกกาดลิ้น ลูกตะโก ลูกแพบ

ลูกตำลึงอ่อนสีเขียว (แกงกับมะเขือเหลือง)

ยอดซีก (ต้มจิ้มน้ำพริกเหมือนยอดมะรุม) ยอดจิก (ผัด) ยอดติ้ว (เปรี้ยว)

ผักกาดร่อ นิยมขึ้นในแม่น้ำเวล่าน้ำลด (จิ้มกินกับน้ำพริก)

ผักกะสัง (กินกับแกงหน่อไม้ กินกับน้ำพริก)

ไข่น้ำ (ห้ามผู้หญิงเป็นประจำเดือนลงไปเด็ดขาด เพราะจะทำให้ไข่น้ำตายหมด)

สรรพคุณทางยา

ใบย่านาง ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร คนที่เป็นเกา

เครื่องเทศหมา แก้วช้าง เรียกว่า **ลามยาหลาม** เอารากมาตำบดด้วยเปลือกตาลดแล้วให้กรองน้ำไว้
นำน้ำที่กรองได้มาใส่กระบอกข้าวหลามมาจุ่มปากเด็ก สำหรับเด็กที่ไม่อยากกินอาหาร

ใบมะกอก เอายอดมาลนไฟกินสามารถแก้คันบุงได้

ผักเขียว ช่วยบำรุงน้ำมัน นำมาต้มกับมันหมู กินทั้งน้ำกินทั้งหมู

ลูกยอ ช่วยบำรุงหัวใจ

มะเฟือง ช่วยบำรุงไต

ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผักพื้นบ้านสูญหาย หลายชนิดเริ่มหายาก อาจเกิดจากสภาพ
ภูมิอากาศพื้นที่ป่าถูกทำลาย ระบบนิเวศเปลี่ยนไป มีการขุดเจาะลอกใหม่เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ทางการเกษตร
ทำให้มีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ ไม่มีการถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้จักมากนัก

ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

จากเอกสารโบราณเรื่อง “เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค ๓ เล่าเรื่องเมืองเพชรบูรณ์” บันทึกโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวว่า

“...เที่ยวเมืองเพชรที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าแต่งไว้ครั้งไปตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ.๒๔๔๗...มีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งอยู่ใต้เมืองวิเชียรบุรีลงมาข้างฝั่งตะวันออกเหมือนกัน เมืองนี้เรียกว่าเมืองศรีเทพชื่อหนึ่ง อีกชื่อหนึ่งเรียกคำพระธุดงค์ว่า “เมืองภัยสาลี” อยู่ห่างลำน้ำสักขึ้นไปประมาณ ๑๕๐ เส้น แลอยู่ที่ป่าแดงพอจะไปได้ไม่ยากนัก เมื่อจะล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เอาม้าลงคอยรับที่ท่านาตะกุด อันเป็นที่จะขึ้นไปดูเมืองศรีเทพ...” (เอกสารจดหมายเหตุแห่งชาติร.๕,ม.๒.๑๔/๑๑๑)

ข้อมูลข้างต้นทำให้ทราบว่าบ้านนาตะกรุดตั้งเป็นชุมชนมาก่อนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพมาตรวจราชการในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ หากนับมาถึงปัจจุบันมากกว่า ๑๐๐ ปี บ้านนาตะกรุดถือเป็นชุมชนโบราณที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชุมชน เฉกเช่นสำเนียงภาษาที่ชาวบ้านนาตะกรุดเรียกว่าภาษาไทแดงหรือไทเบ็ง มีประเพณีวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น เช่น การละเล่นผีนางด้ง นางควายเพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝน พิธีกรรมสวดคาถาปลาช่อนเพื่อขอฝน การละเล่นรำไทโนในงานเฉลิมฉลองของหมู่บ้าน พิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น (ปรุงศรี กลิ่นเทศ, ๒๕๖๔)

บ้านนาตะกรุดมีภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงสลับกับลำห้วยเล็ก ๆ พื้นที่เหมาะแก่การอยู่อาศัยและประกอบอาชีพทำไร่และทำนา ทั้งนี้เพราะมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ในอดีตคนในหมู่บ้านนาตะกรุดจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่จะเก็บไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการจำหน่าย หากมีส่วนที่เหลือจากการบริโภคจะนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น เช่น เกลือ น้ำมัน หรือเครื่องมือทำการเกษตร (เสงี่ยม ศรีไพร, ๒๕๖๔)

หากย้อนกลับไปพิจารณาในเรื่องการดำเนินชีวิตและการเป็นอยู่ของชาวบ้านนาตะกรุดจะอยู่กันแบบระบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน หลังจากเสร็จสิ้นฤดูการเก็บเกี่ยวหรือวันหยุดชาวบ้านมักจะใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยผู้ชายจะทำเครื่องจักสานใช้ในครัวเรือน เครื่องจักสานใช้ในการเกษตร และผู้หญิงในหมู่บ้านจะต้องทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว เช่น ผ้านุ่ง ผ้าห่ม หรือผ้าที่ไว้ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ผ้าทอเกี่ยวกับการเกิด กล่าวคือผู้เป็นแม่ต้องทำการทอผ้าเพื่อใช้สำหรับห่อเด็กทารกแรกเกิด และผ้าทอผืนใหม่ชาวบ้านนาตะกรุดจะต้องเตรียมไว้เป็นสิ่งของกำนัลให้กับหมอต้าแยที่มาช่วยทำคลอด ผ้ากับงานบวช ชาวบ้านเชื่อว่า “ลูกชายที่บวชจะช่วยให้อบิดามารดาได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์” ผู้หญิงในครอบครัวจึงต้องช่วยกันทอผ้าที่ใช้ในการแต่งงาน ผ้าสบง ผ้าอังสะ และผ้าจีวร เป็นต้น ผ้ากับการแต่งงาน ทอผ้าในพิธีแต่งงานถือเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นหญิงอย่างสมบูรณ์ เพราะการทอผ้าต้องใช้ความขยัน ความอดทน ความพยายาม ความประณีต และความละเอียดอ่อนในทุกกระบวนการทอ หากหญิงสาวใดผ่านการทดสอบไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าปูที่นอนสำหรับใช้ในเรือนหอ การทอผ้าสำหรับใช้เป็นของสมมาในงานแต่งงานเพื่อใช้ไหว้แสดงความเคารพญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย การทอชุดเจ้าสาว - เจ้าบ่าวจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นในเชิงสัญลักษณ์ว่าหญิงสาวมีคุณสมบัติในการเป็นแม่เรือนแล้ว และฝ่ายแม่สามีจะ

เกิดความภาคภูมิใจว่าหญิงผู้นี้จะสามารถดูแลลูกชายของตนได้เป็นอย่างดี ผ้าทอกับการตาย ในอดีตชาวบ้านนาตะกุดจะมีการทอผ้าขาวเก็บไว้เพื่อใช้สำหรับพิธีศพ ซึ่งถือเป็นผ้าที่ทุกคนต่างหลีกเลี่ยงไม่พันและหากผู้ตายมีฐานะที่ดีลูกหลานจะนำผ้าชนิดหรือผ้าไหมมาคลุมโลงศพไว้ด้วย อาจกล่าวได้ว่าผ้าทอของชาวบ้านนาตะกุดมีบทบาทสำคัญกับวิถีการดำรงชีพมาอย่างยาวนาน

เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการพัฒนา (ยุคอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๐๔) มีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกมากขึ้น ส่งผลให้ได้รับอิทธิพลของชาวตะวันตกเข้ามาพร้อมกับอุตสาหกรรมสิ่งทอแทนงานหัตถกรรมผ้าทอมือ ประกอบกับหมู่บ้านนาตะกุดถูกระทบด้วยระบบสังคมสมัยใหม่ ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีครอบคลุมไปทั่วภูมิภาค เฉกเช่นระบบการคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน ระบบการสื่อสารที่สร้างความสะดวกและรวดเร็ว ระบบไฟฟ้าเข้าถึงทุกครัวเรือน เป็นต้น (สุริยา สมุทคุปต์, ๒๕๓๙) จากที่เคยอยู่กันแบบสังคมที่ค่อยเป็นค่อยไป กลายเป็นสังคมแห่งการแข่งขันที่ต้องเร่งผลผลิตเพื่อขายในการดำรงชีพ ส่งผลให้การสืบทอดภูมิปัญญาด้านผ้าทอจึงถูกลดบทบาทจนแทบสูญหายไปจากหมู่บ้านนาตะกุด (สมศรี ศรีไพร, ๒๕๖๔)

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์” เพื่อสนับสนุนการทอผ้าไหมและผ้าทอมือพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ในช่วงแรกของการก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ นั้น พระองค์ทรงรับซื้องานหัตถกรรมทั้งหมดด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในราคาที่สูงมากเพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เลี้ยงตนเองโดยไม่ต้องละถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองใหญ่ และเมื่อมีสมาชิกมากขึ้นก็มียานหัตถกรรมมากขึ้น จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้นำออกจำหน่ายโดยตั้งราคาตามคุณภาพงานในราคาต่ำกว่าทุน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถจับจ่ายใช้สอยได้ ตามที่พระองค์มีพระราชดำรัสไว้ว่า “ขาดทุนของฉันทัน คือกำไรของประชาชน...” (วิทย์ บัณฑิตกุล, ๒๕๕๓)

โต๊ะทรงงานพระองค์ทรงให้คำแนะนำเรื่องการใช้สีกับชาวบ้านด้วยพระองค์เอง
ที่มา: สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงกับงานศิลปาชีพ, เข้าถึงเมื่อ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๓, เข้าถึงได้จาก
<https://www.thairath.co.th/news/society/๑๖๓๕๔๑๘>

เมื่อกระแสการส่งเสริมและสนับสนุนผ้าทอพื้นถิ่นโดยสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงกระจายไปทั่วภูมิภาค จึงเป็นมูลเหตุให้ทุกภาคส่วนราชการเกิดความตระหนักในการช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาผ้าทอให้ไปสู่ความเป็นมาตรฐาน ผนวกกับสังคมไทยก้าวเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็งมีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

โครงการชุมชนเข้มแข็งจึงกระจายสู่สังคมชนบท รวมถึงหมู่บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาผ้าทอมือ จึงเกิดการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านที่ว่างจากฤดูกาลทำนาที่ต้องการรายได้เสริมช่วยเหลือครอบครัว โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน ศูนย์ศึกษาชานนอกโรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาให้ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค จึงเกิดเป็น “กลุ่มศิลปะผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ” ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านนาตะกรุดได้อย่างน่าพอใจ (ธนรัตน์ บุญสะอาด, ๒๕๖๓)

จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๕๕ “กลุ่มศิลปะผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ” บ้านนาตะกรุด ได้รับการยอมรับด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ด้านการแปรรูปผสมผสานวัสดุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนจึงสามารถเข้าสู่มาตรฐานและถูกการคัดสรรให้เป็นสินค้าโอท็อป OPC สินค้าสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

แหล่งข้อมูลสินค้าโอท็อปที่ให้คุณประโยชน์ด้าน

ThaiTambon
ไทยตำบล ออท คอม .com

เข้าสู่ระบบ | ผู้ปกครอง | ภาษาไทย

ข้อมูลตำบล | โอท็อป | สินค้าโอท็อป | สินค้าโอท็อป | ผู้ผลิตโอท็อป | ข่าวกิจกรรม | สารความรู้ |

กลุ่มศิลปะผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ

กลุ่มศิลปะผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ

๑ 120 หมู่ 1 บ้านนาตะกวด อ.ศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์ 67170

ติดต่อ : คุณธนรัตน์ บุญสะอาด

โทร : ๐ (056) 784229, (06) 2036695

○ เรื่องราวของผลิตภัณฑ์/ภูมิปัญญา

เรื่องราวของผลิตภัณฑ์/ภูมิปัญญา

25 คน

การจัดสรร

เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านซึ่งว่างจากการทำนา เริ่มทำรายได้มาด้วยการซื้อเศษผ้าจากโรงงาน แล้วนำมาตัดเย็บ ประกอบเป็นสินค้าจากหมอน, ผ้าห่ม, ปลอกผ้านวม, ที่นอนปิกนิก และได้มีการพัฒนาสินค้าเรื่อยๆ จนเป็นอุตสาหกรรมเล็กๆ ภายในหมู่บ้าน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษาออก, องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ

อาชีพหลัก

ทำนา

แหล่งข้อมูลสินค้าโอท็อป

ที่มา: ThaiTambon, เข้าถึงเมื่อ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๓, เข้าถึงได้จาก <https://www.thaitambon.com/shop/๐๒๑๒๒๐๑๓๓๐๒๐> กลุ่มศิลปะผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ

ผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ “บ้านนาตะกวด”
(ถ่ายภาพโดย ธนรัตน์ บุญสะอาด เมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

งาน IMPACT Challenger, Muang Thong Thani
โดย “กลุ่มศิลปะผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ” บ้านนาตะกรุด
(ถ่ายภาพโดย ธนรัตน์ บุญสะอาด เมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓)

ผ้าห่มชุดเครื่องนอนเมืองศรีเทพ “บ้านนาตะกรุด”
(ถ่ายภาพโดย ธนรัตน์ บุญสะอาด เมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓)

เรื่องเล่าผ่านผ้าบ้านนาตะกวด ต้องการให้ผู้อ่านได้เข้าถึงมิติของภูมิปัญญาด้าน “ผ้า” ผ่านพลวัตการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคที่สะท้อนมุมมองวิถีชีวิตในอดีตจนถึงปัจจุบัน “ผ้า” บ้านนาตะกวด นับเป็นของใช้ที่แสดงถึงความคิดริเริ่มและการสร้างสรรค์ของมนุษย์ โดยการสร้างสรรค์ในแต่ละพื้นถิ่นมักมีรูปแบบและกรรมวิธีการผลิตที่แตกต่างกันไปแม้ว่าจะผลิตขึ้นจากวัตถุดิบประเภทเดียวกัน จึงนับว่าเป็นงานหัตถศิลป์ที่น่าสนใจแขนงหนึ่ง

บ้านนาตะกวดถือเป็นอีกหนึ่งชุมชนตัวอย่างที่สร้างความเข้มแข็งสู่การสร้างรายได้เสริมจากภูมิปัญญา โดยชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาแบบเป็นระบบ ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือการพัฒนาชุมชนบ้านนาตะกวดที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงกับบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ชาติ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวสู่มรดกโลกของเมืองศรีเทพ เพราะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่โหยหาอดีตถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่น่าสนใจเพราะกำลังเป็นที่นิยม การเชื่อมโยงเรื่องราวโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนอาจเป็นสิ่งสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากได้อีกหลากหลายด้าน

ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตร
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตร ประธานศูนย์ นายเฉลียว ช่วยดับโรค (เกษตรกรต้นแบบ) โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์เรียนรู้ฯ ด้านพืช ปศุสัตว์ ดิน และแปลงสาธิต สถานที่ตั้ง หมู่ที่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรขยายผลเทคโนโลยีสู่ชุมชน สินค้าหลัก ๆ คือทำ “ข้าว” เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ไว้เพื่อบริโภคเอง ส่วนหนึ่งสามารถนำไปจำหน่ายทำรายได้ให้กับครอบครัว บทบาทหน้าที่ของศูนย์หลักคือ ถ่ายทอดองค์ความรู้ มีเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชน ให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกร บริการด้านเกษตรกรอื่น ๆ เช่น การตรวจวิเคราะห์ดิน บัญชีครัวเรือน เป็นต้น รวมไปถึงการแก้ปัญหาและรับเรื่องราวร้องเรียนของเกษตรกรไว้เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

ภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านนาตะกวด มีข้อมูลที่ส่งเสริมการเรียนรู้มากมายหลากหลาย ประชาชนสามารถเข้ามาเรียนรู้กันได้อย่างต่อเนื่อง ฐานการเรียนรู้มี ๕ ฐานดังต่อไปนี้

ฐานการเรียนรู้ที่ ๑ การปลูกข้าวอินทรีย์ เพื่อถ่ายทอดความรู้ลดต้นทุนการผลิตปลูกข้าวอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตข้าวไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิดเป็นต้นว่าปุ๋ยเคมี สารควบคุมการเจริญเติบโต สารควบคุมและกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรค แมลงสัตว์ศัตรูข้าว การผลิตข้าวอินทรีย์นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัยแล้วยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีการผลิตข้าวอินทรีย์

ฐานการเรียนรู้ที่ ๒ การทำปุ๋ยหมัก/น้ำหมักชีวภาพ ทดแทนการใช้สารเคมี ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ หมายถึง ปุ๋ยอินทรีย์ในรูปของเหลวที่ได้มาจากการย่อยสลายวัสดุเหลือใช้จากพืชหรือสัตว์ ลักษณะสดหรือ อวบน้ำ โดยกิจกรรมของจุลินทรีย์ ในสภาพที่ไม่มีออกซิเจนเป็นส่วนใหญ่ ได้เป็นของเหลวออกมาจากพืชหรือสัตว์ ประกอบด้วยกรดอินทรีย์และฮอร์โมนหรือสารเสริมการเจริญเติบโต

อุปกรณ์ส่วนผสมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

๑. ปลาหรือหอยเชอรี่ ๓ ส่วน กากน้ำตาล ๑ ส่วน ผลไม้ ๑ ส่วน น้ำ ๑ ส่วน ใช้เวลาหมัก ๒๑ วัน
๒. ผัก หรือผลไม้ ๔ ส่วน กากน้ำตาล ๑ ส่วน น้ำ ๑ ส่วนใช้เวลาหมัก ๗ วัน
๓. ใช้สารเร่ง พด.๒ ๑ ถุง ขนาด ๕๐ กรัม ผลิตได้จำนวน ๑๐๐ ลิตร

วิธีผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

๑. ละลายสารเร่ง พด.๒ ในน้ำ ๓๐ ลิตร ผสมให้เข้ากันนาน ๕ นาที
๒. ผสมเศษวัสดุและกากน้ำตาลลงในถังหมักขนาด ๒๐๐ ลิตร แล้วเทสารละลาย พด.๒ ในข้อ ๑ ผสมลงในถังหมัก
๓. คลุกเคล้าส่วนผสมให้เข้ากันอีกครั้งและตั้งพักไว้ในที่ร่ม
๔. ในกรณีทำปุ๋ยอินทรีย์ปลา หรือ หอยเชอรี่ให้คน หรือกวน ทุก ๗ วันเพื่อระบายก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2)
๕. ปิดฝาไม่ต้องสนิท

การพิจารณาลักษณะที่ดีทางกายภาพในระหว่างการหมักเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

๑. การเจริญของจุลินทรีย์ ปรากฏเชื้อยีสต์และจุลินทรีย์ชนิดอื่นเจริญเต็มผิวหน้าของวัสดุหมักในช่วง ๑ - ๓ วันของการหมัก
๒. การเกิดฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) มีฟองก๊าซเกิดขึ้นที่ผิวหน้าวัสดุและใต้ผิววัสดุหมัก
๓. การเกิดกลิ่นแอลกอฮอล์ ได้กลิ่นของแอลกอฮอล์ ค่อนข้างฉุนมาก
๔. ความใสของสารละลาย เป็นของเหลวใสไม่ขุ่นและค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม

การพิจารณาปุ๋ยอินทรีย์น้ำที่เสร็จสมบูรณ์

๑. มีการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์น้อยลง
๒. กลิ่นแอลกอฮอล์จะลดลง
๓. มีกลิ่นเปรี้ยวเพิ่มขึ้นเนื่องจากเกิดกรดอินทรีย์เพิ่มขึ้น
๔. ไม่ปรากฏก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) หรือมีน้อยมาก
๕. ได้สารละลายหรือของเหลวใสไม่ขุ่น
๖. การวิเคราะห์สมบัติทางเคมี ค่าความเป็นกรดและด่างหรือ pH ของปุ๋ยอินทรีย์ระหว่าง ๓ - ๔

คุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

๑. มีกรดอินทรีย์หลายชนิด เช่น กรดแลคติก กรดอะซิติก และกรดฮิวมิก
๒. มีฮอร์โมนหลายชนิด เช่น ออกซิเจน ไซโตไคนิน และจิบเบอเรลลิน
๓. มีค่าเป็นกรดเป็นด่างอยู่ระหว่าง ๓ - ๔

อัตราการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำกับพืช

ผสมปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ๑ ส่วน กับน้ำ ๕๐๐ ส่วน

วิธีใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

ฉีดพ่นที่ใบและลำต้น หรือรดลงดิน ๑๐ วัน ต่อครั้ง

ประโยชน์ของปุ๋ยอินทรีย์น้ำ

๑. เร่งการเจริญเติบโตของรากพืช
๒. การขยายตัวของใบเพิ่มขึ้น และมีการยึดตัวของลำต้นมากขึ้น
๓. ชักน้ำให้เกิดการงอกของเมล็ด
๔. ส่งเสริมการออกดอกและติดผลดีขึ้น

ฐานการเรียนรู้ที่ ๓ การเลี้ยงปลากินพืชในบ่อดิน เกษตรกรสามารถเลี้ยงปลาหลายชนิดรวมกันได้ จะใช้บ่อเก่าหรือบ่อใหม่ก็ได้แต่ ความลึกของบ่อควรจะเป็น ๒ เมตร เป็นอย่างน้อย ขนาดของบ่ออาจจะเป็น ๑ ไร่ หรือ ๒ - ๓ งาน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนการเลี้ยง

๑. สูบน้ำออกและจับปลาเก่าออกให้หมด ตากบ่อประมาณ ๑ อาทิตย์
๒. หว่านปูนขาวอัตรา ๖๐ กก./ไร่ และเติมน้ำโดยผ่านวัสดุกรองกันศัตรูปลาเข้าบ่อ
๓. ใส่ปุ๋ยคอกแห้ง อัตรา ๑๐๐ - ๒๐๐ กก./ไร่ เพื่อเป็นการเพิ่มอาหารธรรมชาติในบ่อ
๔. ปลอยพันธุ์ปลากินพืช เช่น ปลานิล ตะเพียน ยี่สก นวลจันทร์ สวาย
๕. ช่วงปลายังเล็กให้อาหารเสริม เช่น อาหารเม็ดร่อน ปลายข้าว (ใส่ภาชนะแขวนในบ่อ)
๖. ตลอดจนการเลี้ยงถ้าสิ้นน้ำเจือจางให้ใส่คอกลงไป หรือทำกองฟองหมักในบ่อ และเสริมด้วยอาหารเม็ด พืชผักที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ผักบุ้ง แหนแดง มะละกอ กล้วยเนเปียร์สับ

ฐานการเรียนรู้ที่ ๕ การเลี้ยงสัตว์ปีก โดยศูนย์การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ไข่ที่ได้มาสามารถนำมาบริโภคโดยส่วนที่เหลือก็นำไปจำหน่ายในชุมชน

ฐานการเรียนรู้ที่ ๕ การทำน้ำควั่นไม้ ไข่ไล่แมลงในแปลงนา ลดการใช้สารเคมีกำจัดแมลงที่อันตรายต่อตัวเกษตรกรและผู้บริโภค

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๐) **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
บริษัททุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.
- กรมศิลปากร. (๒๕๔๕). **ทรัพย์สินมรดกแห่ง...เมืองเพชรบุรี**. เพชรบุรี: ดี ดี การพิมพ์.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (๒๕๖๐). **การละเล่นพื้นบ้านไทย**. กรุงเทพฯ: ชัน แพคเกจจิง.
- กระทรวงสาธารณสุข. กลุ่มกัญญาวิทยาและควบคุมแมลงนำโรค สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค.
(๒๕๕๗). **การใช้เครื่องพ่นสำหรับผู้ปฏิบัติการเพื่อป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก
(พิมพ์ครั้งที่๑)**. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค.
- กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๓). **โครงการกำจัดโรคไข้มาลาเรียประเทศไทย**, สืบค้นเมื่อ ๒๙ มกราคม
๒๕๖๔. จาก http://malaria.ddc.moph.go.th/malariaR๑๐/page_malaria_home_new.php
- จรรยา แตนนาเลิศ. (๒๕๖๒). ประเพณี ความเชื่อ ของวิถีชุมชนล้านนา. ใน **การประชุมวิชาการราชภัฏ
รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ ๒ “การเมือง การบริหารและสังคมในยุค
ดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืน”** (หน้า ๙๖๙ - ๙๗๐). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๓๔). **วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประวัติวัดท้าวราชาอาณาจักร เล่ม ๖**. (ม.ป.ป.). (เอกสารอัดสำเนา)
- ปรุงศรี กลิ่นเทศ. (มปป.). **“ตำนาน วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นในชุมชนเมืองศรีเทพ (หมู่บ้านนาตะกรุด)”**.
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอศรีเทพ, สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี.
- ภาควิชาปรสิตวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๖๔). **โรคมาลาเรีย (Malaria)**,
สืบค้นเมื่อ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๔. จาก <https://w๑.med.cmu.ac.th/parasite/>.
- วิทย์ บัณฑิตกุล. (๒๕๕๓). **๑๐๐ เรื่อง พระราชินีของฉันท**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย. (๒๕๕๕). **หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ การเสด็จตรวจราชการ
หัวเมือง ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ
มกราคม ๑๐, ๒๕๕๙, จาก <http://www.stabundamrong.go.th>
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๒). **เอกสารประกอบการเรียนการสอนท้องถิ่นของเราประวัติหมู่บ้าน
อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบุรี**. เพชรบุรี: ดี ดี การพิมพ์.
- สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง. กระทรวงสาธารณสุข, กองโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค. (๒๕๖๒).
แนวทางการปฏิบัติงานกำจัดโรคไข้ มาลาเรีย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนด์
ดีไซน์.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. (๒๕๖๐). “ข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์”, (เอกสารอัดสำเนา).

สุริยา สมุทคุปต์. (๒๕๓๙). **ทรงเจ้าเข้าผี: วากรรมของลัทธิผีและวิกฤตการณ์ของความทันสมัย
ในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

เอกสารจดหมายเหตุแห่งชาติร.๕, ม.๒.๑๔/๑๑๑.

HealthServ.net. (๒๕๖๓). **โรคมาลาเรีย**, สืบค้นเมื่อ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๔. จาก <https://healthserv.net/๒๖๒>

บุคคลอ้างอิง

กันตยา เพชรอุดม. (๒๕๖๔). อายุ ๕๓ ปี บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

จันทร์ ตะกรุดเงิน. (๒๕๖๔). อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๗๗/๒ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

จำรัส ปานเงิน. (๒๕๖๔). อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๖๑/๑ หมู่ ๑ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

เฉลียว ช่วยดับโรค. (๒๕๖๔). อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๔๖/๒ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ
อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

ณรงค์ศักดิ์ บุญช่วย. (๒๕๖๔). อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๒ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ
อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

ทัศนีย์ กลิ่นเทศ. (๒๕๖๔). อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

ธนรัตน์ บุญสะอาด. (๒๕๖๔). อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ ๑ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม.

ประทีป มีเดช. (๒๕๖๔). อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม.

ประยูร ครูเจริญ. (๒๕๖๔). อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๙๗/๑ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม.

ปรุงศรี กลิ่นเทศ. (๒๕๖๔). อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๑๒ หมู่ ๒ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

ปอน สีชุมพร. (๒๕๖๔). อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๓ หมู่ ๑๕ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

เปรี๊ยะ บัวกล้า. (๒๕๖๔). อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๑ บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอสรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

- มะลิวรรณ ชื่นทันตา. (๒๕๖๔). อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๘ หมู่ ๒ บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.
- สมพงษ์ โตมะนิตย์. (๒๕๖๔). อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๑๕ บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม.
- สมหวัง ศุรุเจริญ. (๒๕๖๔). อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๙๗/๑ หมู่ ๒ บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.
- เสงี่ยม ศรีไพร. (๒๕๖๔). อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๑ หมู่ ๕ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๔ มกราคม.
- เสมอ โตมะนิตย์. (๒๕๖๔). อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๑๕ บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม.
- เสมียน ตะกุดราช. (๒๕๖๔). อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๙๘/๑ หมู่ ๘ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๔ มกราคม.
- แสนสุข บุญช่วย.(๒๕๖๔). อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๒ หมู่ ๒ บ้านนาตะกวด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

โดย หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์

